

”HVEM SNAKKER I NRK?”

Kampen for likestilling i norsk radio og fjernsyn perioden 1973 til 1994

Ane Larsdatter Hobæk Ose

Masteroppgave
Historisk Institutt
Våren 2008

Forord

Til alle som har gjort denne masteroppgava mulig, takk! Arbeidet med oppgava har vært lærerikt, og det har vært en inspirerende prosess. Jeg har fått innsyn i, og kunnskap om et tema som jeg syns er svært interessant.

Spesielt vil jeg rette en stor takk til veilederen min, Inger Elisabeth Haavet, for interessante samtaler, gode råd og vink gjennom hele arbeidet. I tillegg vil jeg takke biveilederen min, Jan Heiret, som har kommet med nyttige innspill, og som har utfordret masteroppgava på flere punkter. Takk til dere begge for at dere har trodd på prosjektet mitt!

Jeg vil også rette en stor takk til Per Egil Hovind. Jeg er svært takknemlig for at du satte meg på sporet av Gerd Inger Polden og hennes arkivmateriale. Hadde det ikke vært for deg, hadde ikke denne oppgava tatt den retningen som den gjorde. Dernest vil jeg takke alle kvinnene som jeg har intervjuet. Deres historier har vært helt avgjørende i forhold til materialet jeg har arbeidet med, og dere har alle bidratt til å berike oppgava mi. Takk for gode samtaler!

Venner, takk for at dere har gjort denne lange veien til et hyggelig minne. Gode støttespillere har dere vært, både faglig og sosialt. Det har vært viktig for meg å ha dere i livet mitt – dere vet hvem dere er!

Jeg vil også takke familien min, og da spesielt mamma og pappa, for all oppmuntring. Min lille Synne, tusen takk for husrom og hjerterom! Til slutt vil jeg takke Morten for enestående støtte. Takk for at du har tilrettelagt livet slik at jeg har fått optimale skriveforhold. Du er uvurderlig!

Oslo, mai 2008

Innhold

1. INNLEDNING	5
AVGRENSING OG PROBLEMSTILLINGER	6
FORSKNINGSSTATUS – KJØNNSPERSPEKTIV PÅ MEDIEHISTORIEN	7
MEDIELITTERATUR UTEN KJØNNSPERSPEKTIV	7
MEDIELITTERATUR MED KJØNNSPERSPEKTIV	10
KILDER OG METODE	13
PRESENTASJON AV INFORMANTENE	18
OPPGAVAS STRUKTUR	20
2. MOBILISERINGSFASEN – KVINNELIGE JOURNALISTER SAMLET SEG	22
DEN NYE KVINNEBEVEGELSEN	22
DEBATT OM LIKESTILLING I NORSK JOURNALISTLAG	25
KVINNELIGE JOURNALISTER SAMLES – ENGBRETBEVEGELSEN	27
KVINNER I NRK ENGASJERTE SEG I LIKESTILLINGSSPØRSMÅL	31
NRK-KVINNER SAMLES PÅ HUSET	33
UNDERSØKELSEN OM NRKS KVINNEREPRESENTASJON I 1973	34
UNDERSØKELSEN SKAPTE DEBATT	38
SEMINAR MED LIKESTILLING PÅ AGENDAEN	40
KVINNEARKIVET	43
HVORDAN VAR INTERESSEN FOR KVINNEARKIVET INTERNT I NRK?	45
OPPSUMMERING	47
3. GJENNOMBRUDDSFASEN – JOURNALISTKVINNER BLE HØRT	49
POLITISK VENDEPUNKT MED LIKESTILLINGSLOVEN	49
MASSEMEDIER OG MEDIEPOLITIKK	51
AJOURFØRING AV KVINNEARKIVET	53
ØNSKET OM OPPBYGGING AV FORMELLE LIKESTILLINGSORGANER I NRK	54
NY UNDERSØKELSE OM KVINNEREPRESENTASJONEN I NRK I 1983	56
NY DEBATT I KJØLVANN AV UNDERSØKELSEN	61
SÆRAVTALE FOR LIKESTILLING I NRK	64
LIKESTILLINGSUTVALG	65
HANDLINGSPLAN FOR LIKESTILLING I NRK 1987 TIL 1991	66
OPPSUMMERING	69
4. STAGNASJONSFASEN – RESULTATER AV LIKESTILLINGSARBEIDET	72
HVEM SNAKKET I NRK I 1988?	72
REVIDERT HANDLINGSPLAN 1990 TIL 1994	76
ENDRINGER I HVEM SNAKKER I NRK I 1991?	79
KVINNER OG MENN I RADIO OG FJERNSYNET I 1994	83
KVINNER OG MENN MEDVIRKET I ULIKE PROGRAMMER	85
KVINNERS ENGASJEMENT FOR KVINNE- OG KJØNNSPERSPEKTIV I PROGRAMMENE	87
KVINNER GENERELT VALGTE IKKE AUTOMATISK KVINNER	89
NRK – PÅDRIVER ELLER HALEHENG?	93
OPPSUMMERING	95

5. KONKLUSJON	97
AKTØRENE I KAMPEN FOR LIKESTILLING I NRK	98
DET TAR TID Å ENDRE KULTUR OG HOLDNINGER	99
HELT TIL SLUTT..	100
6. LITTERATUR	103
7. KILDER	106
ARKIVMATERIALE FRA GERD INGER POLDEN	106
ARKIVMATERIALE FRA NRKS SENTRALARKIV	107
AVIS OG PUBLIKASJONER	108
TRYKTE BERETNINGER	108
8. INTERNETTSIDER	110
INTRANETT NRK	111
9. INTERVJU	112
10. KORRESPONDANSE VIA MAIL	112
11. VEDLEGG	113
INTERVJUGUIDEN	114
TIDSLINJE FOR LIKESTILLINGSUTVIKINGEN I NRK – 1973 TIL 1994	115

1. Innledning

NRK er en maktfaktor i samfunnet, og med sine radio- og fjernsynsprogram er kringkastingen med å påvirke og til dels styre den offentlige dagsorden. NRK har programfestet et særlig ansvar er å formidle informasjon og kultur til hele den norske befolkning.¹ Dermed blir NRK en formidler av hva og hvem som er viktige i samfunnet, og gjennom kringkastingens produksjoner blir det blant annet formidlet verdier og tankesett. Fordi NRKs programmer spiller en viktig rolle for samfunnsdebatten, vil jeg i denne oppgaven undersøke kringkastingens likestillingsarbeid på det personal- og programpolitiske planet, og jeg vil særlig konsentrere meg om perioden 1973 til 1994. Målet er å ha et analytisk blikk på NRK i et likestillingsperspektiv, en tematikk som hittil ikke har fått plass i kringkastingens skrevne historie.

1970-tallet bærer preg av å være en tid hvor det ble arbeidet for å synliggjøre skjevheter mellom kvinner og menn i samfunnet. Kvinner i NRK var også opptatt av likestillings spørsmål, og kvinner som arbeidet i kringkastingen krevde at institusjonen skulle sette likestilling på dagsorden. Kvinner i NRK krevde også at det skulle utarbeides personal- og programpolitiske retningslinjer som skulle fremme likestilling.

Med likestillingsloven av 1979 ble NRK pålagt å jobbe med likestilling innad i bedriften, og gjennom egne avtaler og handlingsplaner som kom på midten av 1980-tallet, var målsettingen å øke kvinneandelen både foran og bak mikrofonen i programmene. Jeg vil i denne oppgava kartlegge dette likestillingsarbeidet, og sentralt i drøftingen står betydningen av NRKs offisielle likestillingspolitikk som ble utarbeidet på 1980-tallet. Jeg vil analysere både kvinners engasjement for likestilling i NRK, og kringkastingens personal- og programpolitiske utvikling for likestilling i institusjonen fra 1973 til midten av 1990-tallet. Videre vil jeg vil finne ut i hvilke grad og eventuelt hvordan likestillingspolitikken målsettinger ga utslag på personal- og programnivået. Dermed ser jeg likestillings spørsmål i forhold til utøvelsen av yrket, og i retning av etermedienes funksjon som maktfaktor i samfunnet. Dette vil jeg vurdere i forhold til den samfunnskonteksten likestillingsutviklingen i NRK foregikk i.

¹ Programregler for Norsk Rikskringkasting. Godkjent av kringkastingssjefen 3.11.1975. Revidert okt. 1982.

Avgrensing og problemstillinger

I denne oppgava undersøkes NRK i perioden 1973 til 1994 i et likestillingsperspektiv. Likestilling betyr like muligheter for alle. Begrepet likestilling blir definert som lik representasjon av kvinner og menn, både foran og bak mikrofonen i kringkastingens radio- og fjernsynsvirksomhet.

Jeg har valgt å avgrense oppgava til gjeldende år fordi dette var en tid som bar preg av en sterk og synlig kvinnekamp i samfunnet hvor likestilling stod på agendaen. Likestilling ble også et tema i NRK, og ut i fra et kvinnepolitisk engasjement i 1973 ble det laget en undersøkelse som het *Hvem snakker i NRK*. Undersøkelsen kartla kvantitativt deltakelsen av kvinner og menn i radio- og fjernsynsprogrammene, og samme type undersøkelse ble gjentatt i 1983, 1988 og 1991. I 1994 ble den siste undersøkelsen av dette mønsteret laget.

Fordi jeg var nysgjerrig på hvordan likestillingsutviklingen hadde foregått i NRK, og siden jeg ikke hadde funnet noe om det i historiebøkene, ville jeg selv undersøke emnet nærmere. Jeg har hatt tilgang til et privatarkiv som inneholder en del materiale som omhandler likestilling i NRK fra 1970-tallet til 1990-tallet som inneholdt blant annet undersøkelsene om hvem som snakket i NRK. Dermed har jeg kunnet fordype meg i tematikken, og arkivmaterialet har gjort flere av problemstillingene mine fruktbare.

Problemformuleringen min er delt i tre hovedpunkter: For det første vil jeg undersøke kvinner i NRKs engasjementet for likestilling i kringkastingen. For det andre vil jeg analysere betydningen av dette likestillingsengasjementet for NRK, og til slutt vil jeg se sammenhenger og konsekvenser av NRKs personal- og programpolitiske målsettinger om likestilling i institusjonen.

Problemstillinger knyttet til det første hovedpunktet, er spørsmål om hva som lå i dette kvinneengasjementet som utspilte seg fra 1973. Hvilken betydning hadde dette engasjementet for det videre likestillingsarbeidet i NRK?

I forhold til den andre problemformuleringen vil jeg diskutere problemstillinger rettet mot hvordan kvinnes likestillingsengasjement ble møtt av NRK-ledelsen. Hvordan forholdt kringkastingens ledelse seg til likestillingsproblematikk? Påvirket likestillingsarbeidet kjønnsrepresentasjonen foran og bak mikrofonen i radio- og fjernsynsprogrammene? Her vil jeg drøfte NRKs personal- og programpolitiske arbeid for likestilling i institusjonen.

Spørsmål knyttet til den tredje problemformuleringen er hvordan likestillingsarbeidet i NRK ble fulgt opp. I lys av likestillingsutviklingen i samfunnet generelt, vil jeg ha spesielt blikk på kringkastingens likestillingspolitikk på det personal- og programmessige planet.

Denne politikken hadde klare uttalte målsettinger om en jevnere representasjon av kvinner og menn i alle radio- og fjernsynsprogrammer. Jeg vil undersøke om målsettingene ble nådd, og jeg vil drøfte resultatet av arbeidet for likestilling i NRK i perioden 1973 til 1994.

Forskningsstatus – kjønnsperspektiv på mediehistorien

Den amerikanske historikeren Joan Scott forklarer begrepet *kjønn som kategori* som et bredt analyseverktøy hvor kjønn gir en fruktbar innfallsvinkel for å oppnå kunnskap om et tema slik det kommer fram av en kontekst.²

Professor Ida Blom mener at det kan slås fast "[...] at kjønnsanalyser kan endre tidligere oppfatninger av velkjente fenomener og frambringe en mengde ny informasjon. En full forståelse av fortidens samfunn kan vi ikke få uten å bruke kjønnsanalyser".³ Dette forklarer Blom, i likhet med Scott, at "kjønn er et sentralt element i konstruksjon av det arkitektoniske rammeverket som utgjør ethvert samfunn [...]".⁴ I denne oppgava vil jeg bruke kjønn som analysekategori for å få kunnskap om hvordan samfunnet og kringkastingen fungerte i den avgrensede perioden, og til å forstå likestillingens utvikling i NRK. For å forstå verden, mener jeg i likhet med Scott og Blom at kjønn har en betydningsfull rolle, fordi kjønn betyr noe blant annet for strukturer og maktforhold. Jeg vil undersøke kvinners betydning som handlende aktører i historiske omarbeidelser i kringkastingen.

I de to følgende underkapitlene vil jeg omtale litteraturen som tar for seg de tradisjonelle nyhetsmediene presse og kringkastning. Denne forskningslitteraturen har jeg videre valgt å dele i to ulike tilnærminger: Litteratur som integrerer kjønn, og litteratur som ikke gjør det. Litteraturen skiller seg nettopp vesentlig på dette feltet, og resultatene av forskningen blir forskjellig om man studerer det medieteoritiske feltet med eller uten kjønnsbriller.

Medielitteratur uten kjønnsperspektiv

Ifølge professor i medier- og kommunikasjon, Hans Fredrik Dahl, kan forskningsbehandlingen av pressens fortid deles i hovedsaklig tre ulike felt: Pressen som opinionsfaktor, pressen som system og pressen som tekst.⁵ Spørsmål om mediernes rolle i det

² Joan Scott (1986): *Gender: A Useful Category of Historical Analysis*, side 1066-1067.

³ Agnes S, Arnórsdóttir og Jens A Krasilnikoff: *Køn i historien*. Aarhus Universitetsforlag 2004. *Artikkel Kjønn som analysekategori i historisk forskning* skrevet av Ida Blom, side 39.

⁴ Ibid.

⁵ Hans Fredrik Dahl: *Mediehistorie. Historisk metode i mediefaget*, Damm 2004.

demokratiske samfunn har vært et sentralt tema i Dahls forskningen, og felt som politisk økonomi, teknologi, offentlighetsstudier, politisk kommunikasjon og journalistikk har vært problematisert. I disse tilnærmingene har kjønn som kategori ikke vært integrert. Jeg mener at betydning av kjønn i Dahls verk enten har blitt fortløst eller blitt tatt for gitt, og i stor grad har *det mannlige* blitt brukt som norm for det allmenne.

Dagbladet ga i 1994 ut sin jubileumsbok *Utskjelt og utsolgt*.⁶ I denne boka ble de profilerte journalistene fra tiden før; Haldis Stenhamar, Gerd Benneche, Sissel Benneche Osvold og Lise Lindbæk knapt nok viet en setning.⁷

Biografien *Krigens penn* om Norges første kvinnelige utenrikskorrespondent og krigsreporter, Lise Lindbæk, er forfattet av NRK-journalist Sigrun Slapgard (2002). I biografien stiller Slapgard spørsmål ved hvorfor denne kvinnelige pioneren i så sterk grad hadde blitt glemt i den norske pressehistorien.⁸

I VGs jubileumsbok *Blod, svette og gleder. Verdens Gang 1945-95*, som er forfattet av medieprofessor Martin Eide ved Universitetet i Bergen, er kjønnsperspektivet heller ikke til stede.⁹ På spørsmål om hvorfor Martin Eide hadde utelatt kjønnsperspektivet i jubileumsboka svarte han: "Klart jeg kunne problematisert både kvinne, klasse og politiske perspektiv, men her problematiserte jeg annerledes".¹⁰ Uansett perspektiv: Kjønn er viktig, og i senere arbeid har Eide viet kjønn mer oppmerksomhet.

Boka *Over til Oslo, NRK som monopol 1945-1981*, (1999) er forfattet av mediehistoriker Henrik Grue Bastiansen og professor Hans Fredrik Dahl, som begge er tilknyttet Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo.¹¹ Ifølge forfatterne er boka "[...] en politisk opinionshistorie, der mye foregår i Stortinget eller Kringkastningsrådet. Men først og fremst er det en mediehistorie, rettet mot radioen og fjernsynet som medier".¹²

Selv om jeg godtar deres inndeling, mener jeg likevel at kjønn hadde beriket framstillingen av kringkastingens historie. Da jeg leste denne boka, hadde jeg visse

⁶ Hans Fredrik Dahl: *Utskjelt og utsolgt - Dagbladet gjennom 125 år*. Aschehoug 1994.

⁷ Professor i journalistikk ved Handelshøyskolen BI, Guri Hjeltnes, fortalte dette ved Seminaret om kjønn og medier i et historisk perspektiv 1.11.06.

⁸ Sigrun Slapgard: *Krigens penn. En biografi om Lise Lindbæk*. Gyldendal 2002, side 255-257.

⁹ Martin Eide: *Blod, svette og gleder. Verdens Gang 1945-95*. 1995, Schibsted Forlag.

¹⁰ Professor i medievitenskap, Martin Eide, fortalte dette ved Seminaret om kjønn og medier i et historisk perspektiv 1.11.06.

¹¹ Hans Fredrik Dahl og Henrik G. Bastiansen. NRKs historie: *Over til Oslo, NRK som monopol 1945-1981*. J.W. Cappelens Forlag AS 1999.

¹² Dahl & Bastiansen 1999: 9.

forestillinger om hva den kunne by på. Likestillingsdebatten som var i NRK og i samfunnet forøvrig fra 1970-tallet var et opplagt tema i mine øyne. Men dette var overhodet ikke et tema i boka. Verken NRK-kvinnenes engasjement for å bli sett og hørt, eller veien til likestillingsplaner var nevnt. I innledningen understreker forfatterne at boka er fra en innholdsrik periode som hadde mye kildemateriale å by på. Bokas framstilling baseres derfor på et utvalg ut i fra kriteriene om hendelser og episoder ”som på en karakteristisk måte kaster lys over radioens og fjernsynets virkemåter som medier”.¹³ Uten et kjønnsperspektiv blir dermed denne kringkastningshistorien annerledes enn om hvis likestillingsarbeidet i NRK hadde fått sin plass i verket. Dessuten ignorerer Bastiansen og Dahl kvinnenes engasjement og kamp for å bli hørt i kringkastingen ved å implisitt påstå at likestillingsarbeidet ikke kastet lys over NRKs virkemåte som medium.

Boka *Norsk Kringkastningshistorie* er skrevet av amanuensis i radiojournalistikk ved Høgskulen i Volda, Ketil Jarl Halse, og professor i medievitenskap ved Universitetet i Bergen, Helge Østbye. Boka er en framstilling av norsk kringkastningshistorie fra dets begynnelse på 1920-tallet via kringkastningsmonopolet, til NRK fikk konkurranse da den nye flerkanalverdenen begynte på begynnelsen av 1990-tallet. Boka hevder selv på omslaget å ”være det første samla verket i sitt slag”, og videre at den viser hvordan ”kringkastingsinstitusjonane har endra seg i takt med den teknologiske, økonomiske og politiske utviklinga [..]”.¹⁴ Heller ikke i dette verket er kjønnsperspektivet integrert. Verken kvinnekampen i NRK på 1970-tallet, NRK-ledelsens håndtering av kvinnenes mobilisering eller resultater av kampen er gitt plass i dette verket som gir seg ut for å være en samlet framstilling av norsk rikskringkastnings historiske utvikling.

Boka *Norsk Mediehistorie* (2003) er også forfattet av Henrik Grue Bastiansen og Hans Fredrik Dahl. Dette er en bok som inneholder en samlet fremstilling av hvordan mediene oppstod og hvordan de har utviklet seg fra 1600- og 1700-tallet til i dag. Verket har som siktemål å være historien om medienes rolle i det norske samfunnet. I forordet står det at boka er den første i sitt slag fordi ”den på tvers av skillelinjene mellom pressehistorie, kringkastningshistorie, filmhistorie og radiohistorie forsøker å etablere en helhetlig forståelse av medienes utvikling ved å studere det totale bildet innenfor de historiske epokene”.¹⁵ I dette historiske verket er kjønn som analysekategori fraværende. Kvinner som aktører er i liten grad

¹³ Ibid.

¹⁴ Ketil Jarl Halse og Helge Østbye: *Norsk Kringkastningshistorie*, Samlaget 2003.

¹⁵ Hans Fredrik Dahl og Henrik Grue Bastiansen: *Norsk Mediehistorie*, Universitetsforlaget 2003.

nevnt, og likestillingsdebatter som var i samtiden blir verken nevnt eller diskutert. Etterkrigstiden karakteriseres av forfatterne som en periode preget av ”utenrikspolitisk enighet og innenrikspolitisk konsensus” i pressen, og en tid hvor man søkte profesjonalisering gjennom organisering og utdanning.

Til tross for at likestillingsdebatten har vært et stridstema i Norge de siste femti årene, blir dette totalt utelatt i denne oversikten. Kvinnekamp og kjønnete medier eksisterer dermed ikke i denne mediehistorien. Den fremstiller en kjønnsnøytral mediehistorie med mannen som norm.

Etter en gjennomgang av NRKs egne Årbøker fra 1973 til 1994, sitter jeg igjen med et inntrykk av at det heller ikke her har blitt lagt vekt på kjønn. Ingen debatter om likestilling er overhodet nevnt, og interne likestillingsavtaler som har blitt forhandlet fram, er ikke omtalt, til tross for at likestilling var en del av NRKs offisielle politikk. Første gang kvinner eksplisitt blir nevnt er i Årbøkene fra 1988 til 1990 hvor antall kvinner i prosent skjematisk er vist.¹⁶ I de påfølgende årbøkene er adelen kvinnelige ledere vist i en liten graf, uten noen mer nevneverdig kommentar.

Medielitteratur med kjønnsperspektiv

Andre forskningstilnæringer til presse- og medier har i større grad hatt fokus på kjønnsperspektivet, og flere forskere har arbeidet med kjønnsblikk på norske medier. Slike tilnæringer har særlig konsentrerte seg om de tre aspektene: Kvinnebildet i mediene, kvinners arbeidsforhold i mediene og kvinners forbruk av mediene. I tillegg til dette stiller visse typer resepsjons- og tekstanalyser på ulik vis og i ulik grad spørsmål om mediens rolle i det demokratiske samfunnet. Dette er forskning som fokuserer på mediene i den kulturelle konteksten, hvor mediene som påvirkningsfaktor på publikum og samfunnet står sentralt. Her har kjønn i større grad vært et integrert perspektiv.

Innenfor den nordiske forskningen om medier og kommunikasjon finnes det ulike teoretiske perspektiv hvor den feministiske retningen står sterkt. Professor i medier og kommunikasjon ved Göteborgs Universitet, Ulla Carlsson, var redaktør for en nordisk antologi om medier som ble utgitt i 1993.¹⁷ Alle bidragene i denne boka hadde et kjønnsperspektiv, hvor kjønn var en grunnleggende variabel for hvordan en opplevde og problematiserte virkeligheten. I likhet med kvinnehistorie, mente Carlsson forskningen om

¹⁶ NRK Årbok for 1988-1990, side 23.

¹⁷ Ulla Carlsson: *Nordisk forskning om kvinner och medier*, 1993.

kvinner og medier hadde røtter i 1960- og 1970-tallets kvinnebevegelse. Men det var først i den senere delen av 1970-årene og begynnelsen av 1980-årene at det forelå konkrete rapporter og undersøkelser som hadde et kjønnsperspektiv.¹⁸

I det følgende vil jeg peke på de mest sentrale medieforskerne i Norge som har inkludert kjønn i sin forskning. Dette er forskningslitteratur jeg legger særlig vekt på i de kommende kapitler.

Professor ved Journalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo, Rune Ottosen, har skrevet boka *Fra fjærpenn til Internet* (1996). Boka handler om norske journalisters kamp for å organisere seg i fagforeninger fra 1880-årene fram til 1990-tallet.¹⁹ Den inneholder elementer som har perspektiv på kjønn, og det er viet et helt kapittel til kvinner og studenters opprør på 1970-tallet. I dette kapittelet diskuterer Ottosen norske kvinnelige journalisters kamp for likelønn, posisjoner og likestilling på arbeidsplassen. Debattene om likestilling førte til likestillingskamp og kvinnesamarbeid på tvers av redaksjonene, og han omtaler i den forbindelse kvinnenettverket *Engebretbevegelsen*. Ottosen mener at denne bevegelsen spilte en sentral rolle for den kvinnesakskampen journalistene slåss for i Norsk Journalistlag. At kvinnene måtte kjempe seg inn i Norsk Journalistlag sitt system, hevder Ottosen ”var et symptom på tingenes tilstand i den enkelte avis”.²⁰ Denne påstanden begrunner han med at redaksjonene var mannsdominerte, og at hele strukturen var preget av maskuline holdninger.

Elisabeth Eide er forsker og førsteamanuensis ved Journalistutdanningen i Oslo. Hun har studert kjønn og medier i mange år, og hun har gitt ut flere publikasjoner som jeg bruker aktivt i denne masteroppgava. Som redaktør av antologien *Narrespeil* (2000) har hun tatt på seg feministiske briller på jakt etter likestilling i norsk journalistikk. Ifølge Eide har nyhetsmediene en skremmende tendens til å gjengi det skjeve forholdet mellom menn og kvinner. Eide hevder at nyhetsmediene langt på vei er bidragsyttere til et ”urgammelt kjønnsrollemønster”, og hun skriver videre i forordet til boka at «mediene er et konservativt etterslep til samfunnsutviklingen».²¹

Gjennom flere undersøkelser av dagspresse og nyhetsbildet generelt viser *Narrespeil* at kvinner i stor grad har vært underrepresentert både som skribenter og intervjuobjekter og blant de avbildede.²² Eide hevder at dette bildet totalt sett ikke har endret seg nevneverdig i

¹⁸ Carlsson 1993: 5-6.

¹⁹ Boka *Fra fjærpenn til Internet* var Norsk Journalistlags jubileumsbok til 50-årsfeiringen i 1996.

²⁰ Rune Ottosen: *Fra fjærpenn til Internet*. Aschehoug 1996, side 353.

²¹ Elisabeth Eide: *Narrespeil. Kjønn, sex og medier*. Høyskoleforlaget 2000, side 9.

²² *Ibid.*: 178-181.

løpet av de siste 20 årene, og videre hevder hun at den relative usynliggjøringen av kvinner fremdeles bestod i norske spaltebilder i 2000.²³

Spørsmål om og i hvilken grad *mediene er et samfunnsspeil*, er mye diskutert i medieforskningen. Eide argumenterer for at mediene gir et narrespeil av samfunnet fordi noen mennesker blir borte, mens andre dekker det meste av flaten. Grunnen til dette mener hun er at mediene konstruerer et systematisk kjønnskjevt virkelighetsbilde via brokker og utvalgte hendelser. Ut i fra disse kjønnskjeve hendelsene som velges, definerer mediene hvem og hva som er viktig til en hver tid.²⁴

I Berit von der Lippe og Odd Nordhaugs bok *Medier, påvirkning og samfunn*, har Elisabeth Eide skrevet kapitlet ”Kvinneunderskudd i mediene: Er det noe å bråke for da?”.²⁵ I dette kapitlet legger Eide fram undersøkelser av det norske pressebildet i et kjønnsperspektiv. Hun har gjennomført innholdsanalyse på seks hovedstads- og regionalaviser, og resultatet viste at det var en relativ usynliggjøring av kvinner i dagspressen i perioden 1979 til 1999.

I tillegg til kvinnerepresentasjon i pressen, omtaler Eide i denne artikkelen kvinnerepresentasjonen i NRK. Hun har gjengitt resultater fra undersøkelser over hvem som snakket i NRK i perioden 1973 til 1994. Dette er det samme tallmateriale som jeg bruker i min masteroppgave. I tillegg har Eide supplert tall fra forskningsavdelingen til NRK, som inneholdt tall over kjønnsrepresentasjonen i NRK-fjernsynet i 1997.

I motsetning til mitt prosjekt, refererer Eide kun til tallene fra undersøkelsene for å sammenlikne NRK med sitt utvalg av aviser. Eides artikkel handler om kvinneunderskudd i norske aviser, og hun reflekterer ikke nevneverdig over funnene fra NRK. Fordi Eide ikke diskuterer undersøkelsene, men bare nevner resultatene av dem, ser jeg ingen grunn til at våre prosjekter kolliderer. Denne artikkelen vil jeg komme tilbake til i masteroppgavens kapittel 4.

Det finnes ansatser til en større integrering av kjønnspektivet i pressehistorien. Norsk Pressehistorisk Forening holder i skrivende stund på med et prosjekt med formål å skrive et flerbindsverk om norsk pressehistorie. *Norsk presses historie 1763 – 2010* skal være ferdig til Norsk Presseforbunds 100 års jubileum i 2010. Dette verket skal blant annet bygge på ny pressehistorisk forskning, og som et ledd i dette arbeidet, har redaksjonen blant annet utlyst masterstipendier til studenter som vil behandle pressehistoriske emner i masteroppgavene sine. Mastergradsstudent ved institutt for medier og kommunikasjon ved

²³ Ibid.: 174.

²⁴ Ibid.: 198.

²⁵ Berit von der Lippe og Odd Nordhaug: *Medier, påvirkning og samfunn*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1999.

Universitetet i Oslo, Maria Utheim, fikk det ene stipendet høsten 2005. Utheim skriver masteroppgave om Engebretbevegelsen med særlig fokus på bevegelsens innflytelse på arbeidet for økt likestilling mellom kvinnelige og mannlige journalister i Norsk Journalistlag (NJ). Utheims oppgave er planlagt å være ferdig høsten 2008.

Det overordnede for de to siste underkapitlene har vært å belyse litteratur som omhandler de tradisjonelle nyhetsmediene presse og kringkastning, hvor hovedfokuset har ligget på forskningslitteraturens bruk av kjønnsperspektiv. Som en oppsummering av forskningsstatusen på det presse- og mediehistoriske forskningsfeltet vil jeg påstå at det er to forskningsretninger som ikke kommuniserer med hverandre. Jeg har delt den faglige interesse for medier inn i to ulike tilnærminger: Litteratur som har hatt et kjønnsperspektiv enten eksplisitt eller implisitt. Litteraturen som har hatt fokus på kjønn som kategori, konsentrerer seg særlig om det kjønnete bilde som mediene presenterer.

Den andre tilnærmingen til mediefeltet har vært uten kjønnsblikk, og betydning av kjønn har enten blitt fortiert eller blitt tatt for gitt. I stor grad fremstår det mannlige som norm gjennom forfatterens kjønnsblinde framstillinger i denne litteraturen.

I bøkene om NRKs historie er det eksplisitte kjønnsperspektivet totalt fraværende. Kjønn som analysekategori har verken vært integrert i kringkastningshistorien eller plassert i egne kapitler. Likestillingsprosesser innad i NRK er ikke nevnt med ett eneste ord i NRKs trebindsverk som ble skrevet av Hans Fredrik Dahl og Henrik G. Bastiansen. De innsikter forskning har frembrakt om hvordan kjønn virker i samfunnet har dermed blitt neglisjert i store deler av NRKs historie.

Kilder og metode

Jeg mener altså å ha funnet hull i den eksisterende forskningen omkring norsk kringkastningshistorie, og jeg vil påstå at det mangler et kapittel om kampen for likestilling i NRKs skrevne historie.

Jeg søkte NRKs Sentralarkiv om å få tilgang til dokumenter som omhandlet tematikken likestilling i NRK. Etter en behandlingsprosess internt i NRK fikk jeg avslag på søknaden om innsyn i arkivmaterialet.²⁶ Det jeg imidlertid kunne få innsyn i var de dokumentene som var sendt fra og til offentlige organer. Materialet jeg har mottatt av Sentralarkivet er brev mellom NRK-ledelsen og ulike departement og råd, som

²⁶ Avslag mottok jeg på mail fra NRKs Sentralarkiv ved Heidi Grinde Rinding 20.11.07. Ligger vedlagt.

Likestillingsrådet, Kultur- og vitenskapsdepartementet og Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Brevene inneholder korrespondanse mellom de ulike instansene om likestillingsarbeid i NRK. Brevene kan deles inn i to puljer, hvor den første er fra perioden 1981 til 1985. I denne perioden er brevene signert daværende kringkastingssjef Bjartmar Gjerde. Den andre puljen med brev er fra 1992, og de er signert daværende kringkastingssjef Einar Førde. Med andre ord, de dokumentene jeg har fått innsyn i er fra en relativt begrenset periode. Det ikke foreligger brev og annet materiale fra 1970 tallet, fra perioden 1985 til 1992 og fra perioden etter 1992 til i dag. Hvorfor jeg ikke har fått tilgang til dokumenter fra 1970-tallet forklarte NRKs arkivar Heidi Grinde Rinding med at: ”Det som finnes av dokumentasjon om likestillingsarbeid i NRK på 1970-tallet er stort sett interne dokumenter knyttet til opprettelsen av Kvinnearkivet i 1976. [...] Hvorfor det ikke finnes mer dokumentasjon kan jeg dessverre ikke svare på.”²⁷

Etter tips fra min tidligere kollega i NRK Natur, Per Egil Hovind, kom jeg i kontakt med den mangeårige NRK-journalisten, Gerd Inger Polden. Det viste seg at hun hadde tatt vare på et stort materiale i form av interne dokumenter og annet materiell som omhandlet NRK og likestilling i perioden fra 1973 til midten av 1990-tallet. Arkivmaterialet som Polden har samlet siden 1970-tallet kan muligens inneholde mye av det samme materiale som NRKs Sentralarkiv ikke ville at jeg skulle få tilgang til. Samtidig er det beklagelig at jeg ikke fikk innsyn til dette materialet både fordi det muligens kunne innbefattet andre perspektiver og andre nyanser på tematikken *likestilling i kringkastingen* enn det som kom fram av Poldens materiale, og fordi det hadde vært lettere å kontrollere fullstendigheten om institusjonens arkiv kunne vært konsultert.

Arkivet inneholdt ulike brev mellom engasjerte kvinner og kringkastingssjefer, referat fra diverse møter og samlinger med likestilling på agenda, seminarnotater, rapporter og andre dokumenter. Alle disse brevene er nevnt i kapittel 7, hvor kildene er spesifisert og systematisert.

Brevene i Poldens arkiv inneholder blant annet brev signert av ulike kringkastingssjefer til og fra ulike råd og departementer. Det inneholder også interne brev, rapporter og møtereferat. I tillegg inneholder det ulike brosjyremateriell og andre trykte dokumenter som ble sendt rundt til folk som jobbet i NRK. Derfor tror jeg at arkivmaterialet til Polden inneholder mye av det samme materiale som NRKs sentralarkiv ikke ville gi til meg, enten fordi de ikke ville, eller fordi de ikke hadde tatt vare på det.

²⁷ Mail fra Heidi Grinde Rinding til meg, mottatt 13.2.08.

Arkivmaterialet til Polden inneholder materiale som jeg mener er representativt for å svare på oppgavas problemformulering. Samtidig vil jeg understreke at materialet ikke inneholder alt som skjedde i NRK på likestillingsfeltet i perioden. Arkivmaterialet er et utvalg av det Polden har samlet og fått tak i, enten ved hennes engasjement i ulike råd og utvalg, eller ved at ulike brosjyrer om likestilling ble distribuert internt i NRK. Derfor er det svakheter ved materialet; det er ikke et fullstendig dokumentarkiv som inneholder alt som har skjedd i perioden. På tross av sine mangler har arkivet likevel vært såpass inntakt at jeg har kunnet rekonstruere deler av NRKs likestillingsutvikling.

Arkivmaterialet var samlet i to esker og en perm, og det var ikke noe system, annet enn at dokumentene handlet om likestilling i NRK. Jeg systematiserte materialet ved årstall, og prøvde å forstå sammenhengene i hendelsesforløpene. Fordi arkivet inneholdt brev, møtereferat og rapporter, muliggjorde materialet at jeg kunne sette meg inn i samtidas kompleksitet og trekke linjer mellom de ulike aktørene og organene som var med på å kjempe fram likestillingen i NRK. Materialet jeg har undersøkt er skrevet av aktørene selv, både av kvinner som kjempet for likestilling i NRK og av ledelsen, og materialet har stort sett en offisiell karakter, enten som brev eller dokumenter mellom ulike instanser internt i NRK, eller at det er brevveksling mellom NRK og offentlige organer. De ulike dokumentene er i stor grad endelige dokumenter, men det finnes også ulike dokumenter som er under bearbeidelse.

Fra Poldens arkiv, bruker jeg særlig rapportene *Hvem snakker i NRK* som ble laget i 1973, 1983, 1988, 1991 og i 1994. Dette var undersøkelser som ble gjennomført med hensikt om å dokumentere representasjonen av kjønn i norsk radio og fjernsyn. Andre kilder jeg bruker aktivt fra Poldens arkiv er et referat fra seminaret om kvinner og programvirksomheten i fjernsyn og radio som ble holdt i 1975 og en rapport fra et seminar for kvinnelige ledere i NRK i 1983. Det som fremgår av disse dokumentene som omhandler prosessen til likestillingsavtaler i NRK er viktige for å kartlegge det helhetlige bildet av situasjonen og veien til likestilling i kringkastingen som ble lovfestet med *Særavtalen om likestilling i Norsk rikskringkasting* i 1985 og *Handlingsplan for likestilling i NRK* som kom i 1987. I tillegg til det private materialet brukes rapporten som handler om kvinnearkivet: Rapport ved kvinnekonsulent Brita Westergaard, 12.4.1977 og rapport om ajourføring av Kvinnearkivet, datert 13.10.1981.

I tillegg til Poldens arkivmateriale, brukes det i oppgaven ulike tidsskrift, NRKs interne medietidsskrift *Omkring*, avisutklipp, NRKs Årbøker fra 1973 til 1995, og jeg har brukt artikler fra Internett. Særlig bruker jeg materiale fra nettstedet KILDEN som er et

nettsted for kvinne- og kjønnsforskning, og er etablert som en enhet under Norges forskningsråd. Dessuten bruker jeg aktivt nettsteder som tilhører regjeringen.

Poldens privatarkiv har gitt meg mange svar, og mange nye spørsmål. Så derfor har jeg intervjuet et lite utvalg av kvinnelige journalister som jobbet i NRK i den aktuelle perioden. Kvinnene er valgt fordi de var sentrale aktører, og fordi de var aktive i likestillingskampen i bedriften. Kvinnenes egne stemmer og erfaringer vært har med å berike oppgava, og har gjort det mulig å få en helhetlig framstilling av hva som skjedde i NRK i den valgte perioden. Disse kvinnene har hatt en innsikt i problemstillingene mine som gjorde det mulig for meg å svare på det jeg ville undersøke.

I selve intervjuprosessen var både tema og problemstilling på forhånd definert og jeg hadde laget en intervjuguide som skisserte temaene som vi i løpet av intervjuet skulle komme innom. Intervjuene forløp som en samtale, og flere spørsmål kom av seg selv i løpet av intervjuet. Kvinnene jeg har intervjuet var lett å få i tale, og ved denne metoden har informantene kunnet fortelle fritt innenfor de temaene som var bestemt på forhånd. Intervjuene ble dermed små dykk i informantenes opplevelser, synspunkter og selvforståelse av likestillingstematikken i NRK over tid. Dessuten kunne informantene mine utdype og konkretisere svarene sine underveis, og jeg kunne stille kvinnene spørsmål om ting jeg syntes var uklare. Derfor ble ofte resultatene helt annerledes enn hva jeg i utgangspunktet hadde trodd på forhånd.

Knut Kjeldstadli understreker i boka *Muntlige kilder* nødvendigheten av å vurdere den enkelte informant ut i fra personens ståsted, nærhet til det vedkommende blir intervjuet om og interessen for saken.²⁸ Dette har jeg selvfølgelig hatt i mente ved intervjuene. Samtidig har jeg lagt sterk vekt på å bruke alle intervjuobjektene som informanter, fordi det er deres erfaringer som har vært det sentrale. Deres opplevelser og forståelse av likestillingsproblematikken var vesentlig, og hensikten var å få fram deres erfaringer. I tillegg så jeg dette som en høyst nødvendig metode fordi jeg hadde så mange ubesvarte spørsmål, og det var viktig for meg å bruke informantenes fortellinger som ledesnorer for å forstå hva som hadde skjedd i NRK i perioden. Denne intervjumetoden kaller professor i sosiologi, Kirsten Ringdal, for samtaleintervju.²⁹

²⁸ Hodne, Kjeldstadli & Rosander: *Muntlige kilder. Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*. Universitetsforlaget 1981, side 67.

²⁹ Kirsten Ringdal referert i Østbye, Knapskog & Larsen: *Metodefag for mediefag*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 2002, side 134.

Fokuset i samtaleintervjuene mine har vært likestillingsproblematikken. Informantenes utsagn og historier har vært med i vurderingen av Poldens arkivmaterialet, og til å sette materialet i en større kontekst. Informantenes saksopplysninger og egne vurderinger har sammen med arkivmaterialet gjort det mulig for meg å få et mer fullstendig bilde av situasjonen på 1970-1980- og 1990-tallet.

Med arkivmaterialet kombinert med intervjuene mener jeg at masteroppgavas kildemateriale står sterkt. Kvinnene har gitt et noenlunde detaljert bilde av hendelser som har vært oppklarende i forhold til det skriftlige materialet. Med andre ord: Kvinnenes egne stemmer har gjort Gerd Inger Poldens arkivmateriale mer levende. Kvinnenes utsagn har jeg kryssjekket både opp mot arkivmaterialet, og opp mot hverandres intervjuer. I tillegg har jeg veid intervjuobjektens vitnesbyrd mot den større sammenheng, både i forhold til NRK, og i forhold til den generelle likestillingsutviklingen i samfunnet.

Det er særlig et forhold som kan tenkes å svekke intervjumaterialets troverdighet, og det er tidsperspektivet. I analysen av kvinnekampen på 1970-tallet bruker jeg aktivt informantenes fortellinger av hva som skjedde den gangen for nærmere 40 år siden. Derfor medfører gjenfortellingene en viss risiko for feilkilder som direkte kan knyttes til erindringene og etterpåkunnskaper. Samtidig er det viktig å intervjuer levende kilder som har en erfaringsbakgrunn for å få kunnskap om hendelser. Da er det verdt å ta denne risikoen, og benytte de muntlige kildene som førstehåndskilder. I noen situasjoner er man helt avhengig av å intervjuer tidsvitner, noe jeg også har vært i denne masteroppgava. Ved å intervjuer mitt utvalg av intervjuobjekter, har jeg fått tilgang til historier jeg ellers ikke ville få tilgang til: Jeg har levende kilder som har jobbet i NRK både før, under og etter Arbeidsmiljøloven av 1977 og Likestillingsloven av 1978. Jeg har fått innsikt i ulike kvinnelige medieverdener som har vart i mange tiår, og jeg har fått tilgang til erfaringer og hendelser om NRK i et likestillingsperspektiv som det aldri før har blitt skrevet noe om. Intervjuene har gjort det mulig for meg å nøste opp hva som skjedde mellom 1973 og 1994 i et likestillingsperspektiv. Informantene mine har kommet med mange nye momenter, samtidig som de har supplert og kommentert Poldens arkivmateriale. Jeg mener derfor at det skriftlige materialet til en viss grad kan bidra til å redusere sjansen for å ikke huske korrekt, eller ikke å huske nøyaktige detaljer riktig. Troverdighet og pålitelighet av informantenes beretninger måles på lik måte som ved bruk av annet materiale. Knut Kjeldstadli mener det muntlige materiale må måles opp mot annet forskningsmateriale og annen litteratur om det finnes på feltet. Så langt det har latt seg gjøre, har jeg målt intervjuene opp mot tidligere litteratur, lovforslag, lover, referat, brev, rapporter og lignende. Jeg har satt intervjuene i en større sammenheng, og jeg har

plassert dem i den historiske konteksten de hører til. I tillegg har jeg målt intervjuene opp mot hverandre, og det er en relativt stor grad av konsistens mellom intervjuene. De samme momentene blir gjennomgående nevnt, og informantene mine vektlegger ofte de samme forholdene – på tross av ulike ståsted. Fordi det ikke foreligger noe forskning på feltet fra før, var jeg helt avhengig av kvinnenenes egne erfaringer og tanker omkring det som skjedde på 1970- og 1980-tallet.

Presentasjon av informantene

Den første av mine muntlige kilder som her blir presentert, er *Per Egil Hovind* (f.1945). Hovind har realfaglig bakgrunn fra Universitetet i Oslo. Parallelt med studiene arbeidet han som freelance i NRK, og han begynte på det interne producerkurset til NRK i 1970. Han har jobbet i ulike fjernsynsredaksjoner i kringkastingen blant annet i Barne- og ungdomsavdelingen, Faktaavdelingen og fjernsynets produksjonskontor som producer og som journalist. Siden 2002 har Hovind jobbet for naturredaksjonen. Han har hatt flere tillitsverv i Kringkastingens Landsforening (KL). I tillegg har han sittet i ansettelses- og innstillingsrådet for Fjernsynet.

Journalist og programskaper *Gerd Inger Polden* (f.1945) har vært svært sentral for oppgava mi, både som tidsvitne, og som innehaver av arkivet med likestillingsmaterialet. Polden har arbeidet i NRK siden 1967, og er i dag er ansatt i Faktorredaksjonen som videojournalist. Polden studerte fransk uten å fullføre før hun startet på sin medieutdannelse i NRK. Hun startet sitt lange NRK- liv først som produksjonsassistent og deretter som producer. Hun har arbeidet som regissør og journalist siden 1974. Hennes journalistiske interesser og arbeidsfelt har vært likestillingsspørsmål, innvandring og menneskerettigheter. Hun har arbeidet aktivt for likestilling i NRK i mer enn førti år, og hun satt blant annet i komiteen som utarbeidet Handlingsplanen og Særavtalen i NRK. Polden ble i 1973 rekruttert som en av mange tellere til undersøkelsen ”Hvem snakker i NRK?”, og hun deltok i samme type undersøkelse i 1983. Polden var aktivt medlem av Kvinnefronten og AKP (ml).

Journalist og programleder *Astrid Brekken* (f.1943) har arbeidet i ulike radioredaksjoner, og hun har blant annet vært vaksjef for *Sånn er livet*. I de senere årene har hun arbeidet med radioprogrammet *På livet laus* i P2. Brekken begynte i NRK i 1968 i det som den gang het stipendiatstilling, som var et opplæringsprogram i regi av NRK. Brekken har cand. mag fra Blindern med fagkrets i fransk, engelsk og folkeminne. I 1969 dro hun til

New York hvor hun tok hovedfag i sosiologi. Brekkens oppgave var om ”opinion information on the women liberations movement”. I USA hadde kvinnebevegelsen allerede kommet godt i gang, og da Brekken kom tilbake til Norge og NRK i 1971 hadde hun med seg et sterkt feministisk begrepsapparat og sosiologiske redskap. Med dette analyseapparatet var Brekken en av pådriverne til den første undersøkelsen *Hvem snakker i NRK* som ble gjennomført i 1973. I tillegg var hun nyfeminist og en av initiativtakerne til det feministiske kvinnebladet *Sirene*.

Journalist *Else Myklebust* (f.1938) startet sin karriere i avisa *Dagen*. Hun søkte deretter på lærlingstilling som journalist i avisa *Sogn og Fjordane*. Veien gikk videre til Universitetet i Oslo, hvor hun tok en cand.mag.-grad. Hun ble ansatt som journalist i *Dagsrevyen* i 1969, og hun har vært innom Barne- og ungdomsavdelingen, Sport- og reportasjeavdelingen og Opplysningsavdelingen. Ifølge Myklebust har hennes innfallsvinkel til likestilling og kvinnekamp i stor grad vært gjennom journalistikken via det hun laget for kringkastingen. Hun hadde i stor grad fokus på kvinnespørsmål, kvinnefrigjøring og andre relaterte felt for å sette agenda. Målet var å synliggjøre kvinner og andre underrepresenterte grupper gjennom fjernsynet. Hun produserte program både om voldtekt og incest, og innslag til *Dagsrevyen* om krisesenter og støttemottak for kvinner. Myklebust var aktiv innen Kvinnefronten. Hun sluttet i NRK i 1994.

Programskaper og journalist *Ellen Aanesen* (f.1945) er håndverksutdannet i NRK, og hun var den første kvinnen som ble fotograf i kringkastingen. Hennes karriere startet i 1964 da hun begynte på den aller første filmfotograf - og filmklipperutdanningen i NRK. Hun jobbet som fotograf fram til 1970, men Aanesen ønsket å bli programskaper, og gikk fra teknikk til journalistikk. Hun laget en film om barnehager som slo an, og hun viste NRK at hun kunne lage film. Da ble hun tatt opp som stipendiat i kringkastingen, og det var hennes vei til journalistikken. Hun var medlem av Kvinnefronten hvor hun i en periode satt i landsstyret. Hennes journalistiske fokus har kretset rundt kvinnespørsmål og sosial endring. Aanesen har laget programmer om barnehager, abortkamp, pornografi, utviklingsspørsmål og sosiale bevegelser. I tillegg ga hun i 1981 ut en bok om abort: ”Ikke send meg til en *kone*, Doktor”. Aanesen arbeider fremdeles med fjernsynsproduksjon i NRK, og hun tilhører fjernsynsredaksjonen *Perspektiv* som lager ulike dokumentarer.

Oppgavas struktur

Denne oppgava er en kronologisk fremstilling av kampen for likestilling i NRK. Jeg har delt oppgava inn i fem kapitler inkludert innledningskapitlet.

Den første perioden karakteriseres i *kapittel 2* som mobiliseringsfasen for likestillingsspørsmål, og fasen har jeg avgrenset til å gjelde 1970-tallet. I dette kapitlet retter jeg søkelyset på kvinnemobilisering. Kvinnebevegelsen var svært aktiv i denne fasen, og det var en generelt stor aktivitet i samfunnet som rettet seg mot likestillingsdebatten. Kvinner i journalistikken var også opptatt av likestillingsproblematikken, og kvinnelige journalister (først og fremst fra dagspressen) i hovedstaden samlet seg i Engebretbevegelsen.

Det var særlig tre hovedpunkter Engebretbevegelsen ønsket å kjempe for: Øke den kvinnelige journalistandelen til yrket, likelønn og lik representasjon av kvinnelige og mannlige kilder i mediene. Kvinner i NRK samlet seg internt, og kjempet for likestilling i organisasjonen. Det ble gjennomført en undersøkelse som kartla hvem som snakket i NRK, og på bakgrunn av resultatene stilte kvinner i NRK krav til ledelsen om økt likestilling i kringkastingen.

Den neste perioden karakteriseres i *kapittel 3* som gjennombruddsfasen for likestillingsarbeidet i kringkastingen. Denne fasen strekker seg fra slutten av 1970-tallet til slutten av 1980-tallet. I dette kapitlet viser jeg hvordan ledelsen i NRK reagerte på kvinnenenes mobilisering og kvinnenenes krav som ble stilt i forbindelse med likestilling i kringkastingen. I samfunnet generelt skjedde det mye på likestillingsfronten, med både Arbeidsmiljøloven av 1977, Likestillingsloven av 1978 og andre tiltak som skulle fremme likestilling mellom kvinner og menn. Likestillingsloven påla NRK å utarbeide egne retningslinjer for å fremme likestilling. I dette kapitlet vil jeg undersøke veien til bestemmelsene som tok sikte på å få en jevnere kjønnsbalanse i kringkastingen blant annet ved at det ble opprettet et eget likestillingsutvalg, egen særavtale og egen handlingsplan.

Den siste fasen er omtalt i *kapittel 4*. Jeg har valgt å kalle denne perioden for stagnasjonsfasen med tanke på likestillingsarbeidet i NRK, og jeg har avgrenset denne perioden til å gjelde fra slutten av 1980-tallet til midten av 1990-tallet. I dette kapitlet trekker jeg tråder mellom intensjoner i særavtaler og handlingsplaner for likestilling, og resultater av disse retningslinjene som lå implisitt i de formelle avtalene. I dette kapitlet vil jeg undersøke om, og i hvilken grad 1980- og 1990-tallet bar preg av resultater fra det forrige tiårets kamp for likestilling mellom kvinner og menn i NRK. I dette kapitlet blir de personalpolitiske og de programpolitiske målene for en jevnere kjønnsfordeling i kringkastingen diskutert. Denne fasen karakteriseres som en periode med stagnasjon i

likestillingsutviklingen i NRK, fordi det var få eller ingen endringer, da særlig med tanke på kvinnerepresentasjonen i mediedekningen i radio og fjernsynet.

I *kapittel 5* samles oppgavas tråder. I lys av tematikk og problemstillinger, vil jeg avslutningsvis diskutere resultatene som jeg har kommet frem til i løpet av denne studien om kampen for – og veien til likestilling i NRK, både på det personalpolitiske planet og på det programpolitiske planet.

2. Mobiliseringsfasen – kvinnelige journalister samlet seg

Professor i historie, Ida Blom, deler etterkrigstiden i et kjønnsperspektiv inn i tre faser. Den første fasen er fra 1950 til 1960, den andre fra 1970 til 1980, og den tredje fasen er fra midten av 1980-årene.³⁰ Denne masteroppgava konsentrerer seg særlig om de to siste fasene til Blom, og dette kapittelet er konsentrert rundt Bloms andre fase som hun mener var preget av oppbrudd og forandringer. Dette var en tid som bar preg av kamp for kvinners rettigheter, og kamp for likestilling og kvinnefrigjøring.

Jeg vil undersøke hvordan kvinnelige journalister i hovedstadspressen og i NRK engasjerte seg i den nye kvinnebevegelsen hvor målet blant annet var å synliggjøre kvinnenes situasjon i norske medier.

Inntil 1988 hadde NRK monopol på radio- og fjernsynssendinger i Norge, og statskanalen var underlagt Kultur- og vitenskapsdepartementet.³¹ NRK hadde enerett til å: ”Opprette og drive stasjoner og anlegg til kringkasting av musikk, bilder og lignende” (Lov av 24. juni 1933).³² Allmennkringkastingen som statsinstitusjon hadde et spesielt ansvar for å formidle informasjon til hele den norske befolkningen, og i programreglene til NRK i 1975 stod dette nedfelt som: ”NRK skal ha et så allsidig og variert programtilbud som mulig med sikte på å gi et mest mulig representativt bilde av samtiden. NRK skal vise åpenhet [...] og selv aktivt bygge uten bred kontaktflate overfor hele samfunnet.”³³

I det følgende vil jeg særlig konsentrere meg om kvinner i NRK, og deres arbeid og kamp for likestilling i institusjonen. Videre vil jeg drøfte betydningen av kvinners engasjement i NRK, og jeg vil diskutere hvordan kvinnene mobiliserte til dialog med ledelsen, og hvordan dette ga grunnlag for den videre praktiske likestillingspolitikken som ble utarbeidet i NRK.

Den nye kvinnebevegelsen

Fra slutten av 1960-årene vokste kvinnebevegelsen i Vest-Europa og USA, og fra begynnelsen av 1970-tallet blomstret den nye kvinnebevegelsen i Norge. I Norge, som overalt ellers, hadde den nye kvinnebevegelsen røtter til den gamle kvinnebevegelsen. De liberale og

³⁰ Blom, Ida og Sølvi Sogner (red.): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000- årsskiftet*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1999, side 302.

³¹ Store norske leksikon: <http://www.snl.no/article.html?id=698628&search=nrk%20>. Dato: 05.03.2008.

³² Ibid.

³³ Programregler for Norsk Rikskringkasting 3.11.1975. Revidert utgave oktober 1982.

formelle rettighetene som den gamle kvinnebevegelsen hadde kjempet for og stort sett vunnet, ville den nye kvinnebevegelsen nå få omgjort i praksis til reelle rettigheter på alle nivå.³⁴

Både kvinner og menn deltok i kampen mot kvinneundertrykking i politikken, i arbeidslivet og i familien. Den nye kvinnebevegelsen bestod av mange grupper og organisasjoner med ulik ståsted og engasjement. Det var ingen ensartet gruppe som engasjerte seg, og den forholdt seg til de intense ideologidebattene som foregikk i den vestlige verden på slutten av 1960-tallet og på begynnelsen av 1970-årene.³⁵

Kvinnebevegelsens arbeid på 1970-tallet bidro til å gjøre kvinnespørsmål til samfunnsspørsmål, og til å sette likestilling på dagsordenen igjen. Professor i sosialpsykologi, Harriet Holter, mente at flere private problemer ble politiserte både i forbindelse med familieliv og arbeidsliv.³⁶ Likestilling mellom kjønn ble en del av den politiske diskursen, og det var en stadig økning av kvinner til det offentlige rom.

Det var i Ida Bloms andre fase at kvinnebevegelsene rettet sterk kritikk mot den rådende samfunnsforståelse av kjønn. Kvinner gikk sammen og krevde endringer av hele kjønnsrollene og kjønnsrelasjonene både på det private- og på det samfunnsmessige planet.³⁷ 1970-tallet var et tiår preget av gjennombrudd for kvinner i det norske samfunnet, og da særlig innenfor utdanning, arbeid og på det politiske plan.

For den nye kvinnebevegelsen var det viktig å bevisstgjøre kvinners situasjon, og å synliggjøre hvordan undertrykkingen av kvinner fungerte både privat og i samfunnet. Kvinnefrigjøringen skulle gjelde det samfunnsmessige planet, så vel som det personlige. I bevisstgjøringsgrupper ble det drøftet ulike problemstillinger og holdninger, og sammen fant kvinnene kraft til å kjempe for å endre den politiske kulturen og samfunnet. Engasjementet bredte seg raskt, og Ida Blom hevder at kvinnebevegelsene i stor grad satte dagsorden for den offentlige debatt. Dette var med på å forme det politiske klimaet og endre den politiske kulturen i Norge.³⁸ Professor i historie, Anne-Hilde Nagel og statsviter Nina C. Raaum kaller dette tiåret for: "Et vendepunkt i norsk politikk".³⁹

Den nye kvinnebevegelsen bestod av ulike politiske ideologier og retninger, og ulike grupperinger arbeidet hver for seg. Samtidig gikk de også sammen i perioder for å kjempe

³⁴ Artikkelsamlingen: *Vi var med... Kvinnekamp i Bergen på 1970- tallet*. (Bergen 2007). Ida Bloms artikkel: *Fra kvinnesak til feminisme? Den nye kvinnebevegelsen på 1970-tallet*.

³⁵ Ibid.

³⁶ Holter, Harriet (Red.): *Hun og Han. Kjønn i forskning og politikk*. Pax Forlag A/S, Oslo 1996, side244.

³⁷ Blom & Sogne 1999: 302.

³⁸ Ibid.: 327-328.

³⁹ http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_nagel_raaum.html. Dato: 26.10.2007. Artikkel skrevet av Anne Hilde Nagel og Nina C. Raaum lagt ut på nettstedet Kampdager i regi av KILDEN.

felles sak.⁴⁰ Det overordende målet for alle var ”likestilling, arbeidsmuligheter og politisk deltakelse”.⁴¹ Den nye kvinnebevegelsens slagord ”det personlige er politisk” var et uttrykk for at kvinnene ønsket at det som hadde vært betraktet som private kvinnespørsmål skulle være politiske spørsmål, og de ønsket et ”opprør mot den tradisjonelle mødrepolitikken og usynliggjøringen av kvinner”.⁴²

I følge Blom var den tidligere kvinnesakskampen for likestilling et tilbakelagt stadium, og den nye kvinnebevegelsen dreide seg i større grad om frigjøring, og det var et større oppgjør mot autoriteter enn hva det hadde vært i kvinnebevegelsene før 1970-tallet. Ifølge Blom var medlemmene i den nye kvinnebevegelsen særlig unge kvinner med utdanning og familie, eller unge kvinnelige studenter som planla et yrkesaktivt liv kombinert med familie.⁴³ Det var med andre ord kvinner som ønsket å bryte seg fri fra husmortvangen og de ville endre samfunnsstrukturer som gjorde kvinnen undertrykt.

Den første ideologiske retningen jeg vil trekke frem, var nyfeminismen. På nasjonalt plan ble Nyfeministene dannet i 1970, i regi av Norsk Kvinnesaksforening, og hovedvekten deres lå på å bekjempe mannsdominansen i samfunnet. Nyfeministene la vekt på egenaktivitet, og organisasjonsformen var demokratisk og antiautoritær ”i motsetning til det hierarkiske i mannsamfunnet”.⁴⁴ Astrid Brekken, som er en av mine informanter, tilhørte denne bevegelsen.

Den andre ideologiske fløyen av den nye kvinnebevegelsen var i følge Anne Hilde Nagel en del av *the New left*, som var en bølge av radikal politisk aktivitet som innebefattet blant annet studentbevegelsen, de svartes bevegelse, motstandsbevegelsen mot Vietnamkrigen og EF-kampen.⁴⁵ Kvinnefronten stod til venstre politisk, og i motsetning til Nyfeministene ”bygde Kvinnefronten en sentralisert organisasjon som ble tett knyttet til det marxistisk-leninistiske AKP”.⁴⁶ Kvinnefronten hadde som utgangspunkt å kjempe for

⁴⁰ http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_nagel_raaum.html. Dato: 26.10.2007. Artikkel skrevet av Anne Hilde Nagel og Nina C. Raaum lagt ut på nettstedet Kampdager i regi av KILDEN.

⁴¹ Artikkelsamlingen: *Vi var med... Kvinnekamp i Bergen på 1970- tallet*. (Bergen 2007) Anne-Hilde Nagels artikkel, side 3.

⁴² http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_nagel_raaum.html. Dato: 26.10.2007. Artikkel skrevet av Anne Hilde Nagel og Nina C. Raaum lagt ut på nettstedet Kampdager i regi av KILDEN.

⁴³ Blom & Sogne 1999: 328.

⁴⁴ <http://politiskidehistorie.cappelen.no/1/11/>. Dato: 19.1.2008. Ansvarlig for artikkelen: Cappelen Forlag AS.

⁴⁵ Artikkelsamlingen: *Vi var med... Kvinnekamp i Bergen på 1970- tallet*. (Bergen 2007) Anne-Hilde Nagels artikkel, side 39.

⁴⁶ Ibid.

økonomisk frigjøring og utvikling av solidaritet.⁴⁷ Kvinnefronten organiserte seg i 1972, og det viktigste målet deres var å ”forene antikapitalisme med feminisme”.⁴⁸

Av kvinnene jeg har intervjuet tilhørte både Gerd Inger Polden, Else Myklebust og Ellen Aanesen denne grupperingen.

Debatt om likestilling i Norsk Journalistlag

På landsmøtet til Norsk Journalistlag i 1970 var det få kvinnelige representanter. I Norsk Journalistlags høyeste organ var Bitten Osnes, som eneste kvinne, vararepresentant til landstyret.⁴⁹ De nye synsmåtene var også gjeldende for de kvinnelige journalistene, som i generasjoner hadde levd med diskriminering og usynliggjøring. En av de kvinnelige delegatene på møtet, var Dagbladets journalist Gerd Benneche, som satte diskusjonen om likelønn på dagsordenen. Benneche stilte krav om at landstyret skulle fjerne lønnsdiskriminering av de kvinnelige journalistene på bakgrunn av statistikk som viste at de mannlige journalistenes lønn oversteg kvinnelønningene med ca. 12 prosent.⁵⁰

I 1972 ble Likelønnsrådet omdannet til Likestillingsrådet som var en offentlig etat som skulle fremme reell likestilling mellom menn og kvinner på alle samfunnsområder.⁵¹ Diskusjonen om likelønn var ikke av ny karakter, for allerede i 1961 inngikk LO og NAF (Norsk Arbeidsgiverforening) en rammeavtale om at likelønn skulle være gjennomført innen utgangen av 1967.⁵² Likelønn ble ikke oppnådd innenfor journalistikken, og Ottosen mener lønnsdiskusjonen i Norsk Journalistlag var opptakten til en mobilisering rundt kvinnelige journalisters arbeidssituasjon og bidrog til en bevisstgjøring utover 1970-tallet.

De kvinnelige journalistenes situasjon ble diskutert, og forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn ble igjen tatt opp på landsmøtet i 1972. Da foreslo Astrid Fiskvik at Norsk Journalistlag skulle sette ned et eget utvalg som skulle gå igjennom de kvinnelige medlemmenes lønn- og arbeidsforhold.⁵³ Fiskvik ble selv representant i dette utvalget, og sammen med Oddvar Thompson skulle de kartlegge kvinnelige journalisters arbeidsvilkår. Det ble i undersøkelsen dokumentert at gjennomsnittslønnen for de kvinnelige journalistene lå

⁴⁷ <http://www.norgeslexi.com/paxlex/alfabetet/b/b17.html>. Dato: 19.1.2008. NorgesLexi er et prosjekt i regi av Førsteamanuensis Stein Ugelvik Larsen ved Institutt for Sammenliknende Politikk, Universitetet i Bergen, og Fjell kommune.

⁴⁸ Blom & Sogne 1999: 328.

⁴⁹ Ottosen 1996: 351. Forslag til vedtak om få økt lønnen til de kvinnelige medarbeiderne.

⁵⁰ Ibid.: 352.

⁵¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/1997/NOU-1997-10/5/2/2.html?id=344578>. Dato: 1.5.2008. Dokumentet er NOU 1997:10 *Offentlig likelønnspolitikk* i regi av Barne- og likestillingsdepartementet.

⁵² Himle, Åse og Berit Kvam: *Hvorfor slutter jenter i journalistyrket?* Norsk journalisthøgskoles skriftserie, Oslo 1981, side 7.

⁵³ Ottosen 1996: 352-353.

betraktelig under de mannlige journalistenes lønn, en tendens som ikke var uvanlig i det norske samfunnet for øvrig.⁵⁴ Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i Norge generelt lå på over 45 prosent i 1973. Forskjellen i gjennomsnittlig månedslønn for heltidsansatte kvinner og menn viste ifølge samfunnsforskerne Erling Barth og Harald Dale-Olsen en prosentvis jevn nedgang i årene frem til 1983 hvor lønnsforskjellene lå rundt 20 prosent.⁵⁵ Ifølge statistisk sentralbyrå stabiliserte lønnsforskjellene seg på rundt 21 til 23 prosent på 1980-tallet.⁵⁶ Med andre ord, journalistlønningene var langt jevnere mellom kvinner og menn sammenliknet med samfunnet generelt. Men likevel var det ikke oppnådd likelønn, og kravet hentet legitimitet i den generelle lønnsrettferdigheten i samfunnet.

Lik lønn for likt arbeid var en av kvinnebevegelsens fremste paroler. Den økonomiske forskjellsbehandlingen i samfunnet falt under to hovedkategorier, hvor den ene kunne forklares som yrker med lav lønn hvor kvinnene dominerte, mens de kvinnelige journalistene kom under den andre kategorien hvor kvinner og menn fikk ulik lønn for likt arbeid. Per 1. april 1974 hadde de kvinnelige journalistene en gjennomsnittelig lavere lønn på 9,3 prosent.⁵⁷ Ifølge sosialpsykolog Torild Skard, kunne en del av denne forskjellen forklares med ulike bakgrunner og stillinger til de kvinnelige og mannlige journalistene. Faktorer som utdanning, ansiennitet, arbeidssted og type jobb utgjorde denne forskjellen. Samtidig hevdet Skard at noen prosent ”var direkte utslag av kjønn, et rent mannstillegg”.⁵⁸

I en redegjørelse for Norsk Journalistlags arbeid med likestilling i 1974, uttalte Norsk Journalistlags leder, Trygve Moe, seg i magasinet *Journalisten*: ”Jeg tror neppe kvinnelige og mannlige journalister noen gang vil oppnå full likelønn i lønnsstatistikkene [...]”, og videre hevdet han at ”lønnsforskjellene mellom kvinnelige og mannlige journalister har gått merkbart ned siden 1970”.⁵⁹ I *Journalistens* påfølgende nummer kom det kritikk mot Trygve Moes uttalelser. Artikkelen var undertegnet 42 kvinnelige journalister, med blant annet sentrale tillitsvalgte som Gerd Benneche, Astrid Fiskvik og Reidun Kvaale i spissen. Med en feministisk argumentasjon konfronterte kvinnene Moes uttalelser: ”Det er sterkt å beklage at Norsk Journalistlags leder tilkjenner et så overflatisk og provoserende syn på den klare kjønnsdiskrimineringen”.⁶⁰ Ifølge Rune Ottosen var Trygve Moes uttalelser i tråd med Norsk

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/2008/nou-2008-6/5/2.html?id=501113>. Dato: 1.5.2008.

Dokumentet er NOU 2008:6 *Kvinner og menns lønn* i regi av Barne- og likestillingsdepartementet.

⁵⁶ Statistisk sentralbyrå 1994: 257.

⁵⁷ Li, Linda og Frøy Kannert Istad: *Kvinner i norsk presse*. Hovedoppgave ved Norsk Journalistkole, Oslo 1975, side 11.

⁵⁸ Skard, Torild: *Det koster å være kar – særlig når man er kvinne*. Kvinnelige journalister i distriktene. Arbeidspsykologisk Institutt og Institutt for Journalistikk. NJ – biblioteket, Fredrikstad 1984, side 21.

⁵⁹ Ottosen 1996: 353.

⁶⁰ Ibid.: 353.

Journalistlags offisielle politikk, og det at kvinnene måtte kjempe seg inn i Norsk Journalistlags system forklarer Ottosen med at redaksjonene var mannsdominerte, og mediestrukturen var preget av maskuline holdninger.⁶¹ I følge sosiolog Lise Christensen var den indre kulturdominansen i avisene preget av en gutteklubbtone, og det var tendenser til gutteklubbhumor i de ulike redaksjonene.⁶²

Landsmøtet i Norsk Journalistlag i 1975 ble ifølge Ottosen et gjennombrudd for de kvinnelige medlemmene, og kvinnene ble bedre representert i Norsk Journalistlags organer, med Astrid Fiskvik som nestformann og Reidun Kvaale og Agnes Svalastog i landsstyret. Statistikk viser at de kvinnelige medlemmene av Norsk Journalistlag utgjorde fjorten prosent i 1975.⁶³ Det var samtidig kun fem prosent kvinner som arbeidet på mellomleder- og ledernivå, og det var ikke oppnådd likelønn mellom kvinnelige og mannlige journalister.⁶⁴

Kvinnelige journalister samles – Engebretbevegelsen

Det kom fram av en artikkel i publikasjonen *Kvinner i media* at ”hensynet kvinner hadde til arbeidsplassen sin var stor, og at misnøyen de kvinnelige journalistene opplevde ble holdt innenfor arbeidsplassens fire vegger”.⁶⁵

Debattene om likestilling i Norsk Journalistlag, satte likestillingsproblematikken på dagsorden på 1970-tallet. Det kom fram av debattene i samtiden at flere kvinner opplevde yrkeshverdagen sin som problematisk.⁶⁶ Debattene om likestilling både i Norsk Journalistlag og i samfunnet for øvrig motiverte flere kvinner i journalistikken til å danne et forum hvor de kunne diskutere ulike saker som angikk flere kvinner enn dem selv. Ønsket om å diskutere likestilling i journalistikken var starten på at en gjeng kvinnelige journalister gikk sammen i kvinnenettverket som de kalte Engebretbevegelsen.

Det var journalistene Gerd Benneche, Harriet Eide, Reidun Kvaale, Anne Lise Stafne og Gerda Vislie som var initiativtakerne til fellesmøtet for kvinner i journalistikken i Oslo. Møtet ble kunngjort i Journalistens oktobernummer i 1974 i en liten notis: ”Noe å snakke om? Kvinner i Oslopressen og NRK innbys til uformelt møte på Engebret Café 2.etg.mandag 4.nov. kl. 20.00”.⁶⁷

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.: 355-356.

⁶³ http://www.ldo.no/upload/SALDO%202007%201_kapittel.doc. Dato: 25.10.2007. Artikkel om Deltagelse og innflytelse skrevet av Beate Gangås i regi av Likestillings- og diskrimineringsombudet.

⁶⁴ Ottosen 1996: 355.

⁶⁵ *Kvinner i media* ble gitt ut av Likestillingsrådet i 1985, og i her ble noen av resultatene av norsk og nordisk forskning om kvinner og medier i 1980- årene presentert.

⁶⁶ *Kvinner i media*. Likestillingsrådet 1985, side 32.

⁶⁷ *Journalisten*, oktober 1974.

Ifølge Anne Lise Stafne var Engebret Café fullstappet denne novemberkvelden, og responsen var mye større enn hva initiativtakerne hadde forestilt seg. Mer enn 60 kvinner fra ukepressen, dagspressen, NRK og Journalistskolen deltok, deriblant NRK-journalist Astrid Brekken. På møtets agenda stod kvinners representasjon i pressekorpsset, og tallene som ble presentert pekte tydelig i retning av at det var forskjeller mellom kvinner og menn.⁶⁸ Linda Li og Frøy Kannert Istad som begge deltok på møtet, skrev i hovedoppgaven om *Kvinner i norsk presse* fra 1975 at: ”Tallene var klare, - kvinnene er lite med”.⁶⁹ Etter innledende runder på møtet, ble det ifølge Li og Kannert en uformell og spontan diskusjon, hvor det kom fram at kvinner i pressen hadde mange felles problemer knyttet til yrkessituasjonen. Meningsutvekslingene om hvordan kvinnene hadde det på arbeidsplassene resulterte i fire uttalelser formulert som:

- 1) Henstilling til NJ om å fjerne formann- og varamanntitlene, og erstatte dem med leder og vararepresentant.
- 2) Uttalelse om omsorgspermisjon for fedre til Forbruker – og administrasjonsdepartementet.
- 3) Forslag om et landsomfattende seminar om kvinners stilling i det norske samfunn.
- 4) Forslag om at NJ skal påta seg et arrangement av en internasjonal mediekonferanse i 1975.⁷⁰

Oppfordringen Engebretbevegelsen ga til Norsk Journalistlag om å erstatte betegnelsene, ble ifølge Stafne raskt tatt til etterretning, og endret. Uttalelsen om omsorgspermisjon for fedre resulterte i en henvendelse til Familie- og forbrukerdepartementet. De to siste punktene resulterte i et kurs i regi av Institutt for Journalistikk: Kvinner i massemedia, som Stafne mente var ”et vellykket og inspirerende kurs som samlet journalister fra hele landet, men nesten bare kvinner”.⁷¹

Møtene på Engebret Café ble holdt en gang i blant. I følge masterstudent Maria Utheim ble det holdt omlag 18 møter i perioden 1974 til 1985.⁷² På møtene ble det tatt opp ulike emner som lønsspørsmål og selvtilit. Flere personer ble invitert for å holde foredrag, som for eksempel andre kvinnelige journalister, redaktører, kvinnelige sjefer i pressen og kvinnelige stortingsrepresentanter.⁷³

⁶⁸ <http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=46258>. Dato: 17.09.2007. Innledning holdt av Anne Lise Stafne på Seminar 9.5.2007 i regi av Norsk kvinnesaksforening og KILDEN.

⁶⁹ Li & Istad 1975: 5.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ <http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=46258>. Dato: 17.09.2007. Innledning holdt av Anne Lise Stafne på Seminar 9.5.2007 i regi av Norsk kvinnesaksforening og KILDEN.

⁷² Pressehistoriske skrifter nr.8.2007, side 61.

⁷³ *Kvinner i media*, publikasjon fra Likestillingsrådet 1985, side 32.

Engebretbevegelsen var et uavhengig interesse- og diskusjonsforum, og ifølge Reidun Kvaale var det både radikale og konservative med i bevegelsen. Representanter fra A-pressen, H-pressen og NRK deltok på møtene, og de samarbeidet på tvers av politisk ståsted. Engebretbevegelsen ble et forum for kvinner som ville luften meningene sine, hvor de kunne ”vise hverandre solidaritet, gi hjelp og trøst og inspirasjon til å stå på.” Anne Lise Stafne skrev i 2002, et innlegg hun holdt på seminarrekken Milepæler i 1970-årene at bevegelsen hadde hatt betydning for kvinnelige journalister gjennom å bidra til feministisk fagforeningsaktivitet:

For Engebret hadde, som del av den generelle kvinnereisningen på 70- tallet, ført til økt bevissthet og følelse av solidaritet. Den ga flere kvinner mot til å gjøre seg gjeldende både i redaksjonene og organisasjonene. Redaktører og mannlige fagforeningsledere fikk et puff i riktig retning. Vi ble i høyere grad sett. Slik ble likestillingskampen ført videre gjennom fagorganisasjonen. Denne ”norske modellen”, med et spontant og uformelt kvinneinitiativ som ble ført videre i fagforeningen, viste seg fruktbar. Den er blitt formidlet av våre tillitsvalgte til kolleger i andre land, gjennom *International Federation of Journalists* (IFJ) også til land der kvinnene står langt svakere enn hos oss. Det har vært viktig å få frem at man ikke må bli sittende igjen i ”sutregupper”, men at kvinnekampen måtte bli en del av det generelle faglige arbeidet.⁷⁴

Ifølge Astrid Brekken var tema på møtene i starten særlig lønns- og arbeidsvilkår for kvinnelige journalister. I bevegelsens siste periode, viser møtereferater som Maria Utheim har gjennomgått, at det særlig var de *kvinnelige stoffområdene* som ble debattert.⁷⁵

På et møte i bevegelsen desember 1981 ble det diskutert såkalt kvinnestoff, og det ble påstått at “enkelte stofftyper rett og slett bare ivaretas av kvinner”.⁷⁶ Det ble stilt spørsmål ved de tradisjonelle nyhetskriteriene: ”Hva er egentlig nyheter?” Med dette spørsmålet ble journalistikkens innhold og prioriteringer problematisert, både i forhold til hvem som sier hva og hva som blir sagt. Dessuten ble blikket rettet mot en kjønnet journalistikk. Var det slik at mannlige og kvinnelige journalister hadde ulike måter å nærme seg det journalistiske feltet? Fantes det et skille mellom kvinnelig og mannlig nyhetsjournalistikk, og i hvilken grad ble kvinners interesser ivaretatt gjennom mediene? Finnes det i det hele tatt noe som heter kvinnelig og mannlig journalistikk? Dette var blant annet noen av spørsmålene som opptok bevegelsen, og ifølge tidligere journalist i Aftenposten Reidun Kvaale, gikk det opp for mange kvinnelige journalister at det fantes en virkelighet og hverdag som sjelden var stoff i mediene. Kvaale påstod at det var forskjell på journalistikken, og at menn og kvinner hadde forskjellige journalistiske interessefelt. Videre hevdet hun at så fort anledningen bød seg, lå

⁷⁴ <http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=46258>. Dato: 17.09.2007. Innledning holdt av Anne Lise Stafne på Seminar 9.5.2007 i regi av Norsk kvinnesaksforening og KILDEN.

⁷⁵ Pressehistoriske skrifter nr.8.2007, side 61.

⁷⁶ Ibid.: 63.

det et ønske hos de kvinnelige journalistene om å løfte kvinners interesser frem i lyset, både i radio- og fjernsynsprogrammer og i avisene.⁷⁷ Reidun Kvaale spurte: ”Hvorfor møter vi ikke kvinnene som i Afghanistan, El Salvador og Libanon skriker ut sine lidelser, sitt NEI! til krig, maktmisbruk og utslettelse?”.⁷⁸ Kvaale stilte spørsmål ved journalistiske prioriteringer, og ga uttrykk for en misnøye med den skjeve balansen som var i mediene: ”Det finnes så mye av menns beskrivelse av verden som vi kvinner ikke kjenner igjen”. Videre mente hun at: ”I vårt virkelighetsbilde må følelser tas på alvor, på samme vis som de saklige fakta”. Debattinnleder på møtet, Anne Torsvik, stilte motspørsmålet: ”Blir slike kvinnesatsninger gettoer for kvinnestoff? Hva er farene og hva kan vi oppnå ved det?” Torsvik mente at begrepet kvinnejournalistikk var uklart og kunne skape misforståelser, men at innholdet i begrepet ”dekker et journalistisk problem som alle - både kvinner og menn - burde være opptatt av [...]”.⁷⁹

Begrepet kvinnelig journalistikk var både på 1970-tallet, og er fremdeles i dag et omdiskutert begrep. Ifølge forsker Elisabeth Eide kommer begrepet av forestillingen om at menn og kvinner har ulike interessefelt i mediene. Som et virkemiddel til å få kvinner engasjert i å lese aviser i etterkrigstiden, ble kvinnelige journalister ansatt for å skrive stoff som redaktørene mente ville interessere kvinner, altså ”kvinnelig” journalistikk, som Eide kaller for ”mykt” journalistikkstoff. Denne journalistikken formidlet husmorsamfunnets verdier, og lå langt unna det 1970-tallets kvinnebevegelse sto for.

I en undersøkelse om *Kvinnebildet i dagspressen* i 1991 kom det fram at det var klare forskjeller mellom kvinnelige og mannlige journalisters arbeidsoppgaver. Mennene dominerte på arbeidsområder som økonomi, næringsliv, sport og foto. Det kom fram av undersøkelsen at fem ganger så mange kvinner som menn arbeidet med saker som dreide seg om familie, barn og fritid. I Eides undersøkelse bekrefter hun at det fantes et kjønns spesifikt skille mellom *mannlig* og *kvinnelig* journalistikk, og hun mener at hvis de kvinnelige journalistene hadde gitt slipp på dette såkalte kvinnelige stoffområde, ville det ikke vært noe automatikk i at mannlige journalister ville overtatt det såkalte kvinnelige feltet.⁸⁰

Ifølge Astrid Brekken var 1970-tallet: ”En ekstremt inspirerende tid, vi ville ta opp tema som gjaldt kvinnelige journalister, og på Engebret kunne vi møte andre kvinner som kjempet for samme saker”. Videre hevder Brekken at det kom verken mange resolusjoner

⁷⁷ Reidun Kvaale: *Kvinner i norsk presse gjennom 150 år*. Gyldendal Norske Forlag, Oslo 1986, side 11.

⁷⁸ Ibid.: 10.

⁷⁹ Pressehistoriske skrifter nr.8.2007, side 63.

⁸⁰ Elisabeth Eide: *Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-årene*. Forskningsrapport nr. 6. Norsk journalisthøgskole 1991, side 248.

eller aksjoner som følge av bevegelsens arbeid, men hun mener at møtene var med på å bygge holdninger og bevisstgjøring av tematikken. Brekken mener bevegelsen var inspirerende for kvinnelige journalister fordi aktiviteten og samlingene ble viktig i prosessen for bevisstgjøringen av kvinnes situasjon, og på bakgrunn av dette ble journalistenes engasjement for endringer av yrkeshverdagen mobilisert.⁸¹

Ifølge Rune Ottosen spilte Engebretbevegelsen en sentral rolle i kampen kvinner i journalistikken kjempet for å oppnå posisjoner og for å få gjennomslagskraft i NJ. Møtene var samlingspunkt for feministisk mobilisering, og sammen fant kvinnene inspirasjon og pågangsmot til å reise kvinnespørsmål som gjaldt både for arbeidsplassene og for Norsk Journalistlag. På det siste møtet til Engebretbevegelsen som ble holdt 18. mars 1985, leste journalistene Gerda Vislie og Eva Braathen Dahr fra Reidun Kvaales bok:

Innerst i sjelen min sitter en irritasjon som truer med å bli til ekte forbannelse: Hvem gir mediene våre rett til å slå med knyttneve hele døgnet gjennom? Hvem bestemmer at vi skal være dagevis opptatt av småkrangelen mellom to topp-politikere, og av meningsmålinger som flytter partitilhørigheten noen fattige desimaler hver gang?⁸²

I 1982 arrangerte Norsk Journalistlag sin første likestillingskonferanse. Dette var et ledd i likestillingsarbeidet, og på landsmøtet året etter ble en radikal kjønnskvotering vedtatt i handlingsprogrammet. Ifølge Ottosen innførte Norsk Journalisthøgskole kjønnskvotering det samme året. Sakte, men sikkert hadde kvinneandelen blant yrkesaktive journalister økt i takt med kvinneengasjementet. I 1960 var andelen på 13 prosent, og i 1980 var den økt til 20 prosent.⁸³

Kvinner i NRK engasjerte seg i likestillingsspørsmål

Samtidens feministiske tankeganger var også gjeldende i NRK, og den feministiske bevisstgjøringen var i full gang i kringkastingen på 1970-tallet. I tillegg var det en generell høy fagpolitisk aktivitet i NRKs lokaler på Marienlyst i Oslo. Ifølge NRK-journalist Per Egil Hovind var det 1970-tallet generelt en tid som var preget av diskusjon i kringkastingen.⁸⁴

Med husmøter opptil flere ganger i uka lå debattene i lufta. Husmøtene i NRK var ukentlige samlinger som ble holdt separat for radio og fjernsynet. Dette var fora hvor ukens programmer ble diskutert, og alle hadde møte- og talerett. På disse åpne husmøtene kunne absolutt alle i NRKs programavdelinger komme og si sine meninger om alle programmene,

⁸¹ Intervju med Astrid Brekken 17.10.07.

⁸² Kvaale 1986: 9-10.

⁸³ Ottosen 1996: 357.

⁸⁴ Intervju jeg hadde med Per Egil Hovind 23.8.07.

enten de jobbet i programavdelingene, i dekor, teknikk eller var budtjeneste. Alle hadde anledning til å fortelle kringkastingssjefen eller fjernsynssjefen hva man syntes om programmene. Dette var med andre ord et forum hvor alle i NRK kunne samles, og hvor man kunne diskutere det som måtte være ønskelig, alt fra generelle samfunnsspørsmål til mer spesifikk likestilling, til program og journalistikk osv.⁸⁵ Temperaturen var ofte høy, og engasjementet generelt stort, både for NRK-ansatte som var politisk engasjert til venstre og de som var engasjert til høyre. Selv flere uten politisk engasjement ble engasjerte i saker som ble diskutert.⁸⁶ Ifølge Gerd Inger Polden ble disse møtene også en arena for de som ønsket å få opp likestillingsdebatten i NRK.⁸⁷

Som nevnt var Astrid Brekken nyfeminist og engasjert i Engebretbevegelsen. Hun var medlem av Norsk Journalistlag, og tilhørte dermed denne fløyen. De andre informantene mine var alle fagorganiserte i Kringkastingens Landsforbund, og de tilhørte motstykket til nyfeminismen, nemlig Kvinnefronten. Jeg har ikke funnet noe materiale om denne organisasjonen i Gerd Inger Polden sitt arkiv, verken noe om deres aktiviteter i NRK eller utenfor. Mens Engebretbevegelsen primært var en møteplass for kvinnelige journalister hvor kvinner i journalistikken var hovedtema, så var Kvinnefronten en politisk organisasjon hvor kvinnekamp stod sentralt, men med også flere andre politiske saker på agendaen. Klasseperspektivet var Kvinnefrontens overordnede perspektiv, noe som betydde at de ønsket både å sette fokus på kvinner og andre underrepresenterte grupper i samfunnet.

Kvinner som var medlemmer av Kvinnefronten var aktiv i likestillingskampen i NRK, og ifølge Gerd Inger Polden laget de det feministiske tidsskrift *Kvinner og klør*, som mange kvinner i kringkastingen stod bak. Ifølge Polden inneholdt dette tidsskriftet både likestillingsspørsmål i forhold til NRK, og det tok også opp mer generelle likestillingskrav.⁸⁸ Polden mener at dette var et viktig bidrag til å knytte sammen kvinner som interesserte seg for tematikken i NRK.

I tillegg til husmøtene hadde kvinner i NRK egne møter hvor likestillingsproblematikken stod på agendaen. På bakgrunn av en gjennomgang av arkivmaterialet til Polden, vil jeg påstå at kvinner i NRK samlet seg til en felles likestillingskamp på arbeidsplassen. Det at kvinner tilhørte enten nyfeminister eller

⁸⁵ Intervju jeg hadde med Gerd Inger Polden 11.1.08.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Mail som jeg mottok fra Gerd Inger Polden 16.3.08.

kvinnefronten, førte ikke til en splittelse innad i NRK. Tvert i mot, kvinner gikk sammen i kraft av å være kvinner i NRK, og de kjempet sammen for felles kvinnesak i kringkastingen.

NRK-kvinner samles på huset

I 1973 gikk kvinner sammen om å lage en undersøkelse som skulle kartlegge hvem som snakket i NRK. I utforminga av undersøkelsen mener Astrid Brekken at: ” Dei fleste av dei som både stod i spissen for og var med på undersøkinga var opptatte av kvinnesak utan å markere at dei var med i den eine eller andre organisasjonen.”⁸⁹

Alle kvinnene som tilhørte Kvinnefronten som jeg har intervjuet, er enige om at ideen til undersøkelsen kom opprinnelig fra Nyfeministene, med Astrid Brekkens sosiologiske analyseverktøy i spissen. Astrid Brekken selv mener at:

Vi gjorde dette som journalistar i NRK. At fleire av oss som stod i spissen for undersøkinga sympatiserte med Nyfeministane, var ikkje eit tema. Dei fleste av dei som både stod i spissen for og var med på undersøkinga var opptatte av kvinnesak utan å markere at dei var med i den eine eller andre organisasjonen. Vi samarbeidde i den forstand at kvinner i NRK som var kvinnesaksbevisste stod saman om saker utan å vera synderleg opptatte av kvar den enkelte hørde heime.⁹⁰

Polden er enig i dette utsagnet til Brekken: ”Når det gjaldt Hvem snakker undersøkelsene og krav om kvotering tilstillinger i NRK kjempet vi felles sak på tross av ulike tilknytninger til politiske partier”.⁹¹ I min analyse av kildematerialet har jeg ikke funnet noe som tyder på at det var store motsetninger mellom kvinner i NRK. På tvers av politiske ståsted og ulike grupperinger, gikk de sammen for å undersøke kjønnsrepresentasjonen i radio og fjernsynet. Det var omlag 60 kvinner som var med som tellekorps, og i prosessen med å gjennomføre undersøkelsen deltok både organiserte og ikke-organiserte feminister. Ifølge Brekken var ideen om en undersøkelse og analyse av kjønnsrepresentasjon i NRK, et resultat av kjønnsdebattene som var aktuelle i samtiden:

Slik som jeg opplevde det, så kom den undersøkelsen som et resultat av at nesten alle kvinnene i NRK (ikke alle, det er aldri alle) begynte å se oss rundt i vår egen krets. Hva er vi en del av, hvordan står det til her? Den var veldig samlende den *Hvem snakker i NRK*-undersøkelsen i den forstand at vi møttes.⁹²

⁸⁹ Sitat av Astrid Brekken fra en mail til meg, mottatt 10.3.08.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Sitat av Gerd Inger Polden fra en mail til meg, mottatt 17.3.08.

⁹² Intervju jeg hadde med Astrid Brekken 17.10.07.

Polden mener at undersøkelsen samlet kvinnene med det viktige praktiske dokumentasjonsarbeidet.⁹³ Undersøkelsen mobiliserte mange kvinner, og skapte oppmerksomhet omkring kvinnesak og kvinnerepresentasjonen i programmene.⁹⁴ Ellen Aanesen opplevde at undersøkelsen satte dagsorden, og den styrket kvinnene.⁹⁵

Kvinner i NRK dannet etter arbeidet med undersøkelsen en arbeidsgruppe som skulle kjempe for likestilling i institusjonen, og dette var en aktiv gruppe. Kvinnene ville samarbeide med ledelsen, og de både ønsket og krevde direkte innflytelse både på det program- og personalpolitiske planet, blant annet ved arbeidspolitiske vedtak som skulle fremme likestilling både innad og utad i radio- og fjernsynsprogrammene.

Undersøkelsen om NRKs kvinnerepresentasjon i 1973

Den overordnede målsetting til undersøkelsen om hvem som snakket i NRK var å kartlegge kjønnsbalansen i radio og fjernsynet, ved å måle kvinner og menns synlighet i kringkastingen. Med et analytisk verktøy kunne kvinnene undersøke hvem som snakket i NRK. Astrid Brekken hadde hovedfag i sosiologi fra USA i ryggen, og med det Brekken karakteriserer som en ”forferdelig enkel undersøkelse” ble hvem som snakket i NRK systematisk dokumentert.⁹⁶

Undersøkelsen tok for seg radio- og fjernsynsprogrammene i tiden fra 15. oktober til 11. november 1973. Det var en nitidig registreringsprosess, med et tellekorps på 60 kvinner, og kvinnene brukte fritiden sin på å telle. I denne fireukersperioden ble flere opplysninger registrert i egne telleskjema. Det ble notert både hvem som medvirket i programmet, menn eller kvinner, og hvilket yrke eller rolle de representerte i programmet. Det ble registrert ekstra kommentarer i marginen som viste hva programmene inneholdt. Denne opptellingen og kategoriseringen ble gjort særlig med tanke på at opplysningene kunne ha betydning ved en eventuell analyse av medieinnholdet, og ved analyser av hvilket stoffområde menn og kvinner arbeidet med. Deltagerne ble registrert i seks ulike kategorier: politikk, ledende stilling og tillitsverv, akademikere og annen høyere utdanning, underordnet stilling, kunst og kultur, og ikke yrkesstatus.⁹⁷

Tallene var klare: NRKs programmer var rett og slett svært kjønnskjeve. Prosentforholdet mellom kvinner og menn som snakket eller medvirket til programmene, er vist i figur 1 og figur 2.

⁹³ Sitat av Gerd Inger Polden fra en mail til meg, mottatt 17.3.08.

⁹⁴ Intervju jeg hadde med Gerd Inger Polden 11.1.08.

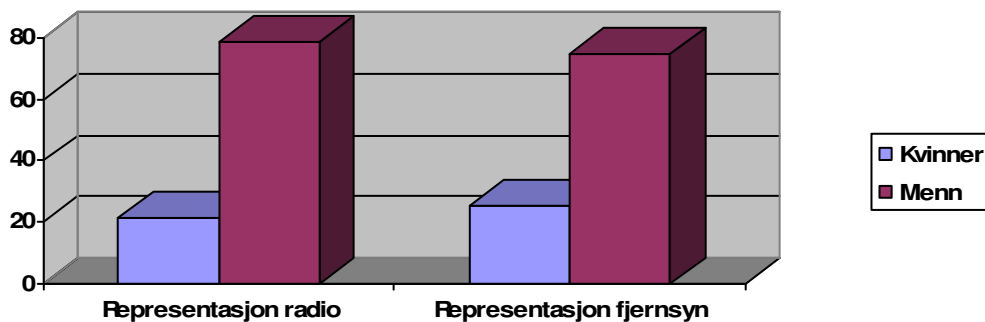
⁹⁵ Intervju jeg hadde med Ellen Aanesen 28.1.08.

⁹⁶ Intervju jeg hadde med Astrid Brekken 17.10.07.

⁹⁷ *Hvem snakker i NRK?* 1973, side 4.

Kvinnene som stod bak undersøkelsen lette etter kommentarer til den dårlige balansen mellom kvinner og menn i referater fra programutvalgenes møter, men der fant de lite om kjønnsrepresentasjonen: ”[...] det later til at det har vært viktigere for Kringkastingsrådet å merke seg balansen mellom såkalte høyre – og venstrevri, enn å bry seg med hvordan kvinner blir tilgodesett i NRK-programmer”.⁹⁸

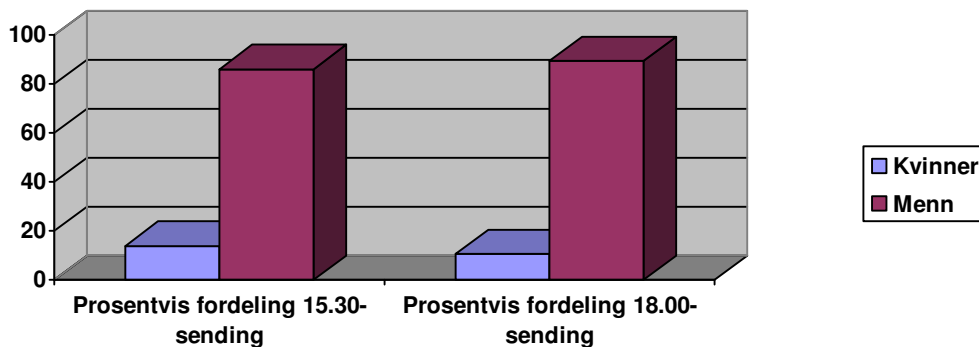
Figur 1: Prosentvis fordeling av antall kvinner og menn som snakket i NRK. (N=6750)

Kilde: *Hvem snakker i NRK? 1973, side 4.*

Tallenes klare tale mener Polden var ”bevisstgjørende for mange, og det ga et godt grunnlag for å påpeke skjevheten, og forlange at ledelse og programskapere i NRK skulle forsøke å gjøre noe med det”.⁹⁹ Astrid Brekken mener at undersøkelsen ” var nok en slags vekker for NRK”.¹⁰⁰

Figur 2: Prosentvis fordeling av antall kvinner og menn som snakket i radioens Østlandssending. (N=472)

Kilde: *Hvem snakker i NRK? 1973, side 9.*

⁹⁸ Ibid.: 1.

⁹⁹ Mail jeg mottok fra Gerd Inger Polden 9.3.08.

¹⁰⁰ Intervju jeg hadde med Astrid Brekken 17.10.07.

Taletiden ble ikke registrert i 1973, trolig fordi teknologien var mer tungvind enn hva den ble etter hvert. Med store båndopptagere var det vanskelig å spole frem og tilbake for å få korrekte opplysninger om hvor lenge hver enkelt snakket.¹⁰¹

I undersøkelsen ble de medvirkende registrert, og tabell 1 viser skjematisk oversikt over yrkeskategorier til de som snakket i radioen. Dermed kunne undersøkelsen si noe om hvem som snakket både ut i fra kjønnsvariabelen og i forhold til yrkeskategori. Fordi yrkestitler både ble registrert og spesifisert, kunne undersøkelsen både gi en indikasjon på hvor mange kvinner og menn som snakket, og den kunne si noe om hvem som fikk snakke i NRK den spesifikke dagen observasjonene ble gjort.

Undersøkelsen viste at kvinner i alle stillingskategorier var i mindretall. I tillegg var menn i lavere stillinger mindre representert enn menn i høyere stillinger. Dermed kunne undersøkelsen si noe om hvem i samfunnet som fikk orde i norske etermedier i 1973. Dette var ifølge Polden viktig, fordi: ”Da så man at det var et lite elitesjikt som hadde klippekort i mediene”.¹⁰² I tillegg mener Polden at det var nødvendig å ha med denne rollelisten fordi man kunne stille spørsmålet: ”Er det slik at både menn og kvinner som ikke tilhører eliten ikke skal ha en demokratisk kanal å si sine meninger igjennom?”¹⁰³

Ut i fra undersøkelsen, kom det tydelig fram at menn representerte en stor variasjon av yrker, både som professorer, overingeniører, jurister og søppelmenn, mens kvinnene stort sett var å finne i kategorien *medvirkende uten yrke* – oftest som husmødre, koner, unge gifte kvinner eller skoleelever. Mennene var best representert i kategoriene med ledende stillinger, tillitsverv og innenfor politikken, hvor alt fra direktører, ordførere, ministre, majorer og eksperter var representert.¹⁰⁴

¹⁰¹ Intervju jeg hadde med Gerd Inger Polden 11.1.08.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ *Hvem snakker i NRK?* 1973, side 4-7.

Tabell 1: Yrkesbakgrunn over hvem som snakket i radioen 16. oktober 1973.

Yrkesbakgrunn	Menn	Kvinner
Politikk	4	1
Ledende stillinger og Tillitsvern	12	0
Akademikere og annen høyere utdanning	12	1
Underordnet stilling	2	0
Kunst og kultur	2	2
Medvirkende uten yrkestittel	2	4

Kilde: Tallene er hentet fra NRKs egen undersøkelse *Hvem snakker i NRK? 1973*, side 4.

På spørsmål om kvinnene bak undersøkelsen tolket resultatene likt, svarte Gerd Inger Polden: ”Ja vi tolket den likt, men det er mulig at Kvinnefronten også fremhevet noe mer det vi også fant, at arbeiderklasse menn og kvinner også var underrepresentert”. Ifølge Astrid Brekken var de fleste kvinnene som utforma undersøkelsen opptatt av flere faktorer enn kjønn, og hun understreker at de mindre radikale også var opptatt av å kartlegge yrkeskategoriene til dem som snakket: ”Det er ingen tvil om at svært mange feministar, uansett organisasjon, var opptatte av sosiale skilnader. Ofte var - og er - kvinner med meir som pynt, ikkje minst i fjernsynsprogram, eller representerte typiske kvinneroller.”¹⁰⁵

Både Polden og Brekken ønsket altså at rollelisten skulle være inkludert i undersøkelsen, men her viser argumentasjonen til de to å være forskjellige: De politiske skillelinjene kommer til syne, fordi Polden argumenterer for en rolleliste for å fremheve kjønns- og klasseskille, mens Brekken ønsket å inkludere rollelisten med hensikt om å registrere kvinnenes rolleplassering i kringkastingen, altså ikke for å fremheve at både kvinner og menn i lavere posisjoner var underrepresentert. Likevel understreker Brekken at hun mener at både kjønn og klasse er viktig, men hun mente at denne undersøkelsen skulle undersøke kvinneprosenten.¹⁰⁶

Dermed ble kvinnenes ulike politiske og ideologiske utgangspunkt med på å berike undersøkelsen, fordi både kvinner og menns roller ble registrert, og ut i fra rollelisten ble det talt opp hvem som snakket, hvilke yrke de hadde og hvilken posisjon de som snakket hadde.

¹⁰⁵ Sitat av Astrid Brekken fra en mail til meg, mottatt 18.3.08.

¹⁰⁶ Mail jeg mottok fra Astrid Brekken 11.5.08.

Kvinner krevde at flere kvinner skulle få komme til orde i NRKs sendinger. I tillegg var undersøkelsene ifølge Ellen Aanesen ”et virkemiddel til å endre journalistikken i kringkastingen” videre hevder hun at ”undersøkelsen var et hjelpemiddel - en bevisføring for å underbygge våre krav om kvinners plass både innenfor media og i media”.¹⁰⁷ Tallene som ble registrert ble brukt i den videre argumentasjonen for en generell jevnere representasjon i kringkastingen.

Undersøkelsen skapte debatt

Ifølge Astrid Brekken ble resultatet av tellingen presentert og overbrakt til pressen, og det var først da pressen omtalte undersøkelsen, at NRK-ledelsen ble informert om tellingsprosjekt. Årsaken til hemmeligholdelsen forklarer Brekken slik: ”Vi ville ikke risikere at informasjonen ikke vart offentliggjort, eller at resultatet av tellinga skulle bli presentert på ein måte som bagatelliserte stoda. Og det var i ei kvinneaksjonstid, vi ville ha endring, og var meir opprørske enn i dag”.¹⁰⁸ Som nevnt tidligere i dette kapittelet, skrev Brekken en artikkel til seminarrekken om likestilling i regi av Informasjonssenter for kjønnsforskning. Av denne artikkelen kom det fram at: ”Ikke alle mennene – for det var massiv manskraft i NRK i 1973 – var lykkelege over jobben vi hadde gjort gratis. Dei hadde ynskt å bli fortalt om tiltaket før pressa fekk vite resultatet.”¹⁰⁹

Som allmennkringkaster skulle NRK ha et programtilbud som speilet hele befolkningen, noe denne undersøkelsen viste at programtilbudet til NRK ikke gjorde. Ble undersøkelsen en vekker også for ledelsen i NRK? Mye mulig, for kvinne-representasjonen i NRKs programmer ble satt på dagsordenen, og resultatene fra undersøkelsen ble diskutert på husmøtene både til radioen og fjernsynet.¹¹⁰ Et møtereferat, datert 19. februar 1974, viser at en del konkrete forslag ble diskutert på Kringkastingssjefens kontor.¹¹¹ Deltagerne på møtet var tre av kvinnene bak undersøkelsen, Mette Janson, Liv Haavik og Ellen Aanesen og kringkastingssjefen Torolf Elster.¹¹² Utgangspunktet for møtet hos Elster var konkrete forslag som hadde kommet frem og blitt diskutert på husmøtene: Ønsket om et kvinneseminar, ønsket

¹⁰⁷ Mail fra Ellen Aanesen til meg, mottatt 7.5.08.

¹⁰⁸ Sitat av Astrid Brekken fra en mail til meg, mottatt 14.1.08.

¹⁰⁹ <http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=46373> Dato: 19.9.2007. Innledning holdt av Astrid Brekken 17.1.2007 i regi av Norsk kvinnesaksforening og KILDEN.

¹¹⁰ Husmøtene ble holdt ca. 1 gang i uka.

¹¹¹ Referat fra møte hos Elster, datert 19.2.1974. Undertegnet Liv Haavik, Mette Janson og Ellen Aanesen.

¹¹² Den tredje Kringkastingssjefen i NRKs historie. Elster var Kringkastingssjef fra 1972 til 1981, etterfulgt av Bjartmar Gjerde.

om å opprette kontaktgrupper og ønsket om at NRK skulle gjennomføre statistikk over kjønnsrepresentasjonen i radio- og fjernsynsprogrammene.¹¹³

Ut i fra møterefateratet møtte kvinnene forståelse fra Elster og NRK-ledelsen på punktet om at ”kvinner er en av de gruppene i samfunnet som NRK gjør lite for”. Videre kom det fram av brevet at Elster mente at NRKs programtilbud burde styrkes på tre viktige felt:

- 1) Mennesker i jevne kår.
- 2) Bedre fordeling over hele landet.
- 3) Flere kvinner i programmene.¹¹⁴

Elster mente at kvinneproblematikken burde blitt tatt opp i bredere sammenheng med andre underprivilegerte grupper og deres representasjon i programmene. Kvinnene som stod bak undersøkelsen var enige med Elster, samtidig fastholdt de at kvinner hadde en særinteresse på tvers av de andre nevnte grupper. Derfor mente de at kvinnerepresentasjonen måtte fokuseres på som et eget felt, og ikke bli inkludert i samlegruppe for mindre medierepresenterte grupper i samfunnet.¹¹⁵ Elster sa seg enig i resonnetet, og ga grønt lys for å utarbeide forslag til et seminar med likestilling på agendaen.

Møtet ga flere andre konkrete resultater. Det ble vedtatt å opprette kontaktgrupper, en for radio og en for fjernsynet, som skulle fokusere på likestilling i radio og tv. For det andre var det enighet mellom kvinnene og Elster at avdelingsmøtenes programdrøftinger burde vært gjort annerledes med tanke på kvinnerepresentasjonen.

Et viktig resultat av møtet mellom kvinnene og Elster, var anerkjennelsen de fikk for statistikkarbeidet de hadde utført. Dette vil jeg påstå på bakgrunn av møterefateratet, hvor det står at det ble vedtatt at statistikk over kvinne- og mannsrepresentasjonen og status i programmene skulle dokumenteres. Tidligere hadde dette ikke blitt gjort, men nå skulle det innarbeides i det nye forslaget til statistikk. I referatet ble det understreket at det kunne ta noen år, men kjønnsstatistikk skulle inngå i den offisielle statistikken som NRK årlig gjennomførte.

Et annet punkt som ble vedtatt var at Anne Torsvik skulle begynne å arbeide med et kvinnearkiv som skulle registrere alternative deltakere til radio og fjernsynsprogram. Med dette arkivet bifaller Elster behovet for å øke kvinnerepresentasjonen til NRK, og ut i fra møterefateratet å lese, ble kvinnenes forslag positivt mottatt av ledelsen, og viljen til å øke

¹¹³ Referat fra møte hos Elster, datert 19.2.1974. Undertegnet Liv Haavik, Mette Janson og Ellen Aanesen.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

kvinneandelen i etermediene var til stede. I referatet etter møtet med Elster står det en oppfordring til alle kvinnene som jobbet i NRK ”Hvis disse forslagene skal bringe noen resultat må vi jobbe med dem alle sammen. Hvis ikke ender vi opp med 2 flatkjørte kontaktgrupper ganske snart. LA OSS BRUKE MULIGHETENE NÅ SOM VI HAR DEM”.¹¹⁶ Til slutt skrev kvinnene i en kommentar at de var fornøyde med møtet med Elster og at enighetene som møtet resulterte i, kunne de jobbe videre med. I en avisartikkel i Arbeiderbladet stod det at: ”Kringkastingssjef Torolf Elster var meget opptatt av at noe måtte gjøres for å få den nevnte prosenten opp på et *anstendig nivå*”.¹¹⁷

Det kommer ikke fram noe sted at kvinnene fikk påpakning fra ledelsen for at de offentliggjorde resultatet av undersøkelsen *Hvem snakker i NRK* i pressen. Tvert i mot, kvinnene ble møtt med forståelse og et ønske om å finne løsninger på likestillingsproblematikken.

Med hemmeligholdelsen av undersøkelsen, mener jeg man kan påstå at kvinnene gikk bak ryggen til NRK-ledelsen. I den forbindelse kunne det være nærliggende å tro at det ikke ville gå ubemerket hen. Men i stedet for å få kjeft, ble kvinnene møtt med velvilje fra ledelsen. Hvorfor det gikk slik, forklarer Gerd Inger Polden med at det var mange kvinner som stod bak undersøkelsen, og at det dermed var mange som beskyttet hverandre:

Hvis de skulle begynne å refse oss, vi var jo mange som jobbet, det var en stor undersøkelse og et stort apparat. Da hadde det blitt mange av oss som ville fått refs hvis de skulle gjøre det. *Safety in numbers* kaller man slikt. Vi var trygge fordi vi var så mange. Og ikke minst, det at vi gikk ut med dette gjorde det enda vanskeligere å refse oss. Vi hadde våre metoder.¹¹⁸

Seminar med likestilling på agendaen

Seminar om kvinner og programvirksomhet i radio og fjernsynet, var tittelen på det tre dager lange seminaret som ble holdt på Sjusjøen Høyfjellshotell 8. til 11. januar 1975. Det var 42 deltagere fra NRK, 19 kvinner og 23 menn.¹¹⁹ Fra NRK-ledelsen var Torolf Elster, Halfdan Hegtun og Otto Nes representert. På listen over deltakere var det både representanter fra NRK i Oslo og representanter fra de ulike distriktskontorene til NRK. På listen over deltagere finner jeg blant andre Astrid Brekken, Ellen Aanesen og Gerd Inger Polden. I tillegg til NRK representantene, var 16 andre kvinnelige gjester invitert, alt fra Norges Bondekvinnelag

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Arbeiderbladet 4.6.1976.

¹¹⁸ Intervju jeg hadde med Gerd Inger Polden 11.1.08.

¹¹⁹ Referat fra seminaret om kvinner og programvirksomheten i fjernsyn og radio, Sjusjøen Høyfjellshotell, 8.-11.1.75.

representert ved Anne Marie Nordland, til Norges Idrettsforbund representert ved Solveig Prøis Tynning.

Rolf Skoe som var undervisningssjef i NRK åpnet seminaret, og siterte målsettingen slik den stod formulert i invitasjonen til kvinneorganisasjonene:

Å bli gjort kjent med og drøfte hva kvinneorganisasjonene mener om NRKs programvirksomhet og oppgaver innenfor organisasjonens virkefelt. Samt drøfte hvorledes vi kan få flere kvinner med i programmene, få programmer som i større grad angår kvinner og bedre avspeile kvinnenenes roller i samfunnet.¹²⁰

Videre står det i referatet at Skoe understrekte at kvinneorganisasjonene var invitert som et ledd i kringkastingens ledelsesprosjekt om å få utvidet ”toveiskommunikasjonen” mellom NRK og publikum. Dette toveiskommunikasjons-prosjektet dukker opp jevnlig i Årbøkene til NRK, hvor det i 1975 stod at NRK hadde gjennomført flere kontaktmøter hvor ”representanter for organisasjoner, institusjoner og grupperinger har møtt Kringkastingens ledelse og representanter for programavdelingene.”¹²¹ Av NRKs Årbok fra 1978 kommer det fram at NRK-ledelsen mente at det var viktig å redusere avstanden mellom institusjonen og publikumet.¹²²

Gjennom gruppearbeid på seminaret skulle deltagerne diskutere ulike problemstillinger knyttet til kjønn og medier, og senere ble gruppenes synspunkter lagt fram med påfølgende plenumsdebatt.¹²³ En av foredragsholderne på seminaret var stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet, Elsa Rastad Bråten. Hun holdt et innlegg som hun kalte ”Likestilling i teori og praksis”.¹²⁴ I referatet til seminaret stod det at debattinnlegget til stortingsrepresentanten ”vakte blandede følelser, fordi hun hadde valgt en ganske så provoserende form. Dette gjorde sitt til at debatten etterpå ble noe springende – men deltagerne var svært engasjerte”.¹²⁵

Ifølge en artikkel i NRKs interne tidsskrift *Omkring* ”rusket innlegget godt opp i gamle fordommer og stivnede holdninger til sakens hovedspørsmål – kjønnsrolletenkning og diskriminering av kvinner”.¹²⁶ Bråten påpekte en dobbeltmoral som hun mente gjorde seg

¹²⁰ Ibid.: innledningsvis.

¹²¹ NRK Årbok 1975, side 39.

¹²² NRK Årbok 1978, side 31.

¹²³ Referat fra seminaret om kvinner og programvirksomheten i fjernsyn og radio, Sjusjøen Høyfjellshotell, 8.-11.1.75.

¹²⁴ Interne NRK-tidsskriftet: *Omkring* NRK. Årgang 6. 1975, side 28.

¹²⁵ Referat fra seminaret om kvinner og programvirksomheten i fjernsyn og radio, Sjusjøen Høyfjellshotell, 8.-11.1.75, side 12.

¹²⁶ Interne NRK-tidsskriftet: *Omkring* NRK. Årgang 6. 1975, side 28.

gjeldende på likestillingsområdet, ved at Norge på den ene siden har tilsluttet seg internasjonale konvensjoner for likestilling, samtidig som vi ”på den annen side snubler hver dag i form av diskriminerende holdninger vis á vis kvinner”.¹²⁷ Videre hevdet Bråten at ”humor blir brukt mot oss, og når vi ikke ler, sies det at vi kvinner mangler humoristisk sans. Ingen liberal mann ville finne på å gjøre seg morsom på den undertrykte negers bekostning”. Flere menn reagerte på at Bråten kalte menn for uhyrer, men Elster mente at det var relevant i den sammenhengen Bråten hadde plassert bildet i: ”Selve samfunnsmønsteret binder oss fast i roller, slik at menn i forholdet til kvinner faktisk kan opptre som uhyrer på samme måte som hvite i forhold til fargede”.¹²⁸

På spørsmål om hvordan man kunne inkludere flere kvinner i NRK-programmene kom det fram et ønske om å lage et kartotek med oversikt over mulige kvinnelige intervjuobjekter. Her ble det fokusert på de medvirkende, altså kildene til programmene, i større grad enn på programlederne og journalistene. Ragnar Baartvedt sa på vegne av Kveldsforum at det på kort sikt var vanskelig å få kvinner til å delta i programmene, og han stilte spørsmålet: ”Hvordan skal vi gi flere kvinner mot til å delta?”.¹²⁹ Han ble støttet av Gustav Moberg som mente at nyheter som genre var et vanskelig journalistisk forum i et likestillingsperspektiv fordi:

[...] de fleste toppstillinger er besatt med menn, og stoffet blir derfor maskulint preget. På den annen side lar det seg gjøre å utvide nyhetsbegrepet og belyse hva de politiske avgjørelsene betyr for vanlige mennesker, og da skulle det ikke være vanskelig å finne kvinner som kan kommentere.¹³⁰

Gunnar Høidahl mente at det hadde skjedd endringer i nyhetsformidlingen i retning av å gjøre nyhetene mer allmenne ”men hvis NRK speiler samfunnet, så speiler den også det faktum at 80 prosent av toppjobbene innehas av menn”.¹³¹

Et annet av temaene på seminaret var kvinnekiskriminering i NRK, og Kari Sørbø mente at ”mange av kollegene har en diskriminerende holdning”, og hun ba ledelsen om ”å gripe inn hvis det slår ut hånflir av kvinnesaken i programvirksomhet”.¹³² Dette svarte Halvdan Hegtun fra NRK-ledelsen resolutt på: Han ville gjerne bli gjort kjent med program som kunne ”bli oppfattet som hånflir av kvinnesaken”.¹³³ Ellen Aanesen ba ledelsen om å motvirke diskriminering, og NRK-journalisten Jon Aanerud sa til de kvinnene som hadde

¹²⁷ Referat fra seminaret om kvinner og programvirksomheten i fjernsyn og radio, Sjusjøen Høyfjellshotell, 8.-11.1.75, side 11.

¹²⁸ Ibid.: 12.

¹²⁹ Ibid.: 17.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.: 15.

¹³² Ibid.: 16.

¹³³ Ibid.: 17.

opplevd diskriminerende holdninger i NRK at han trodde dem på deres ord.¹³⁴ Ut i fra referatet å lese var det en brei konsensus om å bedre likestillingen mellom kjønn i radio- og fjernsynet. Kringkastingssjef Torolf Elster understreket til slutt ”at dette seminaret ikke måtte være en avsluttende novelle, men begynnelsen på en lang roman. Det burde forplikte deltakerne til å bære videre den fanen som er hevet på seminaret”.¹³⁵

En av strategiene som skulle være med å øke kvinnerepresentasjonen ble lansert på seminaret – nemlig prosjektet om et Kvinnearkiv. Under seminaret ble katalogkort delt ut, og organisasjonene som deltok på seminaret ble oppfordret å fordele disse katalogkort ut blant sine kvinnelige medlemmer. Hensikten med arkivet var å samle inn og registrere kvinner på ulike samfunnsnivå, og ved å samarbeide med ulike institusjoner og organisasjoner ville arkivet nå ut til mange tillitskvinner og medlemmer. Med dette arkivet kunne NRKs forbindelser økes med navnelister over kvinner som kunne delta i programmer innen ulike emneområder. Dermed kunne man motvirke det Ingvar Helle mente var en for snever kontaktflate, hvor deltagerne i programmene var gjengangere, og man kunne hindre: ”At kvinnelige akademikere ble presentert som kvalifiserte vaffelbakere, det burde vi spares for”.¹³⁶

Kvinnearkivet

Hensikten med kvinnearkivet var å samle flest mulig opplysninger om kvinner innenfor ulike interessefelt som kunne kontaktes ved ulike innslag. Formålet var å bedre kvinnerepresentasjonen, og med et slikt arkiv kunne programmedarbeiderne i NRK finne fram til nye intervjuobjekter for å motarbeide overvekt fra toppsjiktet i samfunnet.

På seminaret ble alle deltagerne oppfordret til å notere ned kvinnenavn til arkivet, og det ble delt ut katalogkort som skulle nå ut til kvinner som var aktuelle for arkivet. Det viste seg imidlertid at det ikke var så mange katalogkort som kom ferdig utfylte tilbake til NRK, og hvis det skulle bli noe av arkivet, ble det nødvendig med aktiv og oppsøkende virksomhet.¹³⁷

Det ble satt sammen en arkivkomité for å utrede forslaget om hvordan man skulle realisere et slikt arkiv.¹³⁸ Etter oppfordring fra komiteen besluttet NRKs ledelse å engasjere en konsulent. Dermed ble det utlyst en deltidsstilling som kvinnekonsulent, og det var Brita

¹³⁴ Ibid.: 18.

¹³⁵ Ibid.: 23.

¹³⁶ Referat fra seminaret om kvinner og programvirksomheten i fjernsyn og radio, Sjusjøen Høyfjellshotell, 8.-11.1.75, side 5.

¹³⁷ Kvinnearkivet. Rapport ved kvinnekonsulent Brita Westergaard, 12.4.1977, innledningen.

¹³⁸ Komiteen bestod av Olga Meyer, Per Frydenberg, Kalle Fürst og Aina Abildgaard., side 1.

Westergaard som tiltrådte stillingen. Hun begynte arbeidet 18. mars 1976, og 85 organisasjoner og institusjoner ble kontaktet. I tillegg til å anmode ulike organisasjoner om å foreslå navn som kunne stå i arkivet, fant Westergaard selv fram til navn via aviser og tidsskifter, forelesningskataloger, kurskataloger, seminarrapporter, årbøker osv. I tillegg ba hun om navneforslag fra sitt eget nettverk.¹³⁹ Per 1.4.1977 rommet arkivet over 1400 navn.¹⁴⁰

Dette arkivprosjektet var et pionerarbeid som ble møtt med stor velvilje langt utover NRK sitt bruksområde. Brita Westergaard skrev i en rapport at pressen generelt hadde vært interessert i arkivet, noe som igjen hadde vært med på å gjøre det kjent. Både aviser og tidsskrifter omtalte arkivet, og i rapporten nevnes Aftenposten, Arbeiderbladet, Kvinner og Klær, Dagbladet og Bergens Tidende som noen eksempler på aviser og tidsskrifter som hadde omtalt arkivet. I rapporten fra Westergaard kom det fram at det ikke bare var norske aviser som hadde viste sin interesse, det hadde også svensk presse gjort, og de hadde bedt om å få tilsendt stoff om arkivet.¹⁴¹

NRKs kvinnearkiv ble kjent via presseomtale, og via orienteringer på møter. Westergaard holdt foredrag om arkivet på Likestillingsrådets kontaktkonferanse. På konferansen til organisasjonen *International association of Women in Media*¹⁴² som gikk av stabelen i München i september 1976, orienterte Birgit Gjernes om arkivet.¹⁴³ Dette vakte ifølge Westergaard så stor interesse at ”presidenten bad om å få en spesiell rapport på engelsk, som kunne gå inn i forbundets publikasjon til distribusjon blant medlemmene.”¹⁴⁴

Helhetsvurderingen av arkivet kom fram i rapporten *Kvinnearkivet* som ble lagt fram i 1977.¹⁴⁵ Det kom fram av rapporten at Westergaard hadde mottatt en del henvendelser fra institusjoner utenfra NRK som ønsket å få benytte seg av arkivet. Det spennende er at med Regjeringens henstilling til økt kvinnerepresentasjon til offentlig råd og utvalg, var det ønskelig å bruke dette arkivet til å finne frem til kvinnelige kandidater til ulike verv. Men, understrekte Westergaard: ”dette ble blankt avvist, fordi arkivet skulle brukes av NRKs medarbeidere, og opplysningene var hentet inn under denne forutsetningen”.¹⁴⁶ Det hadde med andre ord vært interesse og behov for et slikt arkiv på 1970-tallet, langt utover NRK sine bruks- og interesseområder.

¹³⁹ Kvinnearkivet. Rapport ved kvinnekonsulent Brita Westergaard, 12.4.1977, side 2.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Ibid.: 3.

¹⁴² Organisasjonen IAWRT jobber konkret med internasjonal kontakt, kommunikasjon, opplæring og bevisstgjøring, med spesielt fokus på å styrke innflytelsen til kvinner i Sør i forhold til media, lokalt og internasjonalt. Den har siden 1985 hatt en rådgivende status i FNs økonomiske og sosiale råd (ECOSOC). <http://www.iawrt.org>. Dato: 5.9.2007.

¹⁴³ Organisasjonen er omtalt innledningsvis: *International association of Women in Media*.

¹⁴⁴ Kvinnearkivet. Rapport ved kvinnekonsulent Brita Westergaard, 12.4.1977, side 3.

¹⁴⁵ Ibid.: 1.

¹⁴⁶ Ibid.: 3.

Ideen til arkivet var i tråd med samtidens dokument- og informasjonsbehov om kvinner. Ønsket om å samle kvinnenavn, dokumenter og forskning og liknende i arkiv, var absolutt tilstedet. Parallelt med at NRK opprettet et kvinnearkiv, laget blant annet Universitetsbibliotekene kvinnekartotek. Kvinneforskningen vokste fram i academia, og utviklingen av kvinne- og kjønnsforskningens posisjon i Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) befestet seg i 1977 med opprettelsen av Sekretariatet for kvinneforskningen.¹⁴⁷ Historiker Gro Hagemann ble ansatt som vitenskapelig assistent, og hennes oppgave var å spore opp og registrere arkiv- og håndskriftmateriale om kvinnespørsmål, som skulle gjøre det lettere å finne dokumenter og informasjon til bruk i forbindelse med blant annet kvinne- og kjønnsforskning.¹⁴⁸

Med jevne mellomrom de siste 30 åra har ulike kvinnearkiv vært oppe til diskusjon. I 1999 ble Kvinnebasen opprettet. Denne basen hadde som siktepunkt å være en kompetansedatabase med kvinnelige kandidater til både lederstillinger og til styreverv: ”I tillegg skal basen kunne brukes av media og organisasjoner som ønsker å få tak i kvinner som kan uttale seg, la seg intervju eller holde foredrag om sitt kompetanseområde”.¹⁴⁹

Senest i 2006 ble en database over mulige kvinnelige styrekandidater for alle kvinner med talent og kompetanse på ulike fagfelt åpnet i regi av Næringslivets Hovedorganisasjons (NHO). Databasen hadde sitt utgangspunkt i regjeringens krav om 40 prosent kvinner i alle styreverv, og ved en slik database som ble kalt ”Female future”, skulle de kompetente kvinnene være lettere tilgjengelig ved sammensetting av styreverv. Ifølge likestillingsansvarlig i NHO, Nina Solli, var målet: ”[...] å få flere kvinner inn i styreverv og ledelse i hele næringslivet i Norge, og databasen med styrekandidater er en viktig del av dette arbeidet”.¹⁵⁰

Hvordan var interessen for kvinnearkivet internt i NRK?

Ifølge rapporten om arkivet ble det omtalt flere ganger i det interne NRK-magasinet *UkeOmkring*, og Westergaard deltok selv aktivt på husmøtene i radioen og i fjernsynet hvor hun orienterte om arkivet, og om mulighetene arkivet representerer. I rapporten om kvinnearkivet skrev Westergaard at:

¹⁴⁷ <http://www.kvinnehistorie.no/tidslinje/1975.html>. Dato: 17.03.2008. Hundreårsmarkeringen av Norge 1905-2005, i regi av KILDEN.

¹⁴⁸ http://kilden.forskningsradet.no/c17220/artikkel/vis.html?tid=17649&within_tid=17646. Dato: 17.3.2008. Historien bak KILDEN.

¹⁴⁹ <http://www.kvinnebasen.no/om.html>. Dato: 31.03.2008. Orientering om kvinnebasen i regi av NAV.

¹⁵⁰ http://www.absentia.no/artikkel.asp?action=display_artikkel&kategori_id=3&subkategori_id=9&id=1251. Dato: 28.11.2007. NHOs kvinnebase.

Det har vært nødvendig å fremheve at dette ikke er et kvinnesaksarkiv (det også!). Det er først og fremst et tilbud i programtjenesten, et hjelpemiddel for å finne frem til nye og kvalifiserte medvirkende til programmene – samtidig som arkivet altså skal bidra til å rette opp en urettferdig skjevhet.¹⁵¹

Brita Westergaard sitt engasjement utløp ved årsskiftet 1976/1977, men ble utvidet med tre måneder fordi det gjensto et omfattende arbeid. I sammendraget av rapporten kom det fram at arkivet begynte å bli kjent, og at det ble brukt. Westergaard understrekte at hvis arkivet skulle fortsette å ha bruksverdi, måtte det ajourføres, og Westergaard mente at det krevdes at en person skulle være ansatt på deltid. I et brev fra Personaltjenesten ble det imidlertid opplyst at engasjementet til Westergaard skulle utgå som planlagt, og at det ”etter den tid er meningen inntil videre å plassere kartoteket i biblioteket, og vedlikeholde det der så langt det er mulig”.¹⁵² Med andre ord ble ikke lenger viktigheten av arkivet satt i fokus, og videre arbeid med arkivet ble mer eller mindre lagt på is. Så vidt meg bekjent utløp Westergaard sitt engasjement som planlagt 30.3.1977.

I 1979 henvendte Likestillingsrådet seg til NRK hvor det blant annet ble påpekt betydningen av kvinnearkivet. I samme brev understrekte rådet verdien av at begge kjønn ble representert i aktualiseringsprogrammer i radio og fjernsyn.¹⁵³

NRK-biblioteket overtok den videre driften. En rapport som kom ut i 1981 viste at arkivet ikke ble holdt à jour etter at biblioteket overtok.¹⁵⁴ På bakgrunn av arbeidsgruppa som laget en rapport om arkivet i 1981, kom det fram at arkivet ble brukt da Brita Westergaard arbeidet med det, og at det var i bruk noe i tiden etter.¹⁵⁵ Men etter en stund avtok bruken. I 1981 ble det slått fast at arkivet ikke lengre var i bruk, og at det var blitt flyttet til et avisrom.¹⁵⁶

Likevel mener mine kvinnelige kilder at arkivet var av betydning. Astrid Brekken mener at: ”Kanskje var den største effekten av arbeidet med kvinnearkivet at journalistar i NRK vart gjort merksame på den store overvekta av menn i programma og at vi alle måtte gjera ein innsats for å endre dette”.¹⁵⁷ Samtidig tror ikke Brekken at arkivet ble særlig brukt etter at Westergaards engasjement løp ut: ”Eg trur diverre ikkje at sjølve arkivet - dei som var registrerte der - vart særleg nytta.”¹⁵⁸ Gerd Inger Polden mener også at arkivet var av betydning fordi det var et viktig forsøk på å få en jevnere kjønnsbalanse i NRK. På lik linje

¹⁵¹ Kvinnearkivet. Rapport ved kvinnekonsulent Brita Westergaard, 12.4.1977, side 4.

¹⁵² Ibid.: 5.

¹⁵³ Brev fra Likestillingsrådet til kringkastingsjef Bjartmar Gjerde 22.6.81.

¹⁵⁴ Ajourføring av Kvinnearkivet, datert 13.10.1981, signert av arbeidsgruppa, side 2.

¹⁵⁵ Ibid.: 3.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Sitat av Astrid Brekken fra en mail til meg, mottatt 18.3.08.

¹⁵⁸ Ibid.

med Brekken understreker Polden at arkivet ble lite brukt, og hun forklarer det med at ”det ikke ble løpende oppdatert og fordi det ikke ble lagt press fra ledelsen for at det skulle brukes”.¹⁵⁹

Oppsummering

Feministiske bevegelser i USA inspirerte kvinner i Europa, og omkring 1970 ble de første nye kvinnebevegelsene dannet her i landet. Kvinner samlet seg i ulike grupperinger hvor jeg har nevnt de to ulike organisasjonene Nyfeministene og Kvinnefronten. Det som var felles for bevegelsene var blant annet enigheten om at det private måtte politiseres.

I 1970 startet det Rune Ottosen kaller et kvinneopprør i Norsk Journalistlag. Likestilling ble satt på dagsorden, og kvinner i organisasjonen krevde både likelønn og posisjoner. Dette var starten på en brei mobilisering og bevisstgjøring av likestillingsspørsmål utover 1970-tallet. Kvinnelige journalisters arbeidssituasjon, lønn og barnehager var saker som særlig ble diskutert. Debattene om likestilling mobiliserte kvinner i journalistikken, og fra 1974 organiserte en gruppe journalistkvinner i hovedstaden seg i det som ble kalt Engebretbevegelsen, som var et diskusjonsforum for kvinnelige journalister.

Flere av mine informanter tilhørte Kvinnefronten, hvor kvinner og medier stod sentralt. Felles for de ulike bevegelsene var at de hadde likestillingsspørsmål på agendaen, og grupperinger jobbet både hver for seg og sammen for å kjempe fram rettigheter for kvinnelige journalister, og for å synliggjøre kvinner i mediene.

På lik linje med samfunnet for øvrig, stod likestilling på agendaen for mange av de ansatte i NRK. Det var særlig kvinner som gikk i bresjen for likestillingsarbeidet, men også menn deltok. Kvinner i kringkastingen gikk i 1973 sammen for å kartlegge kjønnsrepresentasjonen i radio- og fjernsynsprogrammene. Både organiserte og ikke-organiserte kvinner rettet sitt engasjement mot kvinnesak i NRK gjennom undersøkelsen *Hvem snakker i NRK*. Undersøkelsen ble både et verktøy og en pådriver i den videre kampen for likestilling i mediebildet. Resultater viste at kvinner var lite representert i mediene, og det kom fram at menn i lavere stillinger fikk mindre taletid i NRK enn menn med høyere stillinger og posisjoner i samfunnet. Det viste seg at det var store forskjeller i hvor mange kvinner og menn som medvirket i NRKs radio- og fjernsynsprogram. Kvinnene medvirket i 23 prosent av alle produksjonene, mens menn hadde en andel på 77 prosent.

Av både møtoreferater som jeg har gjennomgått og av intervjuene jeg har foretatt, har det kommet fram at kvinner bak undersøkelsen blant annet krevde likelønn, og at de stilte

¹⁵⁹ Sitat av Gerd Inger Polden fra en mail til meg, mottatt 16.3.08.

krav om en jevnere kjønnsrepresentasjon i programmene. Med denne undersøkelsen ble kjønnsrepresentasjonen i NRKs programvirksomhet satt på agendaen, og skjevheter i kvinne- og mansrepresentasjonen ble problematisert.

I tillegg til undersøkelsen ble det lagd interne aviser i NRK, og det ble satt ned egne komiteer som skulle arbeide for like arbeidsvilkår for begge kjønn. Det ble også stilt krav om å ansette en egen likestillingskonsulent som kun skulle arbeide med likestillingsproblematikken i kringkastingen.

Kvinnerenes kamp ble tatt på alvor av NRK-ledelsen, og på klarsignal fra kringkastingssjef Torolf Elster ble det holdt et eget seminar med likestilling på agendaen, hvor målet var å komme fram til strategier som skulle øke kvinnerepresentasjonen i programtilbudet til kringkastingen. En av strategiene for å øke kvinneandelen var å lage et arkiv hvor mulige kvinnelige intervjuobjekter skulle være registrert. Kvinnene jeg har intervjuet, la vekt på at Kvinnearkivet var et viktig prosjekt, men av ulike årsaker ble det ikke brukt i den grad som intensjonene skulle tilsi. Likevel mener Gerd Inger Polden og Astrid Brekken at Kvinnearkivet var viktig i kraft av at det var med på å bidra til en bevisstgjøringsprosess blant de ansatte i NRK om hvem som snakket i radio- og fjernsynsprogrammene. NRK-ledelsen støttet kvinnerenes engasjement blant annet ved å bevilge midler til å iverksette kvinnearkivet.

3. Gjennombruddsfasen – journalistkvinner ble hørt

I dette kapitlet vil jeg konsentrere meg om perioden fra slutten av 1970-tallet til slutten av 1980-tallet. Professor Ida Blom beskriver perioden fra midten av 1980-årene som en fase hvor mange av målene fra 1970-årene har blitt realisert, og nye tankemønstre om kvinnelighet og mannlighet var begynt å bli standardiserte.¹⁶⁰

Jeg vil i det følgende undersøke hvordan kvinnenes kamp for en jevnere representasjon i mediene artet seg, og jeg vil undersøke hvilken betydning Likestillingsloven av 1978 fikk for den videre likestillingskampen i NRK.

Jeg vil undersøke veien til Særavtalen i NRK som kom i 1985 og handlingsplanen for likestilling som kom i 1986 i lys av Likestillingsloven. Dermed vil jeg i det kommende kapitlet analysere veien til NRKs offisielle likestillingspolitikk, og betydningen av retningslinjer som særavtaler og handlingsplaner ga for hvordan likestilling skulle oppnås i kringkastingen.

Politisk vendepunkt med likestillingsloven

På 1970-tallet skjedde det etter hvert en institusjonalisering av likestillingspolitikken, og synliggjøringen av kvinneproblematikken kom inn i andre sektorer. Dermed fikk ulike felt en kvinnevinkling, som for eksempel gjorde seg gjeldende i øremerkede pengemidler til kvinnerettede tiltak og prosjekter.¹⁶¹ I dette tiåret ble det blant annet opprettet stillinger for likestillingskonsulenter som skulle ivareta og videreføre den kvinnepolitiske interessen inn i institusjonene.

På 1970-tallet og 1980-tallet hadde Stortinget og Regjeringen en målrettet likestillingspolitikk, mer enn noen gang tidligere. Det ble opprettet synlige organ som skulle fremme likestilling: Likelønnsrådet ble omdannet til Likestillingsrådet i 1972, og i 1975 ble lov om likestilling fremmet, men ikke vedtatt. Nytt lovforslag ble fremmet og vedtatt i 1978, og lov om likestilling trådte i kraft i 1979.¹⁶²

I forbindelse med iverksettingen av likestillingsloven ble også Likestillingsombudet og Klagenemnda for likestilling opprettet som håndhevelsesapparat.¹⁶³ Familie- og likestillingsavdelingen ble opprettet i Forbruker- og administrasjonsdepartementet (FAD) og

¹⁶⁰ Blom & Sogner 1999: 302.

¹⁶¹ Holter 1996:198.

¹⁶² Ibid.:197.

¹⁶³ Ibid.

Norges forskningsråd opprettet Sekretariatet for kvinneforskning.¹⁶⁴ I tillegg kom lov om barnehager, lov om selvbestemt abort, lov om arbeidsmiljø som utvidet permisjonen rundt svangerskap og fødsel kom også i denne perioden, og kan betraktes som lover som fremmet reell likestilling i samfunnet.

Kjernen i Likestillingsloven av 1978 var å fremme likestilling mellom kjønnene, med særlig siktemål på å bedre kvinners stilling i samfunnet. Likestillingsloven slo fast at kvinner og menn skulle være rettslig likestilte, samtidig slo loven fast at det på tross av den rettslige likestillingen ikke var likestilling i praksis, og at: ”[...] kvinner og menn levde under ulike vilkår”.¹⁶⁵ I paragraf 1 heter det at Likestillingslovens formål skal være å: ” [...] fremme likestilling mellom kjønnene og tar særlig sikte på å bedre kvinnenens stilling. Kvinner og menn skal gis like muligheter til utdanning, arbeid og kulturell og faglig utvikling”.¹⁶⁶ Lovens paragraf 1a pålegger alle offentlige myndigheter å arbeide for likestilling: ”Offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder”.¹⁶⁷ Videre ble det bestemt at virksomheter skulle redegjøre for tiltakene de gjorde for å fremme likestilling, enten i årsmeldingene eller i årsbudsjettet.

Dermed ble blant annet NRK som en offentlig institusjon lovmessig pålagt å arbeide aktivt for likestilling mellom kjønnene, og som statsinstitusjon hadde NRK klare forpliktelser i likestillingssammenheng.

Med Arbeidsmiljøloven av 1977 og Likestillingsloven av 1978 skulle alle arbeidstakere sikres å bli behandlet likt på arbeidsplassene sine, uavhengig kjønn. Det ble lovfestet at det skulle være lik lønn og like muligheter for utfoldelse og opprykk uavhengig av om man var kvinne eller mann. Folketrygdloven ble med Arbeidsmiljøloven endret slik at svangerskapspermisjonen økte fra 12 til 18 uker.¹⁶⁸

I 1935 ble Hovedavtalen som er en avtale mellom LO og NHO inngått for første gang, og den har blitt revidert en rekke ganger siden.¹⁶⁹ Denne avtalen inneholder blant annet bedrifters og arbeidsgiveres rettigheter og plikter. Ved revisjonsforhandlingene i 1981/82 ble det inngått en rammeavtale om likestilling mellom menn og kvinner i arbeidslivet som del av Hovedavtalen. I denne rammeavtalen ble det hjemlet at det skulle opprettes bedriftstilpassede

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Lov om likestilling mellom kjønnene. (*) 9.juni 1978 nr.45.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Holter 1996: 198.

¹⁶⁹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/1997/NOU-1997-10/5/4.html?id=344586>. Dato: 7.5.2008. Dokumentet er hentet fra NOU 1997:10 *Tiltak og virkemidler* regi av Barne- og likestillingsdepartementet.

lokale likestillingsavtaler, og i rammeavtalen står det at ”partene understreker nødvendigheten av å drive et planmessig og målrettet arbeid og det heter at lokale parter kan drøfte opprettelsen av lokale avtaler om likestilling.”¹⁷⁰ Videre står det at ”de lokale avtalene bør inneholde kartlegging av menns og kvinners representasjon, ansettelse, lønn, opplæring, avansement ol. Avtalen bør videre inneholde en plan som kan fremme likestilling mellom kjønnene og som kan evalueres årlig.”

I 1981 påla kringkastingssjef Torolf Elster Informasjonstjenesten i kringkastingen å orientere alle i NRK om likestillingsloven.¹⁷¹ Det er lite som tyder på at dette notatet fikk noen betydning, og i 1982 purret Personaldirektoratet på at særavtalen måtte bli inngått i henhold til Hovedavtalens del 4.¹⁷² Lite skjedde fra NRK sin side, og i november 1983 kom Personaldirektoratet med en mal til en avtale som gjaldt for de statlige etatene.¹⁷³ Det var Forbruker- og administrasjonsdepartementet som hadde ansvaret for utarbeidelser av særavtaler for likestilling blant annet for NRK.¹⁷⁴

I tillegg til likestillingslovens rolle og rammeavtalen for likestilling i Hovedavtalen i form av politiske direktiv som påla NRK å jobbe med likestilling, fremhever Gerd Inger Polden viktigheten av presset fra fagforeninger og andre aktører som arbeidet for likestilling i kringkastingen: ”Uten det interne presset, så var ikke loven så mye verdt, fordi man på et vis måtte håndtere den.”¹⁷⁵ Med dette mener Polden at loven i seg selv ikke var nok for at det skulle bli likestilling i NRK, det var viktig at fagforeningene og lederne etablere lokale tiltak med fokus på likestilling for at det skulle oppnås likestilling i NRK.

Kildemateriale mitt kan langt på vei bekrefte Poldens påstand fordi offentlige myndigheter og interne aktører i NRK måtte kjempe for å få interne likestillingsavtaler i institusjonen.

Massemedier og mediepolitikk

Likestillingsloven var en rammelov som måtte følges opp med konkrete tiltak. I 1981 vedtok Stortinget Handlingsplan for likestilling i Stortingsproposisjonen nr 122: *Handlingsplan for likestilling, med særlig vekt på å bedre kvinnes stilling i utdanning og arbeidsliv*. I handlingsplanen ble det pekt på at massemediene var et viktig hjelpemiddel for å fremme

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Et notat vedlagt loven ble distribuert 3. mars 1981.

¹⁷² Omkring 1985, Likestilling i NRK, side 24.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dep/org/historikk.html?id=367>. Dato: 13.1.2008. Historikken til Fornyings- og administrasjonsdepartementet i regi av departementet.

¹⁷⁵ Intervju jeg hadde med Gerd Inger Polden 11.1.08.

likestilling i samfunnet.¹⁷⁶ Fordi massemediene hadde stort påvirkningspotensiale, lå det implisitt i handlingsplanen et ønske om at mediene skulle være med å øke kvinners offentlig deltakelse. NRK var i en særstilling som allmennkringkaster, fordi NRK var en offentlig institusjon som gikk i bresjen for den allmenne dialog og den offentlige debatt. I kraft av å være en stor medieinstitusjon og hovedkanal for kringkasting, uttrykte NRK gjennom sine programmer hvem eller hva som var viktige nok til å få uttale seg eller til å få omtale i radio og fjernsynet.

Fordi det i handlingsplanen i 1981 ble understreket betydningen av massemedier som ”grunnleggende hjelpemidler i samfunnet for å overvinne fordommer mot kvinner” mente Likestillingsrådet det var beklagelig at likestillingsspørsmål ikke var viet større oppmerksomhet fra utredningen til Medieutvalget i NOU 1983:3, *Massemedier og mediepolitikk*.¹⁷⁷ Det var i Likestillingsrådets mandat blant annet slått fast at ”Rådet skal arbeide for likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder. Det skal videre følge utviklingen i samfunnet med sikte på å kartlegge og peke på forhold som motvirker likestilling og likeverd mellom kvinner og menn og gi det offentlige råd om tiltak som bør treffes for å rette opp slike forhold.”¹⁷⁸ Denne uttalelsen viser at likestillingsrådet tiller mediene en viktig signalfunksjon i arbeidet for likestilling i samfunnet.

I Likestillingsrådets uttalelse til utredningen la rådet vekt på at medieinstitusjoner burde ha en personalpolitikk for å øke rekrutteringen til yrket. Det ble vist til Likestillingslovens paragraf 3 hvor kjønnskvoltering ga det ene kjønn fortrinn dersom det fremmet likestilling. Videre mente Likestillingsrådet at det burde ”opprettas egne likestillingsutvalg og at det utarbeides lokale likestillingsavtaler på de enkelte arbeidsplasser innen media, slik det gjøres i en rekke bedrifter.”¹⁷⁹

I utredningen til Medieutvalget ble det påpekt at mediene hadde et særlig ansvar å stimulere til bedre likestillingspraksis.¹⁸⁰ I Likestillingsrådets uttalelse kom det fram at rådet gjentatte ganger hadde henvendt seg til NRK med forslag om tiltak for å øke likestillingen i NRK, også i programvirksomheten. På grunn av skjev fremstilling mellom kvinner og menn i kringkastingen, mente Likestillingsrådet at det burde ”oppmuntres til en kritisk vurdering

¹⁷⁶ Handlingsplan for likestilling (St.prp. 122, 1980-81).

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Brev som jeg fikk av NRKs sentralarkiv: Kultur- og vitenskapsdepartementet, uttalelse til NOU 1983:3, *Massemedier og mediepolitikk*. Datert 24.5.1983.

¹⁷⁹ *Massemedier og mediepolitikk*. NOU 1983, side 3.

¹⁸⁰ Ibid.

innen NRK av det bilde som blir vist av kvinnene og vil på denne bakgrunn finne det ønskelig og naturlig at NRK får et eget organ for oppfølging av likestillingsspørsmål”.¹⁸¹

Ajourføring av Kvinnearkivet

Det ble i handlingsplanen for likestilling, St.prp. nr 122, 1980-81, foreslått at Kvinnearkivet i NRK skulle ajourføres.¹⁸² Dette forslaget medførte et tilskudd til NRK for 1981 på kr. 50 000 – for konsulentbistand til ajourføringen. Stortinget sluttet seg 4. juni 1981 til proposisjonen.¹⁸³ På bakgrunn av den økonomiske støtten fra Stortinget, oppnevnte kringkastingssjef Bjartmar Gjerde en arbeidsgruppe som skulle vurdere arkivets ajourføring, hensiktsmessige plassering og lignende. Arbeidsgruppen bestod av de fire medlemmene: Kaare Berg, Greta Tveten, Inger Johanne Agerup og Ernst Olsen.¹⁸⁴

I stortingsproposisjonen kom det fram at arkivet også burde ha en verdi utover NRK, og det ble oppfordret til at alle journalister i pressen burde bli informert om navnekartoteket, slik at de kunne benytte seg av denne muligheten som ga en oversikt over kvinnelige intervjuobjekter.¹⁸⁵ Av samme proposisjon ble massemedia tillagt en viktig samfunnsrolle, og den avgjørende betydningen av mediens funksjon for utforming og påvirkning av kjønnsrollemønstre ble vektlagt, ”fordi massemediene kan fjerne klisjer og fordommer på lik linje som de kan befeste tradisjonelle mønstre”.¹⁸⁶ Derfor foreslo regjeringen i proposisjonen at det i perioden 1982 til 1985 skulle tas initiativ til forskningsprosjekt om medias rolle i arbeidet for likestilling. Forbruker- og administrasjonsdepartementet oppfordret også ”Rådet for anvendt presseforskning og etterutdanning” til å prioritere forskning som omhandlet kvinner og media. Hva resultatet av denne oppfordringen ble, har jeg ikke funnet noen samlet oversikt over. Men det kan nevnes at Elisabeth Eide gjennomførte undersøkelsen ”Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-årene”, i 1989-1991 med støtte fra Rådet.

Som nevnt i forrige kapittel avtok interessen for arkivet etter at Brita Westergaards engasjement utløp. Flere årsaker til dette nevnes, men arbeidsgruppa mente at hovedgrunnen

¹⁸¹ Kultur- og vitenskapsdepartementet, uttalelse til NOU 1983 side 3, *Massemedier og mediepolitikk*. Datert 24.5.1983.

¹⁸² St.prp. nr 122, 1980-81, side 7-8.

¹⁸³ Ajourføring av Kvinnearkivet, datert 13.10.1981, signert av arbeidsgruppa bestående av Kaare Berg, Greta Tveten, Inger Johanne Agerup og Ernst Olsen, side 2.

¹⁸⁴ *Ibid.*: 3.

¹⁸⁵ St.prp. nr 122, 1980-81. *Handlingsplan for likestilling med særlig vekt på å bedre kvinnenes stilling i utdanning og næringsliv*, side 31.

¹⁸⁶ *Ibid.*: 30.

var at arkivet ikke hadde blitt oppdatert. Arbeidsgruppa fant arkivet viktig for å øke kvinnerepresentasjonen blant medvirkende, men de understrekte samtidig betydningen av programarbeidernes egne kontaktnett. Journalistene ville muligens heller bruke sine egne kontakter, enn å bruke tid på å finne nye kilder ved å lete opp alternativer i arkivet. Med andre ord, nettverk kan i denne sammenhengen virke konserverende, fordi man benyttet seg av de kildene man allerede har, og som journalistene hadde opparbeidet seg god kontakt med. Arbeidsgruppa foreslo derfor at det skulle være en obligatorisk innføring i arkivet for nye medarbeidere, fordi særlig yngre og mindre erfarne medarbeidere ville ha større utbytte av et slikt arkiv. De hevdet også at arkivet kunne være en viktig faktor for å hindre gjengangere i programmene, og med et oppdatert kartotek kunne man velge blant flere kvalifiserte kvinner.¹⁸⁷

Det kom fram av rapporten at arkivet måtte være i en kontinuerlig prosess for at det skulle kunne være av betydning: ”Det kan ikke ha noen hensikt å ajourføre arkivet som en engangsoperasjon”.¹⁸⁸ Som nevnt tidligere, forutsatte Kvinneutvalget i NRK i 1976 at arkivet skulle ha en person i fast stilling for å holde arkivet oppdatert og aktivt. Brita Westergaard uttrykte frykt for at arkivets verdi ville synke om ikke en person kontinuerlig oppdaterte og arbeidet med ajourføringen. Dette ble ikke tatt til etterretning av ledelsen i 1977, og Westergaard sine antagelser ble en realitet. På bakgrunn av denne erfaringen mente arbeidsgruppen at det var helt avgjørende for arkivets levedyktighet at det ble ansatt en person til ajourføringen, og de foreslo videre at utgifter til en arkivmedarbeider måtte inngå i NRKs fremtidige budsjetter.¹⁸⁹

I 1982 begynte en konsulent å ajourføre arkivet etter arbeidsutvalgets foreslåtte retningslinjer. Det kommer fram av et brev at arkivet fremdeles ble lite brukt.¹⁹⁰ I juli 1983 ble arbeidet med arkivet avsluttet.¹⁹¹

Ønsket om oppbygging av formelle likestillingsorganer i NRK

Det ble holdt seminar for de kvinnelige lederne i NRK høsten 1983. Deltakerne representerte alle NRKs tjenestegrener, og temaet for seminaret var rekruttering av kvinnelige ledere.¹⁹²

¹⁸⁷ Ibid.: 4.

¹⁸⁸ Ibid.: 5.

¹⁸⁹ Ibid.: 6.

¹⁹⁰ Brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet undertegnet kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, datert 31.1.83.

¹⁹¹ Brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet undertegnet kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, datert 11.3.85.

¹⁹² Brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet undertegnet Else Holthe Møll, datert 27.8.84.

I etterkant av seminaret ble det dannet et evalueringsutvalg som laget rapporten *Likestillingsarbeid i NRK*. Rapporten sammenfattet synspunkter som kom frem på seminaret, og den inneholdt konkrete forslag til fremdrift av likestillingsarbeidet i NRK.¹⁹³ Innledningsvis i denne rapporten står det at dette lederseminaret i utgangspunktet var et seminar for rekruttering av kvinnelige ledere i NRK, men at det under arbeidet på seminaret ble naturlig å utvide perspektivet til å gjelde likestillingsarbeid på alle nivå i NRK fordi det var så stor overvekt av menn i de aller fleste yrkeskategoriene.¹⁹⁴

Det kvinnelige lederseminaret ble holdt før 1983-undersøkelsen om hvem som snakket ble gjennomført. Ifølge Gerd Inger Polden var det kommet flere kvinner på mellom- og ledernivå, særlig i programmessig sammenheng. Flere frontskikkelser, som for eksempel Hanne Løchster og Mette Janson, arbeidet med likestilling fra sin posisjon på ledernivå slik at likestilling ble løftet frem.¹⁹⁵ I tillegg var noen menn aktive i dette arbeidet. Hvor mange menn som deltok i dette arbeidet, vet jeg ikke, men mine informanter nevner flere sentrale skikkelser i NRK som støttet kvinnenens arbeid for likestilling i kringkastingen, både på det programpolitiske og på det personalpolitiske planet.

På seminaret kom det fram en rekke forslag og skisser til virkemidler for gjennomføringen av likestilling i NRK, og det er ved gjennomgang av disse skissene diskusjonen at en Særavtale for Likestilling i NRK første gang dukket, til tross for at NRK allerede var pålagt av likestillingsloven av 1978 å lage egen særavtale og handlingsavtale for likestilling i bedriften. Om særavtale i NRK hadde vært diskutert av ledelsen, i fagforeningene, på husmøter eller i andre kvinnefora i NRK tidligere, vet jeg ikke. Det kan godt være at dette tidligere har vært et tema – det var jo et regjeringskrav i st.prp. 122, men dette er første gang jeg finner den institusjonelle responsen omtalt i de dokumentene jeg har gjennomgått.

I rapporten *Likestillingsarbeid i NRK* var det forslag til oppbygging av en struktur for det formelle likestillingsarbeidet i NRK, og det er forslag til mål og handlingsplan for hvordan man skal oppnå likestilling i institusjonen, både på kort og på lang sikt. Her ble det vektlagt at NRK trengte et eget likestillingsutvalg som skulle fremme likestilling i institusjonen. Det ble lagt fram en anbefaling av hvordan sammensetningen av likestillingsutvalgene burde organiseres, og det ble fremmet krav om at et sentralt likestillingsutvalg skulle arbeide med hovedmålsettinger for likestilling. Det ble også utarbeidet generelle tiltak som skulle gjelde

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Likestillingsarbeid i NRK, rapport fra Seminar for kvinnelige ledere i NRK høsten 1983.

¹⁹⁵ Intervju jeg hadde med Gerd Inger Polden 11.1.2008.

for hele bedriften.¹⁹⁶ I tillegg skulle det opprettes et desentralisert likestillingsutvalg ved hvert av distriktskontorene, som skulle muliggjøre og aktualisere det daglige likestillingsarbeidet ved kontoret. På den måten kunne likestillingsutvalgene tilrettelegge spesielle behov og tiltak på hvert enkelt distriktskontor. Sammensettingen av utvalgene både sentralt og i distriktene skulle være basert på ulike interesseparter, det vil si at både yrkesutøvere og ledere skulle være med, og at de skulle være kjønns sammensatt. I rapporten var det et sentralt poeng at både kvinner og menn skulle arbeide med likestilling. Det ble lagt vekt på at ”likestillingsarbeid er et felles anliggende og et felles ansvar for fagforeninger og NRKs ledelse.”¹⁹⁷ I denne sammenhengen mente kvinnene videre at likestillingsutvalget burde være sammensatt av Kringkastingssjefen, en av direktørene, personaltjenesten og representanter fra fagforeningene. På denne måten kunne man få større gjennomslagskraft vad at alle parter stod samlet bak de vedtak som ble fattet. I rapporten understrekes nødvendigheten av at topplederne er aktivt engasjert: ”Erfaringer fra andre bedrifter viser at det er helt avgjørende for det holdningsskapende / endrende arbeidet og for gjennomføringen av likestillingstiltak [...]”¹⁹⁸

Jeg vil påstå at det kom fram en annerledes forståelse av hvordan likestillingsarbeidet i NRK skulle håndteres med denne rapporten. Det er vel å merke en rapport fra et kvinnelig seminar, men det er her snakk om kvinner i lederposisjoner. Tidligere hadde det vært kvinnene på ”gølv” som var likestillingens motorer. Kvinnene bak *Hvem snakker i NRK* kjempet for å bli synliggjort, og de fikk både gehør og medhold fra ledelsen. Men det ble med snakket og det var få reelle endringsstrategier som ble iverksatt. Det var enighet om forskningsresultatene, men det ble ikke laget alternative løsninger på problemet med den manglende kjønnsbalansen i NRK.

Ny undersøkelse om kvinnerepresentasjonen i NRK i 1983

Som nevnt tidligere var ett av resultatene fra den første undersøkelsen *Hvem snakker i NRK* vedtaket om at statistikk over kvinne- og mannsrepresentasjonen i programmene skulle dokumenteres i den offisielle statistikken til NRK. På tross av en økt likestillingsfokusering i NRK, og at det ble lovet at kjønnsrepresentasjonen skulle inngå i statistikken, har jeg ikke funnet noe informasjon som tyder på at dette ble gjennomført. Med stor sannsynlighet ble ikke kjønnsstatistikk innarbeidet i den interne forskningsstatistikken til NRK. Ifølge Astrid

¹⁹⁶ Likestillingsarbeid i NRK, rapport fra Seminar for kvinnelige ledere i NRK høsten 1983, side 8.

¹⁹⁷ Ibid.: 8.

¹⁹⁸ Ibid.: 9.

Brekken fikk undersøkelsen om hvem som snakket i NRK i 1973 få følger internt, og det var bakgrunnen for at kvinnene begynte å telle på ny i 1983.¹⁹⁹ Det var stor interesse for en ny slik undersøkelse, og det var 150 kvinner i NRK som var med som tellekorps.²⁰⁰

Begrunnelsen for denne nye undersøkelsen var mye lik som den foregående, kjønnsbalansen i radio og fjernsynet skulle måles. I tillegg ble det understreket at hensikten med undersøkelsen var å skaffe et grunnlag og dokumentasjon for arbeidet med likestilling i NRK. I etterordet til rapporten legger kvinnene vekt på nettopp dette:

Det er en viktig sak for kvinner at vi får rettet opp skjevheter vi finner når det gjelder representasjonen i våre programmer, det viktigste, for oss alle, er at NRK gir et rikere og riktigere bilde av samfunnet enn vi gjør i dag. Det må være vårt felles ærgjerrige mål! Vi må alle bryte våre referanserammer, bryte med vanetenkningen, øke våre kunnskaper. Denne rapporten er ikke ment som kritikk mot noen personer eller instans. Hensikten har vært å bidra til å skaffe et godt grunnlag for videre arbeid.²⁰¹

I brevet som ble sendt ut til tellekorpset stod det: ”Oppslutningen har vært virkelig god, så vi går på de fire ukene med masse pågangsmot!”²⁰² Samtidig ble det understreket i brevet at denne undersøkelsen, på lik linje med den forrige, skulle være hemmelig: ”Dette er arbeid som skal holdes konfidensielt. Undersøkelsen skal ikke omtales på forhånd til noen og resultatet skal først forelegges NRKs ledelse før det gjøres kjent.”²⁰³

Begrunnelsen for hemmeligholdelsen var annerledes i 1973 enn 1983. Mens undersøkelsen i 1973 først ble presentert til pressen for å sette dagsorden og fokus, ble det i 1983 bestemt at tellingsgruppen formelt skulle informere ledelsen i NRK før materialet ble gjort kjent ellers i NRK og i pressen forøvrig. NRK skulle være den første medieinstitusjonen som skulle få muligheten til å presentere resultatene. Begrunnelsen for at undersøkelsen skulle være konfidensiell, og at den skulle presenteres på en saklig og formell måte, tror jeg primært var ønsket om å ha en god dialog med ledelsen for videre arbeid med likestilling og konkrete forslag for å arbeide videre med likestillingen i NRK. Denne gangen hadde kvinnene et lovverk og en offisiell holdning i ryggen som gjorde at ledelsen ikke kunne legge lokk på resultatet.

¹⁹⁹ <http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=46373>. Dato: 19.9.2007. Innledning holdt av Astrid Brekken 17.1.2007 i regi av Norsk kvinnesaksforening og KILDEN.

²⁰⁰ Det kommer fram av undersøkelsen ”Hvem snakker i NRK 1983?” at det var 224 jenter som var med å telle. Det vil enten si at det står feil antall i brevet til tellekorpset datert 5.10.83, eller at det har blitt rekruttert flere kvinner i etterkant, fordi dette var noe kvinnene ville være med på.

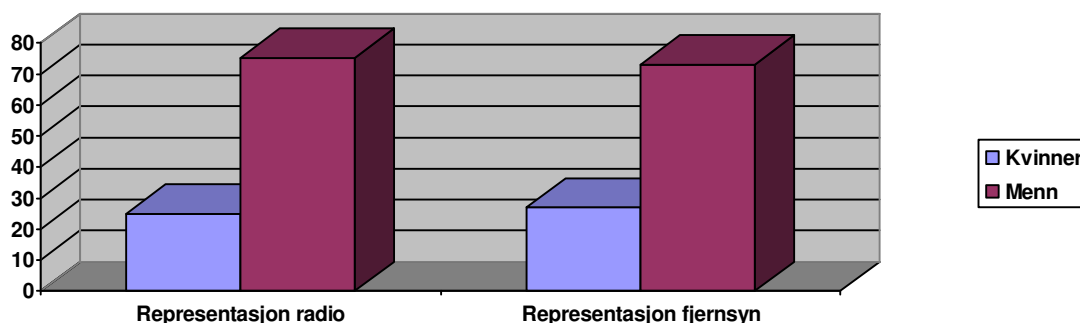
²⁰¹ *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 51.

²⁰² ”Hvem snakker i NRK 1983?” Brev til tellerkorpsset, underskrevet Astrid Brekken, Anne Torsvik, Gudrun Simonsen og Hanne Løchster, 5.10.83.

²⁰³ *Ibid.*

Undersøkelsen ble gjennomført på samme måte som den som ble gjort 10 år tidligere, i ukene 42 til 45 ble det talt opp hvem som snakket i NRK. Utgangspunktet var en kvantitativ registrering av antall kvinner og menn som snakket. Det ble ikke registrert hvor lenge hver enkelt snakket, men hyppigheten ble registrert. I tillegg ble det registrert hvilke roller eller yrker personene hadde. Det som skiller undersøkelsen fra 1983 fra den som ble gjort ti år før, er at den i tillegg til radio P1 og fjernsynet, inneholder den nye radiokanalen P2, utenlandsprogrammet og distriktsendingene, med unntak av Østfold, Buskerud, Nord Trøndelag og de samiske sendingene.²⁰⁴ Ved registreringen av radiokanalen P2 ble ikke samsendinger, nyhetsendinger, vær eller repriser fra P1 registrert.

Figur 3: Prosentvis fordeling av antall kvinner og menn som snakket i NRK (N=5482).

Kilde: *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 1.

Sammenliknet med undersøkelsen som ble gjennomført i 1973, var det en økning på 3,4 prosent av kvinner som snakket i radioen, mens det i fjernsynet var en mer beskjeden økning av kvinneandelen på 1,7 prosentpoeng.²⁰⁵ Dette mente kvinnene bak undersøkelsen var langt fra tilfredsstillende:

Ti års rådsvirksomhet har rent ut i havet og ikke mindre enn 20 plenums møter med viktige prinsipp tema er gått hen, uten at dette tema er satt på dagsorden. Vi har dermed igjen kommet til samme resultat. Det er stadig langt viktigere for Rådet å passe på "høyre og venstre" og nynorskprosenten enn å drøfte det helt viktige balansespørsmålet: det mellom kvinner og menn. Vår konklusjon etter 1983 – tellingen er klar: Økningen av kvinneandelen i NRKs programmer i løpet av ti år er ikke tilfredsstillende.²⁰⁶

²⁰⁴ *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 1.

²⁰⁵ *Ibid.*: 1.

²⁰⁶ *Ibid.*: 2.

Det kommer fram store variasjoner ved en nærmere titt på de enkelte programmene. Kvinnerepresentasjonene ved spesielle programtyper kan variere fra over 60 prosent til under 15 prosent.²⁰⁷ I samfunnsavdelingens ukentlige debattprogram *I søkelyset* som handlet om tidsaktuelle emner, var tendensen helt annerledes. Dette radioprogrammet oppnådde en kvinneandel på 60,5 prosent mens mennene utgjorde 39,5 prosent. Dette er overraskende funn, men det kan muligens settes i sammenheng med at det var en overvekt av likestillingsbevisste kvinner i avdelingen. Til sammenlikning vil jeg nevne et annet radioprogram i regi av samfunnsavdelingen, *Samfunnsmagasinet*, som handlet om forbrukerstoff, helseopplysning, miljøspørsmål, økonomi og arbeidsliv.²⁰⁸ I alt snakket 76,5 prosent menn, og 23,5 prosent kvinner.²⁰⁹

I radioens *Studio 90*, som var beregnet på NRKs lyttere i utlandet, var det i løpet av undersøkelsesperioden en fordeling på 16,3 prosent kvinner og 83,7 prosent menn. I rapporten kommer det fram at kjønnsfordelingen blant programsekretærene er nokså jevn, og tellekorpset hadde forventet at dette hadde påvirket kjønnsbalansen i programmene. Dette viste seg ikke å være tilfelle, og ut i fra rollelisten var det registrert fem kvinner på medvirkerlista utenom de kvinnelige reportere/programlederne/annonsører, og 62 menn.²¹⁰

Kvinnene som har snakket i utenlandsprogrammet var en politiker, en flyvertinne, en skuespiller og to som ikke har yrkesstatus. På mennenes rolleside skiltes det blant annet med en statsminister, tretten politikere, tre direktører, kongen, ti akademikere og menn med annen høyere fagutdanning. Det var registrert seks uten yrkesstatus, heriblant sjefen for studentarrangementet UKA i Trondheim.

I telleperioden ble fjernsynsprogrammene *Apropos*²¹¹, *Frokost tv* og *I Ruta*²¹² valgt ut for å undersøke kvinnerepresentasjonen. I det første programmet var det 19,4 prosent kvinner og 80,6 prosent menn. På *Frokost tv* var det en prosentfordeling hvor 31,8 prosent var kvinner og 68,2 prosent var menn. I ungdomsprogrammet som er undersøkt, er det et interessant funn. Her er det nemlig lik prosentfordeling hvor det både var 23 kvinner og 23 menn som deltok i programmet. Hva skyldes så denne likestillingen i ungdomsprogrammet? I intervju jeg har foretatt tidligere har det kommet fram at barne- og ungdomsavdelingen på et generelt nivå var den avdelingen i NRK hvor det var overvekt av kvinner. Dette kan være en av forklaringene på at det var en jevnere kjønnsfordeling i programmet.

²⁰⁷ Ibid.: 7.

²⁰⁸ Radioprogrammet gikk hver torsdag fra kl. 17.45 til 18.25.

²⁰⁹ *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 10.

²¹⁰ Ibid.: 27.

²¹¹ Aktuelt samfunnsprogram.

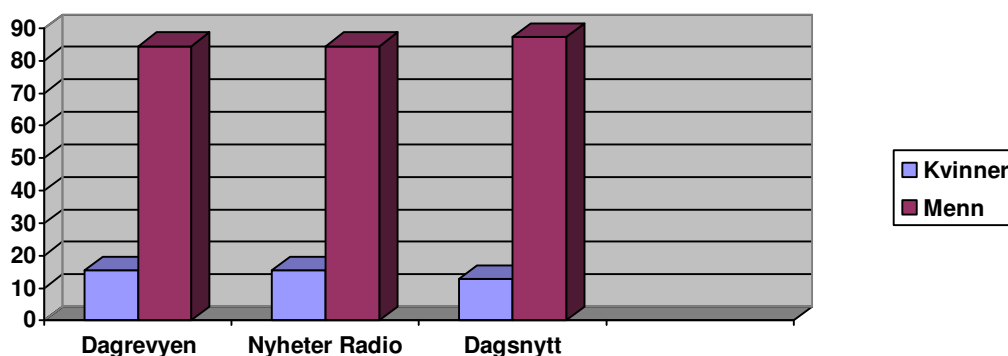
²¹² Ungdomsprogram.

Birgit Eie gjennomførte i 1998 en undersøkelse av statlige tv-kanaler i seks nordeuropeiske land. Undersøkelsen viste at kvinner fremdeles var godt representert i barne- og ungdomsprogrammer. De var også nærmest likestilt i disse typer program.²¹³ Ifølge Elisabeth Eides forskningsrapport *Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-tallet*, pekte kvinnelige journalister på at de ofte ble satt til å arbeide med visse oppgaver, og da særlig helse, sosial, barn og utdanning. Dette er klassiske felt som har gått under kategorien myke stoffområder.²¹⁴ Denne arbeidsfordelingen innad i redaksjonene vil gi utslag på andre journalistiske felt som for eksempel politikk, sport og nyheter.

I radioens nyhetssendinger i uke 43, inkludert værmeldinger, aktueltinnslag og Ekko, lå kvinneandelen helt nede på 15,5 prosent. I Dagsnytt var tallene enda svakere med en kvinneandel på 12,8 prosent.²¹⁵ Journalist Hilde Harbo kommenterte resultatene av undersøkelsen i Aftenposten med overskriften: ”Kveldsnytt = mannenytt”. I artikkelen refererte hun til Dagsrevyens sending 25. oktober samme år: ”Dagsrevyen har klart det igjen! Eneste kvinne var studiooppleseren. Alle deltagerne var menn: President, politiadjunkt, militærpsykolog – for å nevne noen. Hvilken verden er det vi speiler?”²¹⁶

Det var med andre ord menn som dominerte nyhetsprofilen til NRK, og det var taleføre menn som fikk snakke. Figur 4 viser skjematisk den prosentvise fordelingen av kjønnsfordelingen i NRKs nyhetssendinger.

Figur 4: Prosentvis fordeling av antall kvinner og menn som snakket i NRKs nyhetstilbud. (N=1289)

Kilde: *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 12-13.

²¹³ Birgit Eie: *Who speaks in Television? An international comparative study on female participation in television programmes*, NRK, Oslo 1998.

²¹⁴ Elisabeth Eide: *Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-tallet*. Forskningsrapport, Norsk journalisthøgskole, Oslo 1991.

²¹⁵ *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 12-13.

²¹⁶ Aftenposten onsdag 14. desember 1983.

Av rollelisten i undersøkelsen, kom det fram et liknende bilde som i 1973. I kategorien ledende stillinger og tillitsverv er mennene helt tydelig overrepresentert, mens kvinnene stort sett er å finne i kategoriene underordnede stillinger, kunst og kultur, eller i kategorien ikke yrkesstatus.²¹⁷ Kvinnene bak rapporten i 1983 mente dette skyldts at: ”Der hvor man uttaler seg med en viss porsjon ”sakkunnskap” – er det menn som uttaler seg. Har man bruk for ”vanlige” folk, er det gjerne kvinnenens røst som lyder. Noe generalisert..”²¹⁸ Dette er problemstillinger som fremdeles er gjeldende i journalistikken. Elisabeth Eide peker på en mulig forklaring: ”[...] journalistikken generelt er topptung. Kildene hentes fra toppen av næringsliv og politikk, og sindige menn med bastante uttalelser blir foretrukket framfor kvinner som ofte uttaler seg vagere.”²¹⁹

I 1985 kom forsker Odd Vaages undersøkelse om journalistiske kilder. I hans resultater kom det fram at 60 prosent av intervjuobjektene var høytlønnete og 56 prosent av kildene hadde høyere utdanning. Sammenliknet med samfunnet for øvrig tilhørte disse personene elitesjiktet, hvor åtte prosent tilhørte de høytlønnete, og 11 prosent hadde universitets- og høyskoleutdanning. Vaage konkluderte i sin undersøkelse med at: ”Når det er de høyt utdannede, middelaldrende menn i yrkeslivet som dominerer som intervju-kilder, er dette et indisium på pressens prioritering av makteliten i samfunnet, en gruppe som sannsynligvis i stor grad har en strategi og en klart definert målsetting overfor pressen.”²²⁰ NRK undersøkelsen viser det samme, menn med ledende stillingene og tillitsverv er helt åpenbart overrepresentert. Dersom Vaages teori om disse mennenes mediestrategi skal legges til grunn, må man også kunne trekke en konklusjon om at NRK fungerte som et lite selvstendig talerør for den mannstunge makteliten i samfunnet. Selv ikke politiske vedtak om likestilling hadde endret på dette.

Ny debatt i kjølvann av undersøkelsen

Undersøkelsen *Hvem snakker i NRK* ble diskutert på husmøte i radioen 21.1.1984.²²¹ I møtoreferatet kom det fram elleve konkrete punkter for å øke likestillingen mellom kvinner og menn i NRK. Forenklet kan disse punktene sammenfattes i ønsket om full likestilling i hele institusjonen.

²¹⁷ *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 15-33.

²¹⁸ *Ibid.*: 39.

²¹⁹ <http://home.hio.no/~elisabe/systemat.htm>. Dato: 27.1.2008. Elisabeth Eides hjemmeside, artikkelen: *Systematisk Usynliggjøring?*

²²⁰ Odd Frank Vaage: *Kritikk av journalistikk*. Forskningsrapport ved Norsk journalisthøgskole, Oslo 1985, side 120.

²²¹ Møtoreferat, signert Inger Fjelstad, datert 1.2.1984.

I et brev undertegnet kvinnene bak 1983-rapporten kommer det fram at NRK-ledelsen, på lik linje som i 1973, anerkjenner rapporten ved å komme med positive reaksjoner.²²² Videre kom det fram av brevet at NRK-ledelsen igjen hadde begynt å sette likestilling på agendaen, og at dette var et av punktene som skulle diskuteres ved neste styremøte.

Debattene som kom i etterkant av undersøkelsen, var svært varierte. I et hefte om kvinner og medier utgitt av Likestillingsrådet uttalte Kjell Lokvam, daværende sjef for Dagsnytt radio at: ”NRK kan ikke lage en egen nyhetsverden. Vår oppgave er å rapportere fra samfunnet, og det er nå en gang slik at flere av samfunnstoppene er menn, vi kan ikke la være å slippe dem til fordi de har ”galt” kjønn.”²²³

Etter at 1983-undersøkelsen ble levert til ledelsen, ble det satt ned et arbeidsutvalg som skulle jobbe videre med likestillingssaken. Dette utvalget bestod av Guro Rustad, Hanne Løchstøer, Inger Fjeldstad og Gerd Inger Polden.

De kvinnelige lederne i NRK hadde allerede kommet med en henstilling til ledelsen om å utarbeide en policy for å bedre likestillingen i NRK i sin rapport om *Likestillingsarbeid i NRK*. På ny sendte kvinner i NRK en henstilling om et likestillingsutvalg. I brevet fra det kvinnelige arbeidsutvalget stod det at: ”Et overordnet mål bør være å styrke utviklingsmuligheten for kvinner i NRK. Hindringer for likestilling bør motvirkes og fjernes. [...] Vi ber derfor NRKs ledelse ta initiativ til at det blir opprettet et likestillingsutvalg med representanter både for ledelsen og de ansatte”.²²⁴ Arbeidsutvalget sendte samtidig en henstilling til Kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, personaldirektør Rolf Skoe og fagforeningene om å øke kvinneandel i ledersjiktet og om å øke andelen kvinnelige journalister. Økt kvinneandel blant ansatte i NRK mente arbeidsutvalget ville gi en økt satsingen på stoff om og med kvinner i radio- og fjernsynsprogrammene. Da brevet som var adressert til Kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, personaldirektør Rolf Skoe og fagforeningene ble skrevet i 1983, var kvinneandelen blant de ansatte i NRK på cirka en tredjedel. I undersøkelsen om hvem som snakket i NRK var det talt opp hvor mange stillinger som hadde direkte innflytelse på programproduksjonen i NRK,²²⁵ og tall hentet fra denne oversikten viste

²²² Utkast til brev til *UkeOmkring*, med NRK ledelsen i kopifeltet, datert 1.3.1984, signert kvinnene bak undersøkelsen *Hvem snakker i NRK* i 1983.

²²³ I kvinner i media, likestillingsrådet 1985, side 14-15.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Stillingene som ble talt opp var programledere, programredaktører, distriktskontorsjefer, redaksjonssekretærer, redaksjonssjefer og programsekretærer.

at det innenfor disse stillingskategoriene var en kvinneandel på 24,8 prosent, og i 1983 var det en økning til 27,3 prosent i 1983.²²⁶

En lønnsversikt i NRK viste at kvinnene tilhørte den laveste lønnsgruppen, det vil si: cirka to tredjedeler av de ansatte på lønnstrinn 14-16 var kvinner, litt over 20 prosent av de ansatte på lønnstrinn 21-24 er kvinner, og under 10 prosent av de som er ansatte på lønnstrinn 26-32 er kvinner.²²⁷ Perioden fra midten av 1980-årene, er den fasen Ida Blom beskriver som en tid preget av oppbrudd og forandringer, og dramatiske endringer i næringsstrukturer og politikk, hvor sysselsettingen sank. Politikken bar preg av en sterkere polarisering mellom venstre og høyre.

I det samme brevet kom det fram ulike tiltak for å øke antall kvinner i høyere stillinger. Det første punktet var at NRK burde oppfordre kvinner spesielt til å søke stillinger hvor kvinner var underrepresentert. Et annet punkt gikk ut på å bruke moderat kjønnskvoltering ved stillingsansettelse, spesielt ved høyere stillingskategorier, hvor kvinnene var i mindretall. Samtidig ble det understreket i brevet at det ikke var aktuelt at menn blir kvotert inn hvor kvinnene er i overvekt, dette er ”ikke akseptabelt før vi har fått en tilnærmet 50-50 % fordeling mellom kjønnene totalt sett her i institusjonen”.²²⁸ Det ble også lagt vekt på at kvinner skulle bli prioritert til råd og utvalg, og at det skulle bli holdt egne kurs for kvinner, som for eksempel egne lederkurs og selvtilitskurs.

Ledelsen ble i brevet oppfordret til å gjennomføre undersøkelser som kartla kvinnerepresentasjonen i NRK fordi: ”Det har fra visse hold vært reist kritikk mot undersøkelsen *Hvem snakker i NRK* fordi den ikke holder vitenskapelig mål, og derfor ikke kan tas helt alvorlig”. I tillegg til at kvinnenes undersøkelse ikke ble tatt på alvor av mange, mente kvinnene det var nyttig med en mer grundig undersøkelse gjort av NRKs forskningsavdeling. Dermed kunne statistikken dokumentere både antall medvirkende og roller kvinner og menn hadde i programmene. Og da kunne man si noe om hva kvinner og menn representerte i etermediene, og ikke minst ville kartleggingen av bruken av kvinner og menn i produksjonene være en bevisstgjørende faktor for programskaperne. Samtidig hevdet kvinnene at undersøkelsen som de hadde gjennomført ga et nokså korrekt bilde av situasjonen i NRKs radio og fjernsynsprogram.²²⁹

²²⁶ *Hvem snakker i NRK?* 1983, side 35. Det ble ikke skilt mellom fulltids- og deltidsansatte.

²²⁷ Tallene er hentet 1.7.1983 for P1, 1.9.83 for P2, og 1.7.83 for fjernsynet, og 1.1.83 for DK.

²²⁸ Brev datert 2.3.1984 signert av kvinnene bak rapporten *Hvem snakker i NRK* i 1983.

²²⁹ *Ibid.*: 2.

Særavtale for likestilling i NRK

I perioden 1973 til 1984 finner jeg flere brev med oppfordringer til ledelsen om å få forgang på likestillingsarbeidet. Brevene er signert av kvinner bak undersøkelsen om hvem som snakket i NRK.

I Hovedavtalens punkt 4.2.2 av 1981/82 kom det fram at det skulle lages egne særavtaler for virksomheter, og i Hovedavtalen for arbeidstakere i staten var ”det fastsatt at alle etater og virksomheter skal opprette likestillingsavtaler som fastsetter særlige tiltak som kan iverksettes for å fremme likestilling. Avtalen krever at de lokale tilpassningsavtalene skal inneholde visse minimumsbestemmelser om likestilling (Hovedavtalens § 21).”²³⁰ Det betydde at NRK ble pålagt å opprette en egen særavtale som la hovedavtalen og likestillingsloven til grunn. Denne særavtalen skulle være tilpasset kringkastingens særlige behov.²³¹

I rapporten *Likestillingsarbeid i NRK* understrekte de kvinnelige lederne at alle måtte være med å kjempe for likestilling, om likestilling skulle gjennomsyre alle ledd. De oppfordret videre til å opprette en særavtale for likestilling i bedriften: ”Vi forutsetter at NRK og fagforeningene i henhold til de personalpolitiske retningslinjene snarest inngår en særavtale om likestilling i NRK.”²³² Videre følger en presisering av avtalens grunntanke:

Vi mener en slik avtale bør inneholde presiseringer av mål, virkemidler og informasjonstyper som skal ligge til grunn for arbeidet. Det vil sikre at særavtalen får konkrete virkninger nedover i organisasjonen. Den bør inneholde ansvarsfordeling for oppfølging og gjennomføring av likestillingsarbeidet.²³³

I et brev fra personaltjenesten i NRK datert 22.8.84, følger det et forslag til likestillingsavtale i NRK, utarbeidet av et utvalg som bestod av representanter fra Personal-tjenesten og for de tre fagorganisasjonene i NRK.²³⁴ Dette forslaget var starten på en rekke møter og forhandlinger, hvor det blant annet ble lagt frem dokumentasjon som viste at kvinner kom dårligere ut både i intern yrkeskarriere enn menn, og at kvinner både var underrepresentert foran og bak mikrofonen i NRKs programmer. Forhandlingene resulterte i Særavtalen om likestilling i NRK 4. mars 1985, som skulle gjelde ut september 1986.²³⁵

²³⁰ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/1997/NOU-1997-10/5/4.html?id=344586> Dato: 7.5.2008. Dokumentet er hentet fra NOU 1997:10 *Tiltak og virkemidleri* regi av Barne- og likestillingsdepartementet.

²³¹ Særavtale om likestilling i NRK.

²³² Ibid.: 6.

²³³ Ibid.: 7.

²³⁴ Fagorganisasjonene: KL, KF og NRKF.

²³⁵ Særavtalen gjelder til og med 30.9.86, og videre for ett år om gangen hvis ikke en av partene sier den opp med tre måneders varsel.

Særavtalen skulle inngå som en del av Hovedavtalens Del 4 som omhandlet de Personalpolitiske retningslinjer. På bakgrunn av dette var særavtalen utarbeidet etter samme systematikk som Hovedavtalens Del 2, slik at NRKs særavtale kunne fremgå av merknader til de aktuelle punktene i Hovedavtalen.

I Hovedavtalens punkt 4.2.2 merknad for Norsk Rikskringkasting ble det lagt vekt på at særavtalen skulle være et virkemiddel for å fremme likestilling mellom kjønnene i NRK og tok sikte på å styrke kvinnes stilling. Målet for avtalen var ”å øke kvinneandelen på de arbeidsområder og i de stillingsgrupper der kvinner i dag er i mindretall, og derigjennom øke kvinneandelen totalt i NRK”.²³⁶ Det ble vedtatt tiltak for å øke kvinneandelen til institusjonen. Med egne likestillingsavtaler var NRKs likestillingspolitikk klar: kanalen hadde vedtatt en jevnere kjønnsfordeling som mål i alle aspekter ved kringkastingens virksomhet. NRKs særavtale går lenger i kvinners favør enn den opprinnelige hovedavtalen mellom staten og organisasjonene. Det var etter press fra kvinner i NRK og Forbruker- og Administrasjonsdepartementet (FAD) at særavtalen i NRK ble så gjennomgripende som den ble.

Likestillingsutvalg

På det på kvinnelige lederseminaret i 1983 ble ideen om et likestillingsutvalg i NRK diskutert. I et brev adressert til kringkastingssjef Bjartmar Gjerde 2. mars 1984, ba kvinnene bak undersøkelsen *Hvem snakker i NRK 1983* om at ledelsen skulle ta initiativ til å opprette et likestillingsutvalg.²³⁷

I særavtalens punkt 4.3.4, ledd c, ble et slikt utvalg stadfestet. Utvalget skulle ha en rådgivende funksjon, og hadde som oppgave ”å arbeide for at særavtalens bestemmelser, intensjonen i likestillingsloven og at Hovedavtalens del 4 blir fulgt opp.”²³⁸

I et brev fra personaltjenesten til fagforeningene i NRK datert 22. august 1984, kom det fram at det var blitt oppnevnt tre representanter som skulle være med i likestillingsutvalget, og fra NRK-administrasjonen var det programdirektør Otto Nes, underdirektør Else Holthe Møll, og opplæringsleder Rønnhaug Tveito.²³⁹ Ifølge referatet fra det konstituerende møtet i likestillingsutvalget som ble holdt 3. juni 1985, var Anne Ringel,

²³⁶ Særavtalen om likestilling i Norsk rikskringkasting Hovedavtalens punkt 4.2.2 merknader for Norsk rikskringkasting.

²³⁷ Brev adressert til kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, 2.3.1984, signert Hanne Løchstøer, Guro Rustad, Gerd Inger Polden og Inger Fjeldstad.

²³⁸ Særavtalen om likestilling i Norsk rikskringkasting Hovedavtalens punkt 4.2.2 merknader for Norsk rikskringkasting, 4.3.4.

²³⁹ Brev fra personaltjenesten i NRK datert 22.8.84, signert Else Holthe Møll, adressert til de tre fagforeningene Kringkastingens Landsforening, Kringkastningsforeningen og Norsk Rikskringkastnings Funksjonærslag.

Nils Olav Ween og Berit Ohrvik utnevnt som likestillingsutvalgsrepresentanter fra de tre fagorganisasjonene i NRK, og Asborg Stenstad var utnevnt som referent.²⁴⁰ Leder av Likestillingsutvalget var journalist Anne Schulstadsveen.

Likestillingsutvalget hadde fått følgende mandat:

1. Utarbeide forslag til prinsipielle og overordnede mål og retningslinjer for likestillingsarbeidet.
2. Utarbeide forslag til konkrete kortsiktige mål samt handlingsplan for hvordan målene kan nåes.
3. Arbeide for at reglene om kjønnskvoltering følges tilstrekkelig.
4. Påse at det gis informasjon om likestillingstiltak.
5. Arbeide for opplæringstiltak for kvinner.
6. Påse at forskrifter gitt ved kgl.res. av 22. juli 1983 om representasjon av begge kjønn i utvalg m.v., blir fulgt.
7. Gjennomgå årlig personaloversikt med statistikk som viser utviklingen i likestillingsarbeidet.
8. Være klage- og høringsinstans i likestillingsspørsmål.²⁴¹

Handlingsplan for likestilling i NRK 1987 til 1991

I Særavtalen om likestilling i NRK, hvor likestillingsutvalgets mandat er nedfelt, ble likestillingsutvalget pliktet til å lage et forslag til en handlingsplan for hvordan målene for likestilling i NRK kunne nåes.²⁴² Ut i fra de møtereferatene fra likestillingsutvalget som Gerd Inger Poldens arkiv inneholdt, kom arbeidet med en handlingsplan raskt i gang.

Rapporten *Opplæring som ledd i likestillingsarbeidet* som ble utarbeidet av en arbeidsgruppe etter det kvinnelige lederseminaret i 1983, ble lagt til grunn for kravet om en direkte plan om tiltak som skulle fremme likestilling. I mangel av en handlingsplan ble likestillingsutvalget bundet til kun å drive med informasjonsarbeid om loven, avtalen og utvalget. Handlingsplan var derfor vesentlig for videre likestillingsarbeid, og forslag til handlingsplan forelå 5. mars 1986.²⁴³

²⁴⁰ Referatet fra det konstituerende møte i likestillingsutvalget 3. juni 1985.

²⁴¹ *Omkring* NRK, 1985, side 24.

²⁴² Særavtale om likestilling i Norsk rikskringkastning punkt 4.3.4. 2. ledd under likestillingsutvalget.

²⁴³ Møtereferat fra likestillingsutvalget 5.3.86, nr. 2/86.

På samme tid ble det lagt fram en ny generell handlingsplan for likestilling av Forbruker- og Administrasjonsdepartementet som vedlegg til Statsbudsjettet i 1986.²⁴⁴ Den første handlingsplanen som ble utarbeidet var for perioden 1981 til 1985, hadde særlig lagt vekt på å bedre kvinners stilling i utdanning og arbeidsliv. Planen omfattet 45 punkter og ble vedtatt av Stortinget i 1981. Ved avslutningen av Kvinnetåret i 1985, la Regjeringen fram en stortingsmelding om likestillingspolitikken som inneholdt en ny handlingsplan for 1986 til 1990.²⁴⁵ Den nye planen bygget videre på den foregående planen - samtidig som den hadde utvidet likestillingsperspektivet til å gjelde hele sentralforvaltningens arbeid. I følge regjeringens egne nettsider var bakgrunnen for nye Handlingsplanen å ”utvide likestillingspolitikken til å gjelde flere felter enn utdanning og arbeidsliv samt behovet for å plassere forvaltningsansvaret der det hørte hjemme”.²⁴⁶

NRKs handlingsplan ble utarbeidet med hjemmel i Særavtalen for likestilling i NRK av 04.03.85.²⁴⁷ I likestillingsutvalgets begrunnelse for handlingsplanen, ble det lagt spesielt vekt på å styrke kvinnenenes stilling. Fordi stillingsgruppene var så skjeve innad i NRK, var intensjonen å balansere kjønnsfordelingen. For eksempel var et stort flertall av kontorsektoren kvinner, mens menn dominerte lederstillingene. Det ble i Handlingsplanen skissert opp status, tiltak, gjennomføring, oppfølging og mål. Videre i handlingsplanen for likestilling i NRK ble det klart uttrykt en policy om likestillingskrav i de personalpolitiske retningslinjene, og det ble igjen ytret ønske om en jevnere fordeling av kvinner og menn i NRK med konkrete mål for å øke kvinneandelen. I et brev undertegnet av kringkastingssjef Bjartmar Gjerde står det at ”Kjønnsfordelingen i de ulike stillingsgruppene er skjev, og handlingsplanen har derfor som mål å øke kvinneandelen vesentlig i de grupper der fordelingen er særlig skjev”.²⁴⁸ Derfor ble et av virkemidlene moderat kjønnskvoltering ved stillingsansettelse, spesielt ved høyere stillingskategorier hvor var kvinner særlig var i mindretall.

Handlingsplanen ble i 1986 godkjent av ledelsen i NRK og i det overnevnte brevet understrekte kringkastingssjef Bjartmar Gjerde viktigheten av planens intensjon, gjennomførelse og ikke minst NRKs oppfølging av planen. Med utgangspunkt i handlingsplanen skulle NRK i løpet av en femårsperiode arbeide i retning av å bli en mer likestilt institusjon. Dermed hadde kvinnenenes kamp i NRK ført til en handlingsplan som

²⁴⁴ St.prp. nr.1.for 1985-86. Handlingsplan for likestilling 1986-1991.

²⁴⁵ St.meld.nr. 69 1984-85.

²⁴⁶ <http://www.regjeringen.no/nm/dep/bld/Dokument/Rapportar-og-planar/Rapportar/2001/Jakten-pa-kjonnsperspektivet/2.html?id=277439>. Dato: 13.5.2008. Rapporten: *Jakten på kjønnspektivet. En studie av arbeidet med integrering av kjønnspektiv på departementenes arbeidsområder.*

²⁴⁷ Handlingsplan for likestilling i NRK 1987-1991.

²⁴⁸ Et brev undertegnet kringkastingssjef Bjartmar Gjerde datert 26.11.86.

skulle være en slags guide for likestilling på alle nivåer i NRK, og den gjaldt også for programprofilen. Som en kommentar til handlingsplanen tilføyde likestillingsutvalget:

NRK som er et påvirkningsmedium har også som mål å være med på å fremme likestilling i samfunnet gjennom sin programvirksomhet. Dette innebærer en forpliktelse til å fremstille menn og kvinner som likeverdige, og til å øke kvinners deltagelse i programmene.²⁴⁹

Styret i NRK vedtok 8. april 1987 NRKs handlingsplan for likestilling. Planen ble svært konkret, særlig på det personalpolitiske planet, fordi det ble bestemt at et av hovedmålene skulle være å øke kvinneandelen i mellomledergruppene, som programredaktører, distriktssjefer, redaksjonssjefer og andre lederposisjoner, innen utgangen av 1991. Gjennom rekruttering skulle NRK arbeide for en prosentvis økning fra cirka 13 prosent til cirka 20 prosent innenfor disse høyere lederstillingene.²⁵⁰ I tillegg var målet å øke kvinneandelen vesentlig innen programsekretærer og journalister, programteknikk, dekor/studiotab/rekvisitt, felles teknisk personale, administrativt personale og musikere.²⁵¹

I forordet til handlingsplanen, hadde leder av Likestillingsutvalget, Anne Schulstadsveen, fremhevet betydningen av at alle i NRK måtte være med på å føre likestillingsprosessen videre. Særlig understrekte hun at ledere og tillitsvalgte hadde spesielt ansvar for at målene skulle nås. Samtidig fremhevet hun at alle de ansatte måtte følge opp de mål og tiltak som handlingsplanen la opp til.²⁵²

For å nå målene ble det foreslått fire tiltak formulert som:

- øke kvinners mulighet til avansement i NRK
- sikre lik behandling av kvinner og menn ved tildeling av arbeidsoppgaver
- øke kunnskap om og skape positive holdninger til likestillingsarbeidet blant ledere og medarbeidere
- arbeide aktivt med lederutviklingsopplegg for kvinner

Likestillingsutvalget foreslo i handlingsplanen at NRK hvert år skulle kartlegge kjønnsrepresentasjonen i sine sendinger, etter mønster av de to foregående *Hvem snakker i NRK* undersøkelsene. Andre tiltak for å fremme likestillingsarbeidet var rekrutteringsarbeid blant kvinner både internt i bedriften, utenfor NRK og i ulike utdanningsinstitusjoner slik at NRK skulle få kvalifiserte kvinnelige søkere til de utlyste stillingene. I tillegg skulle NRK

²⁴⁹ Handlingsplan for likestilling i NRK 1987-1991, side 5.

²⁵⁰ Ibid.: 2.

²⁵¹ Ibid.: 1.

²⁵² Handlingsplan for likestilling i NRK, forordet er skrevet av leder i Likestillingsutvalget Anne Schulstadsveen, mai 1987.

tilsette en likestillingskonsulent som skulle særlig ha ansvar for å følge opp at handlingsplanen ble gjennomført. Det ble også lagt vekt på informasjonsarbeid, hvor informasjonsmateriell om likestilling skulle presenteres både gjennom interne aviser og meldinger. Likestillingsspørsmål skulle integreres på lederkurs og ved innføringskurs for nye ledere.²⁵³ I tillegg skulle kjønnskvoltering brukes som et virkemiddel.

Med særavtalen og handlingsplanen vil jeg påstå at NRK hadde fått en offisiell likestillingspolitikk. NRKs likestillingspolitikk ble gjennom handlingsplanen både tydelig og klar: NRK ønsket en jevnere fordeling av kvinner og menn, og NRK ønsket generelt å øke kvinners deltakelse i institusjonens virksomhet. Derfor ble det laget en handlingsplan med strategi for hvordan NRK skulle arbeide for å styrke kvinners stilling, både på personal- og på program nivå. I handlingsplanen ble det skissert opp tiltak som spesielt tok sikte på å styrke kvinners stilling. Målet var å øke kvinneandelen med minst 10 prosentpoeng i alle de stillingsgruppene hvor menn var i flertall, og det gjaldt stort sett de fleste stillingene. Antallet kvinnelige journalister hadde økt fra 27 prosent i 1983 til 35 prosent i 1988, og i denne stillingskategorien var det ønskelig at den kvinnelige journaliststanden skulle øke til 45 prosent. Alle disse tiltakene skulle være med på å øke bevisstheten om likestilling, og fremhevelsen av likestillingsarbeid som en ressurs og ikke som et negativt pålegg. Handlingsplanens siktemål var på mange måter med på å endre hele bedriftskulturen. I handlingsplanen er det skissert opp tiltak som både skulle skape holdningsendringer i NRK, og den var konkret rettet mot å fremme likestillinger med sine vedtak. Kurset ”Kvinner i arbeidslivet” skulle tilbys alle kvinner i NRK.

Oppsummering

Kvinnenes inntog i politikken og i arbeidslivet på 1970- og 1980-tallet førte etter hvert til en institusjonalisering av likestilling. Med likestillingsloven av 1978 ble NRK lovpålagt å jobbe for likestilling, og loven påla institusjonen å lage formelle avtaler som skulle fremme likestilling innad bedriften.

I dette kapitlet har jeg vist at kvinner i NRK stod på kravene for å etablere formelle likestillingsorganer i institusjonen. Kvinnene stilte krav blant annet om at det skulle bli opprettet et likestillingsutvalg, og at det skulle være kjønnskvoltering ved ansettelser og utvelgelse til råd og komiteer. Med den første undersøkelsen om hvem som snakket i NRK i

²⁵³ Handlingsplan for likestilling i NRK for perioden 1.1.90-31.12.94, utgitt av likestillingsutvalget i NRK, mars 1991.

1973, var det et krav fra kvinnene at kjønnsrepresentasjon skulle inngå i NRKs offisielle statistikk. Dette ble ikke gjort, og i 1983 lagde en gruppe kvinner på ny en undersøkelse som analyserte kvinnerepresentasjonen i radio- og fjernsynsprogrammene.

Undersøkelsen viste at det hadde vært en økning i kvinneandelen siden 1973, men økningen på 3,4 prosent i radioen, og 1,7 prosent i fjernsynet reflekterte på ingen måte endringene i samfunnet generelt, der kvinners deltakelse hadde økt. Fremdeles var tre av fire medvirkende i radio- og fjernsynsprogrammene menn. På tross av intens kvinne-debatt, internasjonalt kvinnetiår, likestillingslov og økt kvinnerepresentasjon i arbeidslivet hadde det ikke skjedd en nevneverdig økning i kvinneandelen i NRKs radio- og fjernsynsprogram.

Med Likestillingsloven av 1978 ble det lovfestet at det skulle være like muligheter for kvinner og menn på alle samfunnsområder. Dermed ble likestilling mellom kjønn en del av den politiske diskursen, og det var en stadig økning av kvinneandelen inn i politikken, inn i arbeidslivet og i samfunnslivet forøvrig. NRK ble med Likestillingsloven pålagt å arbeide for likestilling, og NRK ble pålagt å utforme formelle avtaler som skulle være med å fremme likestilling i kringkastingen.

På tross av likestillingsloven og NRK-ledelsen velvilje i forhold til kravene som kvinnene stilte, ble ikke den formelle likestilling i NRK til i en håndvending. Det tok relativt lang tid før likestillingslovens intensjoner satte formelle spor i NRK. Først i 1985 ble likestillingsutvalget opprettet. Utvalget skulle arbeide for at Særavtalens bestemmelser om likestilling i NRK ble overholdt, og utvalgets oppgaver skulle blant annet være at Likestillingsloven ble fulgt opp. Likestillingsutvalget hadde mandat til å utarbeide prinsipielle og overordnede mål for likestillingsarbeidet i NRK.²⁵⁴

De formelle likestillingsorganene i NRK ble etablert med Særavtalen om likestilling i 1985, og i 1986 godkjente NRK-ledelsen handlingsplanen som skulle gjelde for likestilling i kringkastingen. Særavtalen skulle inngå som en del av Hovedavtalens del 4 som omhandlet personalpolitiske retningslinjer.

Siktemålet med likestillingsavtalene var å oppnå full likestilling i NRK. Med likestillingsavtalene skulle kringkastingen også ta sitt samfunnsansvar som allmennkringkaster alvorlig. NRK skulle være med på å påvirke likestilling mellom kvinner og menn i Norge gjennom sin programvirksomhet. Det var et klart mål fra NRK-ledelse at programvirksomheten både skulle gjenspeile og påvirke holdninger i samfunnet. Med Særavtalen og Handlingsplanen skulle NRK arbeide for å jevne ut kjønnsrepresentasjonen både foran og bak mikrofonen.

²⁵⁴ "Utvalg for likestilling i NRK". Usignert og udatert notat i Gerd Inger Poldens privatarkiv.

Handlingsplanen inneholdt retningslinjer for hvordan målene i Særavtalen skulle nås. Handlingsplanen hadde klare målsettinger om å rekruttere flere kvinner til stillingsgrupper hvor menn var i flertall, og å øke kvinners deltakelse i radio- og fjernsynsprogrammene. I tillegg var det uttalt mål at kvinners mulighet til avansement skulle økes, kvinner og menn skulle ha like muligheter til alle arbeidsoppgaver og handlingsplanen slo fast at likestilling skulle bli en del av NRKs bevissthet og det skulle arbeides aktivt for lederutviklingsopplegg for kvinner.

4. Stagnasjonsfasen – resultater av likestillingsarbeidet

I dette kapittelet vil jeg særlig konsentrere meg om perioden fra slutten av 1980-tallet til midten av 1990-tallet. Jeg vil undersøke forholdet mellom intensjonene i de formelle avtalene for likestilling i NRK, og resultatene av de uttalte målsettingene som var formulert i handlingsplanen. Hva ble resultatene av det foregående tiårets likestillingsarbeid? Hvilken betydning fikk fokuset på likestillingsarbeid i NRK for representasjonen av kvinner og menn i radio- og fjernsynsprogrammene? Ble en jevnere kjønnsfordeling i NRK i denne perioden, og spilte kjønn noen rolle for hva slags program kvinner og menn medvirket til?

Til slutt vil jeg i denne masteroppgava diskutere om NRK var en pådriver eller et haleheng i forhold til representasjon av kvinner og menn ellers i pressen. På bakgrunn av Elisabeth Eides tidligere forskning omkring tematikken, vil jeg sammenlikne NRK-programmenes kvinnerepresentasjon med kvinnerepresentasjonen til andre mediebedrifter i Norge.

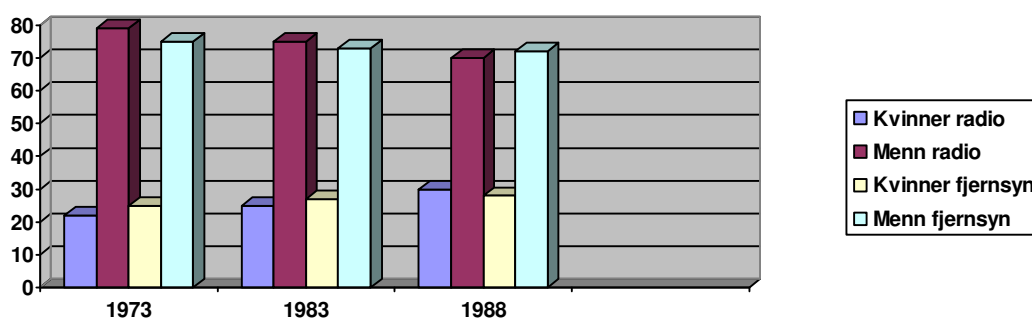
Hvem snakket i NRK i 1988?

Det ble slått fast i handlingsplanen at det skulle undersøkes og kartlegges hvem som snakket i NRK. Dermed ble endelig denne typen undersøkelser en del av likestillingspolitikken til NRK, og statistikken skulle være et ledd i de tiltakene som skulle være med på å fremme en jevnere kjønnsrepresentasjon i institusjonen. Det var NRKs nyopprettede likestillingsutvalg som skulle stå bak gjennomføringen av undersøkelsene. Derfor ble det i 1988 laget en ny undersøkelse over representasjonen av de som snakket i NRK. De to foregående undersøkelsene ble brukt som mal, og undersøkelsene skulle være en del av den formelle statistikken til NRK.

Undersøkelsen i 1988 bar preg av å være langt mer offisiell enn de to foregående fordi den var i regi av NRK og det var NRKs egen forskningsavdeling som analyserte tallene. Det ble på ny valgt ut en fireukers-periode som skulle studeres, og kontaktpersoner på Marienlyst, Tyholt og distriktskontorene førte statistikken. Deretter samlet NRKs Statistikkontor inn materialet og analyserte tallene.²⁵⁵

²⁵⁵ *Hvem snakker i NRK?* 1988, side 3.

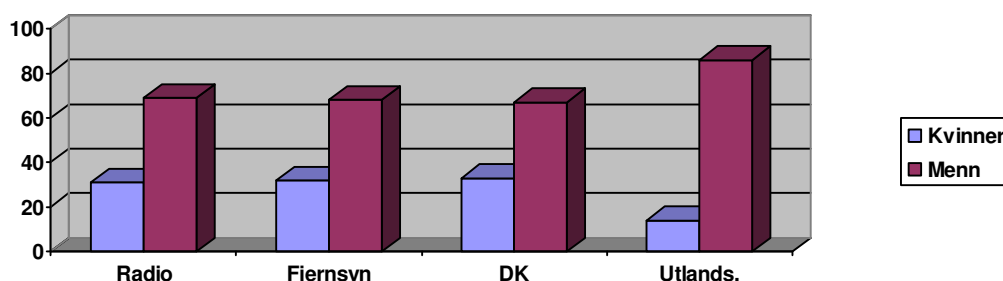
Figur 5: Statistikk over medvirkende i radio- og fjernsynsprogrammene 1973 til 1988 (N= 34983)

Kilde: *Hvem snakker i NRK?* 1991, side 1.

I 1988-undersøkelsen ble også taletiden til de medvirkende registrert for første gang, og taletiden for 1988 er skjematisk vist i figur 6. Det kom fram av undersøkelsen i 1988 at 28 prosent av de medvirkende i fjernsynet var kvinner, og 72 prosent var menn. Sammenliknet med de to foregående undersøkelsene hadde kvinneandelen til sammen økt med tre prosent.²⁵⁶ Til sammenlikning hadde den kvinnelige andelen av journalister i NRK økt fra 27 prosent i 1983 til 35 prosent i 1988.²⁵⁷

Figur 6: Prosentvis fordeling av taletiden til kvinner og menn som snakket i NRK i 1988 (N= X)²⁵⁸

Kilde: *Hvem snakker i NRK?* 1988, side 3.

NRKs økning av den kvinnelige journaliststanden er veldig lik økningen av kvinneandelen til Stortinget, som fra 1983 til 1988 hadde økt fra 26 prosent til 34,4 prosent.²⁵⁹ I det politiske liv var det en økning av kvinner generelt, både på kommunalt, fylkes- og nasjonalt plan med Gro

²⁵⁶ *Hvem snakker i NRK?* 1988, side 11.

²⁵⁷ *Hvem snakker i NRK?* 1994, side 76.

²⁵⁸ Det er ikke oppgitt antall minutter av total taletid. Antall minutter er kun referert i prosent. I rapporten som kom i 1991 er antall timer for 1988 og 1991 slått sammen, og her kom det fram at det i alt var registrert 62192 timer.

²⁵⁹ *Omkring NRK i 1989*, side 39.

Harlem Brundtland som kvinnelig statsminister i spissen.²⁶⁰ I 1983 var 56 prosent av alle kvinner over 15 år sysselsatte, og i 1988 hadde sysselsettingen for kvinner økt til 62 prosent, mens 75 prosent menn var sysselsatte. I lederstillinger hadde 9 prosent kvinner toppstillinger i 1988, 33 prosent hadde lederstillinger på mellomstadiet og 41 prosent var arbeidsledere.²⁶¹

Kvinnens inntog i utdanningsinstitusjonene, til arbeidslivet og til offentlige verv hadde økt fra 1983 til 1988. Samtidig hadde ikke denne økningen gitt utslag på antallet medvirkende i NRKs radio og fjernsynsprogram. Dette betydde altså at NRKs andel kvinner foran mikrofonen ikke hadde økt i takt med kvinnens økende deltakelse i yrkes- og samfunnsliv forøvrig. Kvinnens samfunnsdeltakelse hadde steget mer enn det NRKs speilbilde skulle tilsi. Fungerende kringkastingssjef Olav Nilssen sa i et intervju etter at undersøkelsen i 1988 ble offentliggjort at ”tempoet i utviklingen er ikke tilfredsstillende. Vårt ambisjonsnivå må ligge langt høyere”.²⁶² Videre understreket han at fant det ”foruroligende når rapporten klart kan påvise at kvinnens deltakelse i yrkes- og samfunnsliv har dratt fra NRK”.²⁶³

Fordi det var en større økning av kvinner til posisjoner og stillinger, var argumentasjonen som ble brukt på 1970-tallet om at det ikke fantes kvinner som kunne uttale seg i diverse saker ikke lenger gjeldende. Likevel var det ingen klar økning av kvinnelige medvirkende i programtilbudet til NRK, og dermed ga ikke NRK et riktig bilde av samfunnet. Programdirektør i fjernsynet Tor Strand mente også at resultatet var lite tilfredsstillende fordi ”TV er det riksdekkende mediet som har størst gjennomslagskraft, og det skal registrere det som skjer i samfunnet”.²⁶⁴ Strand hadde selv sittet i Likestillingsutvalget, og han mente at ”denne rapporten er meget tankevekkende” og videre mente han at det ikke var gjort en god nok jobb med likestillingsarbeidet i NRK.

Hvorfor var det ikke var en klar sammenheng mellom økt kvinnedeltakelse i til samfunnslivet og en økning av kvinner som fikk snakke i etermediene? Dette spørsmålet har nok mange svar, og årsaken er antagelig sammensatt av flere faktorer. Likevel vil jeg hevde at det kan tyde på at det var en grunnleggende huskultur i NRK som gjorde at menn i mye større grad ble brukt som intervjuobjekt framfor kvinner. Mannsnettverkene som allerede var etablerte har antageligvis virket konserverende, fordi journalister benyttet seg av de kildene som de allerede hadde opparbeidet kontakt med. Samtidig var Kvinnearkivet et viktig mottiltak til den tradisjonelle nettverksbyggingen som eksisterte både i kringkastingen og i samfunnet generelt.

²⁶⁰ Gro Harlem Brundtland var statsminister fra 1986 til 1989, og fra 1990 til 1996.

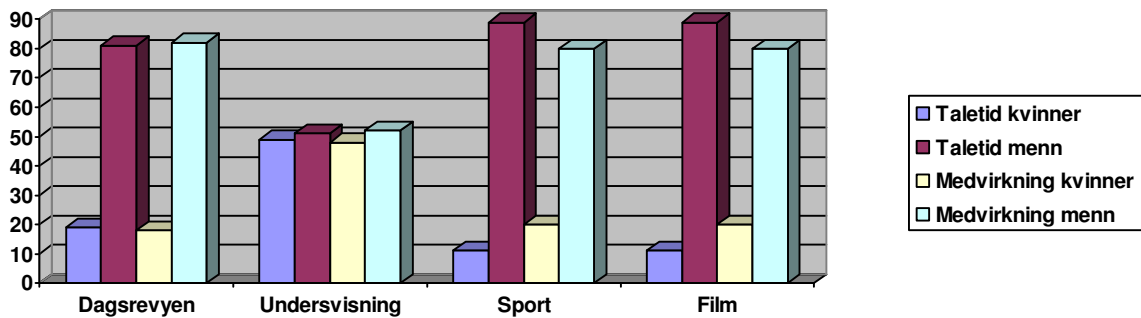
²⁶¹ Artikkel fra den interne rapporten ”Omkring NRK” fra 1989, side 38.

²⁶² *Omkring NRK* i 1989, side 39.

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*: 40.

Figur 7: Oversikt over kvinners medvirkning og taletid i NRK i 1988.

Kilde: Hvem snakker i NRK? 1988, side 3.

I 1988-undersøkelsen som inneholdt en oversikt over hva slags programmer kvinner og menn medvirket til, viste at av ti programmer dominerte kvinner kun en programtype – og det var program for barn og unge. Dette resultatet er i tråd med den tidligere medieforskningen som viser at barne- og ungdomsprogram tradisjonelt har vært et klassisk kvinnefelt.²⁶⁵ I et historisk perspektiv er både barne- og ungdomsjournalistikk, og undervisningsjournalistikk felt hvor kvinner har vært sterkt representert. Kvinnene var minst representert innenfor sport og film i NRKs programmer, hvor kvinnenes prosentfordeling lå på 20 prosent innenfor begge to kategoriene, hvor kvinnenes taletid lå på 11 prosent, mens mennene snakket 89 prosent av tiden.²⁶⁶

Det at kvinner ble forbigått i sporten, var en tendens som støttes av medieforskere. I 1995 ble det gjort en studie av kvinneidrettens plass i NRK og i fire store norske aviser. I forskningsrapporten *Hvor var du da Marit Myrmæl brakk staven?* kom det fram at tendensen om kjønnsdelt sportsdekning fremdeles var gjeldende: 79 prosent av innholdet omhandlet mannsidrett, mens 17 prosent handlet om kvinneidrett.²⁶⁷ På tross av at NRK hadde uttrykt at likestilling var viktig, kom ikke dette fram i NRKs sportsdekning og i *Sportsrevyen*. Kvinneidretten ble bare unntaksvis presentert i den bildelagte introen til hver sending, uten noen særlig mer nevneverdig plass.²⁶⁸

1988-undersøkelsen viste at tallene ikke var i samsvar med ønsket målsetting om en kvinnelig deltakelse på over 40 prosent. Dermed viste resultatene at endringer verken skjedde raskt eller automatisk – på tross av at det var inngått avtaler som skulle tilsi at det skulle bli en jevnere kjønnsfordeling. I forhold til de uttalte målene i handlingsplanen, viste undersøkelsen at det hadde skjedd få endringer siden forrige undersøkelse i 1983. Så for å øke

²⁶⁵ *Hvem snakker i NRK?* 1991, side 7.

²⁶⁶ *Ibid.*: 11.

²⁶⁷ Eide 2000: 168.

²⁶⁸ *Hvem snakker i NRK?* 1991, side 171.

prosentandelen i NRK både foran og bak mikrofonen, la Likestillingsutvalget i 1988, som resultat av undersøkelsen, fram tre nye tiltak som NRK skulle arbeide med. Det første tiltaket var å øke personalopplæringen i NRK, det andre tiltaket var å holde flere åpne møter med fokus på likestillingsproblematikken, og det tredje tiltaket var å ansette en ressursperson som skulle følge opp likestillingsarbeidet.²⁶⁹

Det ble utarbeidet en stillingsbeskrivelse for den tiltenkte ressurspersonen som skulle tituleres som likestillingskonsulent. Likestillingskonsulenten skulle være en del av kringkastingssjefens stab og skulle rapportere direkte til sjefen. Konsulenten skulle samarbeide med likestillingsutvalget og vedkommende skulle være en ressursperson i kurssammenheng. I det hele skulle likestillingskonsulenten ha en aktiv rolle i arbeidet for en jevnere kjønnsfordeling på alle nivåer og alle områder i NRK.²⁷⁰ Det var 24 søkere til stillingen. Både kvinner og menn viste sin interesse, men det var Ulla Werner som ble ansatt. Hun besatt stillingen fra 1988 til desember 1991, da Hege Herø tok over, og satt i stillingen til den ble nedlagt i 1995.²⁷¹

Revidert handlingsplan 1990 til 1994

På bakgrunn av resultatene av 1988-undersøkelsen, ble det iverksatt nye tiltak for å øke prosentandelen av kvinners deltakelse i programmene. I undersøkelsen ble det understreket av Likestillingsutvalget at NRK måtte fortsette å drive et bevisst arbeid for å fremme likestilling. Særlig måtte NRK å ha fokus på nyhetssendingene hvor det i handlingsplanen krevdes å øke prosentandelen av kvinner i ulike nyhetsaker.²⁷²

Fordi målene var langt fra nådd, arbeidet Likestillingsutvalget i 1989 aktivt med en revidert handlingsplan som skulle gjelde fra 1990 til 1994.²⁷³ Den første handlingsplanen som ble utarbeidet i NRK i 1985, hadde hatt som siktemål å øke kvinneandelen vesentlig for at NRK skulle gi et riktigere bilde av samfunnet. I den reviderte handlingsplanen ble det lagt vekt på at: "NRK har som mål å øke kvinners deltakelse i NRKs radio- og fjernsynsprogrammer til minst 40 prosent."²⁷⁴ I innledningen til en publikasjon om den nye handlingsplanen, la Førde vekt på at likestillingsarbeidet i første omgang krevde

²⁶⁹ Stillingen trådte i kraft 1. januar 1991, med funksjonstid inntil 2 år.

²⁷⁰ Utkast til stillingsbeskrivelse for likestillingskonsulent i NRK. Signert Likestillingsutvalget, 10.11.89.

²⁷¹ Hege Herø satt i stillingen til 1995. Da ble stillingskategorien nedlagt.

²⁷² *Hvem snakker i NRK?* 1988, side 90.

²⁷³ Likestillingsutvalgets virksomhet i 1989.

²⁷⁴ Handlingsplan og Særavtale, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, september 1993, side 5.

bevisstgjøring av hva som skapte ubalanse mellom kjønnene, og han understrekte at NRK tok denne problematikken på alvor.²⁷⁵

1988-undersøkelsen hadde vist at det ikke var noe automatisk samsvar mellom antall kvinnelige ansatte og hvem som snakket i NRK. I den reviderte handlingsplanen skrev kringkastingssjef Einar Førde innledningsvis:²⁷⁶

NRK burde ha alle føresetnader for å bli ei føregangsbedrift når det gjeld likestilling mellom kjønnene. Våre målsettinger er kanskje ikke av dei dristigaste. Men når det gjeld leiarrekruttering, opplæring, informasjon og i programpolitikken er vi inne i ei positiv utvikling, ulik den vi hadde berre for få år sidan.²⁷⁷

Kvinneandelen til lederstillinger i NRK hadde økt betraktelig jfr. tabell 2. Dette har Einar Førde helt rett i. Likevel viser tall fra 1988-undersøkelsen at veien til likestilling i NRK ikke gikk så raskt målsettingen signaliserte. Ved en gjennomgang av handlingsplanens målsetting og resultatet er ikke denne "positive utviklinga" så positiv som Førde skulle ha det til i forhold til kjønnsrepresentasjonen i radio- og fjernsynsprogrammene.

Intensjonen i handlingsplanen var på langt nær oppfylt. I en statistisk oversikt kommer det fram at det i tiden fra 1.1.1987 til 1.5.1990 hadde skjedd en ubetydelig eller ingen økning i kvinneandelen i de ulike stillingskategoriene i NRK.²⁷⁸ Fra perioden 1986 til 1989 hadde blant annet kvinneandelen innen programsekretærer økt med tre prosent. Handlingsplanen av 1985 krevde at målene skulle være oppfylt innen 1994. Det ble stilt spørsmål ved hvorfor dette ikke gikk raskere.

Resultatet ble en revidert handlingsplan som skulle gi ny inspirasjon til å nå målene om en jevnere kjønnsfordeling i kringkastingen. NRK hadde som mål å øke kvinneandelen med minst 10 prosentpoeng fra 1990 til 1994 i de stillingsgrupper hvor det var skjev fordeling. Tabell 2 og tabell 3 viser prosentnivåene for ønsket målsetting og realiserte måloppnåelse.

²⁷⁵ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, innledningen.

²⁷⁶ Einar Førde, Kringkastingssjef fra 1989 til 2001.

²⁷⁷ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, side 2.

²⁷⁸ Brev til Styret i Norsk rikskringkasting 21.5.90, referatsak nr.11. Fra Likestillingsutvalget. Programteknikk hadde økt med tre prosent, dekor/studiotab/rekvisitt hadde økt med sju prosent, felles teknisk personale hadde økt med to prosent og administrativt personale hadde ikke hatt noen økning i denne perioden.

Tabell 2: Oversikt over ønsket målsetting av å øke kvinneandelen i ulike stillingsgrupper.

Stillingsgrupper	Nivå pr. 1990	Mål pr. 31.12.94	Nivå pr. 01.01.93	Antall pr. 01.01.93
Program-sekretærer	35 %	45 %	38,3 %	789
Programteknikk/filmteknikk	24 %	34 %	25,6 %	433
Designstillinger	34 %	44 %	43,1 %	116
Felles teknisk personale	4 %	14 %	3,5 %	117
Administrativt personale II	23 %	33 %	28,4 %	81

Kilde: Tabellen er hentet fra Handlingsplan og Særavtale, utgitt av likestillingsutvalget i 1993.²⁷⁹

Målene for den reviderte handlingsplanen var todelt. I perioden 1991 til 1994 var det særlig fokus på å rekruttere kvinner til stillingsgrupper i NRK hvor menn var i overvekt, og det gjaldt spesielt rekruttering av kvinner til lederstillinger. I tillegg var det en uttalt målsetning at kvinners deltakelse i institusjonens program skulle øke til minst 40 prosent innen utgangen av 1994.²⁸⁰

Tabell 3: Oversikt over ønsket og oppnådd målsetting for å øke kvinneandelen i ledergrupper.

Ledergrupper	Nivå pr. 1990	Mål pr. 31.12.94	Nivå pr. 01.01.93	Antall pr. 01.01.93
Ledere innen Program	29 %	35 %	41,7 %	12
Distrikts-sjefer	12 %	22 %	11,8 %	17
Redaksjonssjefer/-sekretærer	21 %	31 %	29,3 %	75
Ledere teknikk/design	11 %	21 %	9,8 %	143
Ledere administrasjonen	24 %	34 %	40,7 %	54

Kilde: Tabellen er hentet fra Handlingsplan og Særavtale, utgitt av likestillingsutvalget i 1993.²⁸¹

²⁷⁹ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, side 3.

²⁸⁰ Handlingsplan og Særavtale, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, september 1993, side 4.

²⁸¹ Ibid.

Likestillingskonsulent Ulla Werner la vekt på at Handlingsplanen var ledernes ansvar, og for at handlingsplanens mål skulle bli realisert, var det helt avgjørende at ”programdirektører, direktørene for fellestjenestene, avdelingslederne og gruppelederne satte konkrete mål og fulgte opp tiltakene”.²⁸²

I 1991 ble det gjort en ny undersøkelse om hvem som snakket. Likestillingsutvalget hadde en klar pessimistisk undertone i forhold til likestillingens progresjon i NRK i et innlegg etter at resultatet av 1991-undersøkelsen forelå: ”Med det utviklingstempoet vi har sett for undersøkelsene 1973, 1983, 1988 og 1991, vil dette målet aller tidligst kunne nås etter årtusenskiftet”.²⁸³ Derfor foreslo Likestillingsutvalget at de eksisterende tiltakene som var formulert i handlingsplanen for likestilling 1991-1994 skulle følges opp for å oppnå likestilling. I tillegg foreslo Likestillingsutvalget nye tiltak på et lavere nivå som skulle være med på å bidra til at målene i NRKs handlingsplan skulle bli realisert. Disse tiltakene er formulert som:

1. Opprette en arbeidsgruppe for kontinuerlig/jevnlig vurdering av det kvinnebilde fjernsynets programmer formidler, slik man f. eks. har gjort i Nederland (NOS Portrayal Departement).
2. Igangsette eget prosjekt for utvikling av journalistenes kildeutvalg, med målsetting om å få en større bredde blant dem som uttaler seg i NRKs programmer. Prosjektarbeidet bør både være kvalitativt og kvantitativt rettet; dvs. både fokusere på emne-/stoffvalg og på hvilke kvinner som brukes som kilder. For å gjøre utvalget av mulige kilder blant kvinnene større bør det arbeides med utviklingen av en form for internt oppslagsverk over kvinnelige eksperter, slik det er i for eksempel Belgia (BRT), Nederland (NOS/”Woman in the Picture”) Irland (RTE), Canada (CBC).
3. Opprette en årlig pris for det program eller den programmedarbeider som har fremmet likestilling mellom kvinner og menn mest, slik Sveriges Television har gjort.
4. ”Hvem snakker i NRK” må også gis en kvalitativ del, der det også undersøkes hva programmene tar opp og hva de medvirkende snakker om.²⁸⁴

Endringer i *Hvem snakker i NRK i 1991?*

Det kom fram av tallene i 1991-undersøkelsen at målsettingen om å øke den kvinnelige deltakelsen i radio- og fjernsynsprogrammene til 40 prosent innen 1994, ikke så gjennomførbar ut.

²⁸² Handlingsplan og Særavtale, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, september 1993, side 2.

²⁸³ *Hvem snakker i NRK?* 1991, side 67.

²⁸⁴ *Ibid.*: 68.

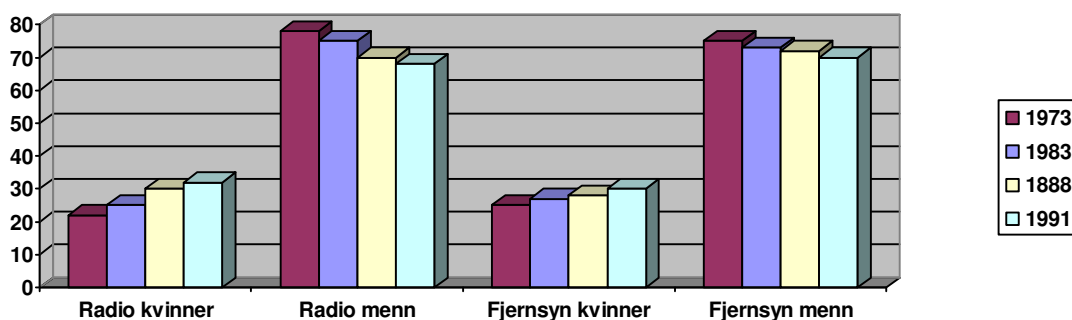
Tabell 4: Oversikt over andel kvinner i de ulike redaksjonene i NRK i 1991 i forhold til målsettingene.

Andel kvinner	P1	P2	TV
Over målsetting	Barneredaksjonen	Undervisningsredaksjonen Programredaksjonen	Dramaavdelingen
Omkring målsetting	Allmennavdelingen Radioteater	Temaredaksjonen Ungdommens radioavis	Allmennavdelingen Programpresentasjonen
Under målsetting	Kunstavdelingen Nyhetsavdelingen Underholdningsavdelingen	Sporten Produksjon Tema Magasinredaksjonen DK-program	Aktualitetsavdelingen Kulturavdelingen Samfunnsredaksjonen Dokumentarredaksjonen Filmredaksjonen DK-program

Kilde: *Hvem snakker i NRK? 1991*, side 8. Tabellen er hentet fra undersøkelsen.

I 1991 var 30 prosent av de som snakket i fjernsynet kvinner, mens 70 prosent var menn. Kvinneandelen i radiokanalen P1 hadde økt med to prosent siden 1988 fra 30 prosent til 32 prosent. Samtidig hadde kvinnenenes taletid blitt redusert fra 31 prosent til 28 prosent.

Figur 8: Prosentvis representasjon kvinner og menn i radio og fjernsyn 1973 til 1991. (N= 59683)

Kilde: *Hvem snakker i NRK? 1988*, side 3, og *Likestilling i NRK 1991*, side 5-6.

I radiokanalen P2 var taletiden økt fra 27 prosent til 30 prosent, og kvinneandelen økt fra 30 prosent til 32 prosent. Kvinnenes andel av de medvirkende i fjernsynsprogrammene hadde økt fra 28 prosent til 30 prosent, mens den totale taletid for kvinner hadde sunket fra 32 prosent til 29 prosent. Den største tilbakegangen av kvinner finner vi i distriktsendingene. Her er tallene klare: Kvinneandelen hadde sunket, både blant de medvirkende og deres taletid. I 1988 var

kvinnenes andel 31 prosent, mens i 1991 var denne andelen kommet ned i 28 prosent. I 1988 var den totale taletiden for kvinner 32 prosent, mens den i 1991 hadde hatt en tilbakegang til 28 prosent.²⁸⁵

På bakgrunn av disse tallene stilte daværende likestillingskonsulent, Hege Herø, i 1991 spørsmål ved om mulighetene til kvinner og menn i NRK var like.²⁸⁶ Hun mente at handlingsplaner og avtaler utvilsomt var nødvendige verktøy i arbeidet for et likestilt NRK, og hun oppfordret ledere og medarbeidere til å bruke de utarbeidete planene aktivt. Samtidig understrekte Herø behovet for holdningsendringer innad i bedriften, og hun mente at det var helt avgjørende å endre huskulturen fordi: ”Planer og avtaler er imidlertid ikke tilstrekkelig i seg selv, dersom de ikke medfører større fokusering på våre holdninger og på hvordan disse påvirker våre handlinger i forhold til andre mennesker”.²⁸⁷ Videre påpekte Herø at det hadde blitt mindre vanlig med ”åpenlys og uttalt nedvurdering av kvinner”, men ”når det gjelder den mer diffuse diskrimineringen har vi likevel ennå langt igjen før vi kan snakke om likestilling mellom kvinner og menn”.²⁸⁸ På tross av handlingsplaner for likestilling i NRK, hadde skjevheter i representasjonen av kvinner og menn vedvart. Dette bekymret Likestillingsrådet som ”i lengre tid hadde vært opptatt av kvinners medvirkning i NRKs programmer”.²⁸⁹ Etter å ha lest likestillingsutvalgets 1991-undersøkelse, sendte Likestillingsrådet 20.mai 1992 en bekymringsmelding i et brev til NRK-ledelsen.

I brevet kom det fram at Likestillingsrådet mente at NRK burde i større grad fokusere på saker som blir tatt opp, og hva slags saker kvinner fikk uttale seg i: ”Det er beklagelig at det økte antall kvinnelige forskere, fagpersoner, spesialister osv ikke blir reflektert gjennom NRKs utvalg av aktører. I dag med flere kvinner enn noensinne innenfor de fleste profesjoner er dette påfallende”.²⁹⁰ Videre heter det i brevet at: ”Det offentlige har et særlig ansvar for å fremme likestilling mellom kjønnene og NRK burde derfor ta brede samfunnsmessige hensyn”.²⁹¹ Nye likestillingstiltak ble foreslått av likestillingsutvalget, formulert i 1991-undersøkelsen. Et av de nye tiltakene var fokuset på å utvide journalistenes kildeutvalg, for å oppnå en større bredde blant dem som uttalte seg i NRK. Det ble på ny snakket om å opprette et kvinnearkiv.²⁹²

²⁸⁵ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, side 5-6.

²⁸⁶ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, innledningen.

²⁸⁷ Handlingsplan og Særavtale, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, september 1993, side 1.

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ Brev fra Likestillingsrådet ved Åse Klundelien til NRKs ledelse, datert 20.5.1992.

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ Ibid.

²⁹² I 1994 ble det på ny arbeidet med arkivet, men for tredje gang rant dette bare ut i sanden.

Det kan stilles spørsmål ved hvilken virkelighet og hvilke deler av samfunnet som ansees som viktige ut i fra den skjeve representasjon og presentasjon av kvinner og menn i mediebildet. I kringkastingens programmer ble en samfunnsvirkelighet framstilt. Men hvilken virkelighet ble egentlig presentert når det var en prosentfordeling på 30-70 av kvinner og menn som kom til i dette virkelighetsbildet?

Det ble stilt spørsmål ved kvinnerepresentasjonen i NRK også utenfor institusjonen, og 25. juni 1992 hadde Norsk Kvinneforbund og Norges Husmorforbund et innlegg i Nationen hvor de kommenterte 1991-undersøkelsen. Kvinneorganisasjonene var ikke fornøyd med resultatene, ”og det er denne mannsdominansen som oppleves som krenkende og frustrerende for oss kvinner. Men nå er tålmodigheten begynt å slå sprekker”. Kvinneorganisasjonene samlet seg, og 24 kvinneorganisasjoner gikk sammen med en henvendelse til NRK-ledelsen med krav om forbedring. I tillegg krevde kvinnene å få ”vite hva man der vil gjøre konkret for å slutte med diskrimineringen av kvinner [..]”.²⁹³

I svaret på innlegget skrev likestillingskonsulenten i NRK, Hege Herø, at kringkastingssjef, Einar Førde, var langt fra fornøyd med resultatet.²⁹⁴ Samtidig understrekte likestillingskonsulenten Førdes uttalelse om at kvinnedeltakelsen på minst 40 prosent var selvpålagt av NRK: ”Derfor kan det være vanskelig for NRK å opprettholde slike krav i en konkurransesituasjon dersom det ikke forlanges av publikum”.²⁹⁵ Med denne uttalelsen ga Førde uttrykk for at det var publikum som la premissene for NRKs programvirksomhet, og ikke omvendt. I et brev til Likestillingsrådet understrekte Førde at:

NRK står nå overfor en situasjon der utfordringene er mange: Mediekonkurransen blir stadig hardere, og store deler av publikum foretrekker underholdningsprogrammer som ikke nødvendigvis styrker likestilling mellom kjønnene. [...] I konkurransen om publikums oppmerksomhet vil det være vanskelig for NRK å opprettholde slike selvpålagte krav [..].²⁹⁶

Videre i brevet til Likestillingsrådet mente Førde at: ”Det er skuffende at vi ikke har fått en bedring av kvinneandelen [..]”. Samtidig påstod han i samme brev at likestillingsutviklingen i NRK var ”en prosess som kringkastingssjefen og likestillingskonsulenten dessverre bare måtte påvirke indirekte: Det er den enkelte redaksjon og programmedarbeider som må gjøre jobben med å øke kvinneandelen innen sitt felt og i sine programmer”.²⁹⁷

²⁹³ Innlegg i avisa Nationen 25.6.1992.

²⁹⁴ Brev til kvinneorganisasjonene fra likestillingskonsulent Hege Herø, datert 1992.

²⁹⁵ Ibid.

²⁹⁶ Brev til Likestillingsrådet fra kringkastingssjef Einar Førde, datert 12.8.92.

²⁹⁷ Ibid.

I svarbrevet fra Likestillingsrådet til kringkastingssjef Einar Førde tilbakeviser rådet at NRK har pålagt seg selv målet om 40 prosent kvinnedeltakelse i kringkastingen: ”Kravet om 40 prosent deltakelse av begge kjønn er i overensstemmelse med Likestillingsloven, og er egentlig bare et *minimumskrav*”.²⁹⁸

Kringkastingssjefens forsøk på ansvarsfraskrivelse mente Likestillingsrådet var høyst kritikkverdig. Likestillingsrådet rettet kritikk av Førdes poengtering mot den harde mediekonkurransen, og publikums manglende interesse for likestilling: ”Det kan på ingen måte være avgjørende for ledelsen i NRK.”²⁹⁹ Videre rettet Likestillingsrådet kritikk av Førdes uttalelse fordi NRK i kraft av å være en allmennkringkaster hadde ansvar overfor hele nasjonen, og dermed ”kan det umulig være slik at NRK lar seg viljeløst lede av seerne og lytterne i ett og alt. Likestillingsrådet hadde forventet at kringkastningssjefen for landets største og viktigste fjernsynskanal var opptatt av hvilket kvinnebilde NRK presenterer for sitt publikum”.³⁰⁰

Kvinner og menn i radio og fjernsynet i 1994

Med handlingsplanen for likestilling var det et krav at kjønnsrepresentasjonen i kringkastningen skulle jevnes ut, både foran og bak mikrofonen.

I den neste undersøkelsen som kom 1994, viste resultatet at det hadde vært en økning blant de kvinnelige medvirkende siden 1991, mens taletiden nærmest hadde stått stille.³⁰¹ Likestillingsutvalgets bekymring for den sakte likestillingsutviklingen i NRK, viste seg igjen å stemme.

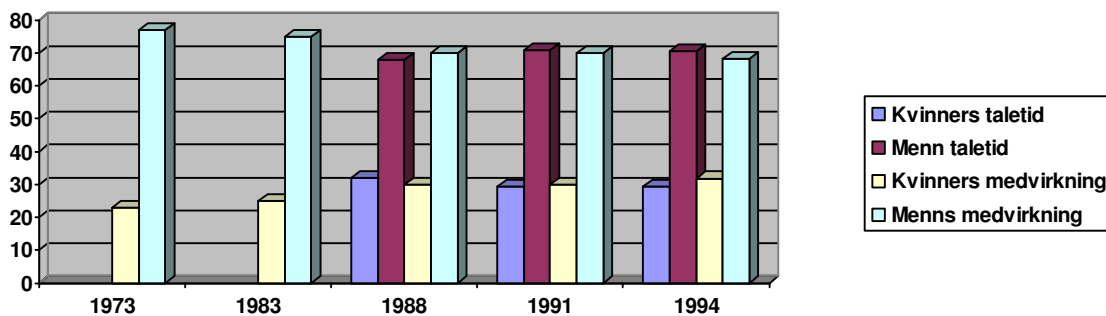
²⁹⁸ Brev fra Likestillingsrådet til kringkastingssjef Einar Førde, datert 26.10.92.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ *Hvem snakker i NRK?* 1994, side 1.

Figur 9: Kvinner og menns totale taletid og medvirkning i NRK. 1973 til 1994.³⁰²

Kilde: *Hvem snakker i NRK? 1991.*³⁰³

I forhold til handlingsplanens intensjoner om at kvinners deltakelse skulle økes til 40 prosent kan man slå fast at målsettingene i handlingsplanen ikke var oppnådd. Det var med andre ord ikke sammenheng mellom intensjoner i likestillingsavtaler og resultater som følge av målsettingene. På tross av at antallet kvinnelige medarbeidere ikke hadde økt slik målsettingen var, hadde det blitt en økning av kvinnelige journalister i NRK. Paradoksalt nok hadde den totale taletiden gått ned – til tross for økning av kvinnelige programsekretærene. Altså så det ikke ut til å være noen klar sammenheng mellom hvem som laget programmene og hvem som ble sluppet til i dem.

Tabell 5: Skjematisk oversikt over kjønnsfordelingen blant programsekretærer (journalister).

Programsekretærer	1983	1988	1991	1994	1995 ³⁰⁴
Antall kvinner	-	231	318	355	393
Antall menn	-	425	539	603	717
NRK totalt	-	656	857	958	1110
Andel kvinner	27.0	35.0	38.3	37.0	35.4

Kilde: *Hvem snakker i NRK? 1994*, side 76. Tabellen er hentet fra undersøkelsen.

Målsettingen i handlingsplanen var å øke andelen kvinner i lederposisjoner i bedriften. Derfor arrangerte NRK i 1991 kurset ”Ledelse – noe for meg?”. Det ble holdt flere slike kurs, og

³⁰² Totalt antall medvirkende 1973 til 1994 er 59683. Total antall taletid 1988 til 1994 er 94280 timer.

³⁰³ Taletiden ble registrert første gang i 1988, altså hvor lenge hver enkel medvirkende snakket. Figuren er laget på bakgrunn av tallmateriale fra *Hvem snakker i NRK-undersøkelsene* i perioden 1973 til 1994.

³⁰⁴ Før rapporten gikk i trykken hadde likestillingsutvalget innhentet tall for januar 1995.

interessen blant kvinner i kringkastingen økte.³⁰⁵ Dette var muligens en av faktorene som var med på å øke antall kvinnelige ledere i NRK.

Tabell 6: Skjematisk oversikt over kjønnsfordelingen blant ledere.

Ledere program	Antall kvinner	Antall menn	Antall totalt	Andel kvinner i prosent
Programdirektør	0	2	2	0
Assisterende programdirektør	2	0	2	100.0
Kanalsjefer/ nyhetssjef (radio)	1	3	4	25.0
Stedfortr. Kanalsjefer/ nyhetssjef (radio)	2	2	4	50.0
Programsjef (fjernsynet)	1	4	5	20.0
I alt	6	11	17	35.3

Kilde: *Hvem snakker i NRK? 1994*, side 78. Tabellen er hentet fra undersøkelsen.³⁰⁶

Kvinner og menn medvirket i ulike programmer

På lik linje med de tre foregående undersøkelsene, ble det i 1991 og 1994 registrert hva slags yrkesstatus intervjuobjektene hadde. Ut i fra undersøkelsen kom det fram at kvinnedeltakerne som kom mest til orde tilhørte gruppen uten yrkesstatus, og dette gjaldt både for de kvinnene som snakket i radiokanalene P1 og P2, og i fjernsynet.³⁰⁷ Til sammenlikning var kvinneandelen som tilhørte gruppen uten yrkesstatus langt større enn for mennene. Menn som kom mest til orde tilhørte gruppen innenfor de med *ledende stillinger og tillitsverv*. De yrkeskategorier hvor det er minst forskjell mellom kvinner og menn var innenfor kunst, kultur og politikk.

Det er imidlertid en høyere andel kvinnelige enn mannlige politikere. Dette har nok sin forklaring med at kvinnes deltakelse i politikk og samfunnsliv hadde økt, og da spesielt på

³⁰⁵ Brev til kvinneorganisasjonene fra likestillingskonsulent Hege Herø, datert 1992.

³⁰⁶ Av undersøkelsen kom det fram at den assisterende programdirektøren og kanalsjefen i radiokanalene P1 er en og samme kvinne.

³⁰⁷ Rollelisten ble laget på bakgrunn av registreringer gjort i uke 43 i 1991.

toppnivå.³⁰⁸ Jeg vil tro at Gro Harlem Brundtland og andre ledende kvinnelige politikere drar opp snittet. Sammenliknet med 1988-undersøkelsen hadde kvinneandelen blant politikere økt. Derimot hadde kvinneandelen sunket innenfor ledende stillinger og tillitsverv. Blant yrkeskategorien *akademikere og medvirkende med annen høyere utdanning* hadde kvinneandelen gått ned siden forrige undersøkelse.³⁰⁹ Denne nedgangen samsvarer ikke med den generelle samfunnsutviklingen.

Av 1991-undersøkelsen kom det fram at kvinnene fremdeles hadde en liten tidsmessig overvekt i barne- og ungdomsprogrammer; både på radio og i fjernsynet. I programmer med forbruker- og sosialstoff var det kvinner som hadde lengst taletid med 52 prosent, mens menn var i overvekt av medvirkende med 58 prosent.³¹⁰ I alle de andre programmene dominerte menn, både i antall medvirkende og i taletid. Det var særlig fjernsynets aktualitetsprogram som utpekte seg hvor 78 prosent av alle medvirkende var menn, og deres taletid var på 81 prosent av det totale.³¹¹ På radiofrontens nyhetssendinger var 25 prosent av de medvirkende kvinner, og 75 prosent menn, mens kvinnene hadde 29 prosent taletid mot menns 71 prosent.³¹²

Det var med andre ord fremdeles en kjønnsdelt programfordeling i NRK i 1991, hvor kvinner var mest representert i programmene som var beregnet på barn og unge, og program som omhandlet helsestoff, mens menn stort sett dominerte på alle de andre områder. I 1991-undersøkelsen, poengterte tellergruppa at de ble ”nedslått over at mannsdominansen fortsatt er så massiv i tall og form.” Videre skrev tellergruppa: ”At dette overrasket oss, viser hvor sløvt også vi ser på fjernsyn til daglig”.³¹³

Kan denne kjønnsdelte programfordelingen settes i sammenheng med den historiske konteksten som journalistprofesjonens utvikling forgikk i? I følge Rune Ottosen hadde det rådende kjønnsrollemønsteret skapt bestemte forestillinger om hva slags stoffområde kvinnelige journalister i avisene skulle arbeide med på 1960-tallet, og hva de skulle skrive om. De kvinnelige journalistene var forventet å dekke spesifikke områder.³¹⁴ Kvinnestoffet fikk en moderne vinkling, som kom til syne i tips om klær og kosmetikk for den moderne travle yrkeskvinnen.³¹⁵ Professor Martin Eide understrekte i sin doktoravhandling i 1998 betydningen av det nye kvinnestoffet, og han hevder at det var en viktig populærjournalistisk

³⁰⁸ *Hvem snakker i NRK?* 1991, side 12-13.

³⁰⁹ *Ibid.*: 16-17.

³¹⁰ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, side 23.

³¹¹ Består av nyheter, innenriks, utenriks, magasinredaksjonen og sportsredaksjonen.

³¹² *Hvem snakker i NRK?* 1991, side 5.

³¹³ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, side 22.

³¹⁴ Ottosen 1996: 306.

³¹⁵ Ottosen, Røssland & Østbye 2002: 138-139.

markør, og dette ”står historisk som en av de viktigste utvidelsene av et tradisjonelt nyhetsbegrep”.³¹⁶

Elisabeth Eide forklarer tendensen med at menn i mye større grad enn kvinner blir brukt som kilder i nyhetssendingene på grunn av de tradisjonelle nyhetskriteriene: ” [...] konflikt, makt, sensasjon og *det usedvanlige*, bidrar til å usynliggjøre kvinner. Den store vekten på kriminalitet, som kvinner begår i langt mindre grad enn menn, gjør sitt.”³¹⁷

Mediene hadde med andre ord en kjønnsforståelse – og mediene mente de visste hva publikum ville ha. Dermed vil jeg påstå at kjønn så absolutt var av betydning for journalistikkens prioriteringer og innhold. Men hvilken kjønnsforståelse preget journalistikken på 1990-tallet?

Kvinnens engasjement for kvinne- og kjønnsperspektiv i programmene

I 1991-undersøkelsen kom det fram at kvinner og menn ble ulikt framstilt, hvor kvinnene ble nyansert i ulike roller: ”Vi finner dem som alt fra sparkedamer og bardamer til direktører og statsministere. Kvinnene er i bevegelse, de skifter hårfasong og klær og avbildes ofte som opptatt med aktiviteter. Mennene derimot ble framstilt i stereotype mansroller, hvor mannen skildres i passive positurer mens han snakker, gjerne avbildet mot en forretningsfasade”.³¹⁸

Denne uttalelsen vil jeg sette i sammenheng med medieforsker Lisbeth van Zoonens teori. Zoonen oppsummerer kategorier for hvordan kvinner og menn framstår i mediene på bakgrunn av en rekke internasjonale studier: Menn presenteres ofte i jobbsammenheng, i høystatusposisjoner, med autoritet og makt, de er aktive, rasjonelle, uavhengige, motstandsdyktige og besluttsomme. Kvinner framstår ofte i familiesammenheng eller i lavstatusyrker, med lite autoritet og lite makt, gjerne i relasjon til andre, og de er passive, emosjonelle, avhengige, underkastet og ubesluttsomme.³¹⁹

Det blir for omfattende å analysere hele det journalistiske virke til mine informanter i denne oppgaven. Likevel vil jeg påpeke mine kvinnelige journalisters engasjement for å øke kvinneandelen i NRKs programmer, og mine informanternes journalistiske vinklinger i sine produksjoner som satt kvinnespørsmål og likestilling på agendaen. På bakgrunn av intervjuene jeg har foretatt vil jeg påstå at mine informanter ikke har ønsket at kvinner og

³¹⁶ Martin Eide: Doktoravhandlingen: *Popularisering, modernisering, strukturering: en populæravis tar form: Verdens Gang i forvandling 1945-81*. Bergen 1998, side 219.

³¹⁷ Elisabeth Eide (1991): *Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-tallet*; forskningsrapport, Norsk journalisthøgskole, Oslo.

³¹⁸ Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991, side 23.

³¹⁹ Lisbeth van Zoonen i Elisabeth Eide 2000, side 198.

menn skulle opptre innenfor de kategoriene Lisbeth van Zoonen beskriver, og dermed har de målrettet forsøkt å motvirke tendensene. Likevel var det færre kvinner enn menn som kom til orde. Om van Zoonens kategorier kan sies å gjelde for NRKs programmer har jeg ikke belegg for å påstå, men ut i fra yrkeslisten og ut i fra hvilke programmer kvinner snakket mest i, vil jeg mene at kategoriene kan si noe om disposisjonen til programmene til NRK. Observasjonen kan derfor være tendensielt. Kanskje det var slik at det bare dem som tenkte likestilling selv av egen drift som fikk gjort noe med talepresenten?

Ut i fra hva kvinnene jeg har intervjuet selv forteller, har det vært et mål for dem å få fram et mer nyansert bilde av kvinner i sine program. I følge Aanesen var utgangspunktet for at kvinner i NRK gikk sammen på 1970-tallet var å endre journalistikkens mangler: ”Altså: motstanden mot kvinner som utøvere og kvinners fokus måtte bekjempes på flere måter. Undersøkelsen var et hjelpemiddel - en bevisføring for å underbygge våre krav om kvinners plass både innenfor media og i media.”³²⁰

Ellen Aanesen lagde blant annet programmer om kampen for selvbestemt abort, barnehager, lekeplasser for unger, pornografi og omskjæring.³²¹ Dette var temaer som tidligere ikke hadde blitt omtalt i NRK. Aanesen mener at kvinnespørsmål og sosial endring har vært hennes journalistiske prioriteringer, og i disse programmene var det helt naturlig for henne å ha ”kvinner med i alle program uansett tema, og kanskje viktigst, anlegge også kvinners ståsted som utsiktspunkt for å se samfunnet. Et likestillingsperspektiv gjør at man ser med begge øynene, at man ser hele samfunnet i stedet for bare en del”.³²²

Else Myklebust legger vekt på at det for henne var et mål å endre de journalistiske temaene som kom fram i fjernsynets sendinger. Myklebust mener at hennes likestillingsengasjement viste seg gjeldende i fjernsynsproduksjonene, og hun laget blant annet flere innslag med krisesenter og voldtektsmottak som ble sendt på Dagsrevyen. Myklebust forteller at det ofte var vanskelig å få disse innslagene på lufta, og det var ikke gitt at de ble vist. Dette var ofte stoffområder og tematikk som enkelte mannfolk i redaksjonen ikke ønsket at det skulle lages program om i det hele tatt. Likevel gikk det som regel på lufta.³²³ Myklebust mener at kvinner i NRK ”klarte å snu journalistikken i motbakker”.³²⁴

Gerd Inger Polden og Astrid Brekken har også hatt journalistisk interesse for kvinne- og kjønnsprospørsmål. Brekken understreker at hun i hele sitt journalistiske virke har hatt

³²⁰ Mail fra Ellen Aanesen til meg, mottatt 7.5.08.

³²¹ Ibid.

³²² Mail fra Ellen Aanesen til meg, mottatt 5.5.08.

³²³ Intervju jeg hadde med Else Myklebust 23.1.08.

³²⁴ Ibid.

kjønnsperspektivet i mente. Hun har vært bevisst på å velge kvinner i radioprogrammene hun sine. Enten det dreide seg om økonomi, litteratur eller annet samfunnsniv har Brekken hatt et kjønnsperspektiv på temaene.³²⁵ Med en endret journalistisk innfallsvinkler til temaer, mener jeg at flere av mine informanter satt kjønnsproblematikk, kvinnespørsmål og likestilling på dagsorden.

Kvinner generelt valgte ikke automatisk kvinner

Elisabeth Eide:

Andelen kvinner som kommer til i mediene, ser ut til å stagnere. Om vi kom fra en annen planet og skulle bli kjent med Tellus – og Norge – ut fra mediene, ville vi bli overbevist om at et stort flertall var mannsvesener, og at kvinner utgjorde en minoritet.³²⁶

Elisabeth Eides utsagn kan til en viss grad gjelde NRK også. Fordi mediene overfører verdier fra en generasjon til den neste, kan de sies å være en av samfunnets sosialiseringsfaktorer fordi de er med på å danne et bilde av hvordan vi opplever oss selv og andre. Dermed har mediene en opplæringsfunksjon gjennom valg og prioriteringer av hva som kommer fram, som er med å beskrive en verden. I tillegg er mediene en påvirkningsfaktor som spiller en rolle i samfunnsutviklingen ved å sette agenda og dagsorden, og dermed bestemmer hvem og hva som er viktig. Massemediene kan bidra til å fjerne eller befestet tanker og mønstre, og derfor kan mediene med sine journalistiske prioriteringer øve innflytelse på for eksempel kjønnsrollemønstre som har vært og er i samfunnet. Undersøkelsene over hvem som snakket i NRK antyder at programprofilene på kjønnsområdet henger etter i mønstre som har vært.

Elisabeth Eide stiller spørsmål ved hva som skjer når de store mediene prøver å motvirke tendensene til usynliggjøring ved å skape nisjer som uttalt er spesielt henvendt til et kvinnelig publikum. En undersøkelse fra 1994 av ”kvinnebilagene” til Dagbladet og Verdens Gang, viste at artiklene ”stort sett holdt seg innenfor det biologiske kvinnebildet, der kvinnen først er mor, kone, elskerinne, skjønnhetsobjekt eller pasient, dernest kvinne [...]”.³²⁷ Dermed ble oppslagene i overveiende grad upolitiske fordi kvinnene bare ble betraktet innenfor rollene som kunne knyttes til det biologiske kjønn, mens andre roller som for eksempel yrke eller politisk aktør i mindre grad ble vektlagt. På den annen side hevder Eide: ” [...] kvinner

³²⁵ Intervju med Astrid Brekken 17.10.07.

³²⁶ Medier, politikk og samfunn (red.) Berit von der Lippe. Cappelen Akademiske Forlag. 1999, side 51.

³²⁷ Elisabeth Eide 1999: 66.

ble godt synlige, ja faktisk var de i flertall, på disse avissidene, som ble til i et forsøk på å skaffe flere kvinnelige lesere”.³²⁸

Undersøkelserapportene om hvem som snakket i NRK kan tyde på en usynliggjøring i form av en generell underrepresentasjon av kvinner i kringkastingens programtilbud til det norske folk.

Hvorfor? Medieforsker Lisbeth van Zoonen peker på at kvinnelige journalister ofte blir sosialisert inn i de mannsdominerte redaksjonene.³²⁹ Dermed kan dette ha en sammenheng med at kvinnelige medvirkende ikke har økt i takt med kvinnelige journalister. Selv om mine informanter i stor grad integrerte kvinne og kjønnsperspektiv i sine program, og at de bevisst valgte kvinnelige kilder, var det ingen automatikk i at kvinnelige journalister i NRK generelt valgte kvinnelige intervjuobjekter. Samtidig hevder Sigurd Allern i en undersøkelse av Dagsrevyen i 1990 at kvinnelige reportere i større grad enn mannlige velger kvinnelige kilder.³³⁰ Allern understreker likevel at undersøkelser av enkelte norske aviser ikke bekrefter ”at høyere kvinneandel i redaksjonene automatisk innebærer et hyppigere valg av kvinner som nyhetskilder”.³³¹ Jeg vil påstå at dette også var gjeldende for NRK i perioden jeg har undersøkt. Det var ingen opplagt sammenheng mellom økt andel kvinnelige journalister og en økning i antall kvinner som snakket i radio- og fjernsynsprogrammene.

Det var særlig nyhets- og aktualitetsprogram hvor kvinneandelen var lavest i programmene i perioden 1973 til 1994. Kan denne underrepresentasjonen forklares med en såkalt huskultur som bevisst eller ubevisst bestemte hva eller hvem som skulle komme fram i sendingene? Hvorfor hadde ikke det økte antallet kvinnelige journalister påvirket kvinnes andel i medvirkning og taletid?

Elisabeth Eide mener at det flere grunner til at kvinner synes mindre enn menn i mediene, og det har hun sammenfattet i disse punktene:

- For det første er journalistikken generelt topptung. Kildene hentes fra toppen av næringsliv og politikk, og sindige menn med bastante uttalelser blir foretrukket framfor kvinner som ofte uttaler seg vagere.
- For det andre fins kvinnene selv i liten grad i journalistikkens topp-posisjoner, blant de som leverer premissene for mediedekningen. Likevel viser erfaringene at flere kvinner er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for å øke kvinnes del av mediebildet.

³²⁸ Ibid.

³²⁹ Rapport Likestillingsrådets publikasjonsserie nr.6, Sekretariatet for kvinneforskning, Arbeidsnotat nr. 2/96, Oslo 1996. Lisbeth van Zoonen: *One of the girls? Or the changing gender of journalism*. Kjønn i media.

³³⁰ Allern 1996: 192.

³³¹ Ibid.

- For det tredje vegrer kvinner seg mer enn menn for å eksponere seg i mediene. Det kan henge sammen med måten kvinner blir behandlet på i de samme mediene, det kan også være beskjedenhet eller perfektjonisme. Her har ikke minst aktive kvinner et ansvar for ikke å bekrefte denne tendensen ytterligere.
- De tradisjonelle nyhetskriteriene med sin vekt på konflikt, sensasjon og ledere, jobber mot oss kvinner. Mer enn sytti prosent av de kvinnelige journalistene i min undersøkelse mente at disse kriteriene hindret mer likestilt stoff i mediene, og mer enn førti prosent av de mannlige kollegene deres var enige.
- Dessuten er kvinnene som arbeider i mediene like forskjellige som mennene. Noen av dem er opptatt av å kjempe for kvinners rettigheter, og større plass for kvinnespørsmål, andre er det ikke. Noen har til og med blitt beskyldt for å være "menn i skjørt".³³²

NRKs likestillingskonsulent, Hege Herø, skrev i en kommentar i 1991-undersøkelsen at kvinnene i liten grad hørte inn under de stillingskategoriene som kom fram i media. I innlegget sitt beskrev hun flere årsaker til dette fenomenet. Hun forklarte denne tendensen blant annet med at:

Synet på mannen som standardperson og kvinnen som avviker fra det "normale" lever fremdeles, om ikke i aller beste velgående. Så lenge menn primært vurderes i kraft av sin person (yrke, inntekt, makt, geografisk tilhørighet m.m.) og kvinner primært av sitt kjønn (mor, omsorgsgiver, kjønnsobjekt, offer), vil det være flere menn som trekkes fram i offentlighetens søkelys.³³³

Elisabeth Eide og Berit von der Lippe påstår i artikkelen "*Å lese medier med kjønnsbriller*" at menn har hatt en svært stor innflytelse over nyhetsmediene.³³⁴ Eide og Lippe hevder at den mannlige innflytelsen er så tydelig "at vi kan snakke om en mannlig regi i svært viktige deler av det offentlige rom".³³⁵ Videre mener de at bakgrunnen for dette er "nedarvede maktforhold, og disse har bidratt til uskrevne regler som sitter i veggene til bedriften".³³⁶ Med andre ord kan huskultur til ulike redaksjoner bevisst eller ubevisst være med på å påvirke programmene. Bak et hvert program ligger det valg av hva slags saker som skal produseres, vinkling og hvem som skal intervjues. Sigurd Allern forklarer journalistikkens prioritering og innhold med at "generelle nyhetskriterier er utviklet gjennom generasjoner av en mannsdominert journalistprofesjon, og derfor speiler mediene best *mannens verden*".³³⁷

³³² <http://home.hio.no/~elisabe/systemat.htm>. Dato: 12.4.2008. Elisabeth Eides hjemmeside fra artikkelen: *Systematisk Usynliggjøring?*

³³³ *Hvem snakker i NRK?* 1991, side 62.

³³⁴ Berit von der Lippe. *Medier, politikk og samfunn* (red.) Cappelen Akademiske Forlag, 2006, side 278. Med betegnelsen nyhetsmedier, omtaler de først og fremst tv, radio og dagspressen.

³³⁵ Lippe 2006: 278.

³³⁶ Ibid.

³³⁷ Allern 1996: 37.

I likhet med Sigurd Allern, understreker psykolog og kontorsjef i Likestillingsrådet, Tove Beate Pedersen, at mediene er bygd opp av menn, og at de i stor grad har vært dominert av menns interesser og perspektiver. Det at kvinner er underrepresentert i mediene forklarer Pedersen med at tankeganger er så integrert i vår kultur, som igjen gjør at verken publikum eller journalister i det daglige legger merke til underrepresentasjonen.³³⁸

Til tross for fokus og ønske om at kvinneandelen i NRKs programmer skulle økes, var det altså på enkelte felt en tilbakegang. Hvorfor gikk det så sakte med å øke antall kvinner som snakket? Dette spørsmålet finnes det lite forskning på spesifikt for NRK, men ved å basere meg på Elisabeth Eides forskning om hvorfor kvinner synes mindre enn menn i mediene, vil jeg særlig trekke fram tre faktorer som jeg mener kan overføres til NRK. Disse faktorene kan ha vært medvirkende årsaker til at det skjedde få endringer i forhold til de målene som handlingsplanen la opp til.

Den første faktoren jeg vil peke på er "huskulturen" i NRK. Det kan være at journalister antok at menn hadde mer troverdighet enn kvinner. Menn var normen og saker hvor menn var medvirkende hadde større slagkraft enn saker hvor kvinner medvirket. For det andre tror jeg mange kvinnelige journalister tenkte mye likt som sine mannlige kollegaer, og da var det ofte mer naturlig å velge tradisjonelle mannlige intervjuobjekter som gjerne ønsket å uttale seg i ulike saker, ikke nødvendigvis fordi menn var mer troverdige, men rett og slett fordi det var etablerte konvensjoner om å intervju en viss elite som var menn. Ved å gå i de tradisjonelle sporene, gikk ikke kvinnelige journalister utenfor det som var vanlig akseptert i redaksjonene. For det tredje tror jeg mange kvinnelige mulige medvirkende og intervjuobjekter ikke hadde nok medietrening. Dermed følte kanskje mange kvinner ikke at de var kompetente nok til å uttale seg i saker, og dermed skjøv de sine mannlige kolleger i front.

Oppgaven min slutter i 1994. Likevel vil jeg nevne at det i 2006 ble gjennomført en ny innholdsanalyse av kildebruken i nyhetssendingene i NRK.³³⁹ Resultatet slående: 75 prosent av alle kildene i NRKs nyhetssendinger var menn. Her kom det fram at det tradisjonelle bildet på flere saksområder fremdeles er gjeldende. Det var flest kvinner som hadde blitt intervjuet i forbindelse med helse, sosial og velferdssaker. Menn uttalte seg i større grad om økonomi og næringslivssaker, hvor kun 18 prosent av alle kildene innenfor dette stoffområdet var kvinner.³⁴⁰ Denne fordelingen mener medieforsker i NRK, Hilde Thoresen, kan sees i

³³⁸ Introduksjonen til Rapport Likestillingsrådets publikasjonsserie nr.6, Sekretariatet for kvinneforskning, Arbeidsnotat nr. 2/96, Oslo 1996.

³³⁹ NRKs interne nettside, onsdag 13. september 2006. "75 prosent menn på NRK1", skrevet av medieforsker Hilde Thoresen.

³⁴⁰ Ibid.

sammenheng med samfunnets fordeling av kvinner og menn for øvrig i ledende stillinger: ”Det kan være grunn til å si at skjevhetene kildeutvalget til NRKs nyhetssendinger til en viss grad gjenspeiler virkeligheten og hvem som besitter viktige posisjoner i samfunnet.”³⁴¹

I de ulike nyhetssendingene i NRKs radio- og fjernsynsprogram var kun en av fire kilder kvinner både innenfor innenriks- og utenriksstoff. Innenfor sporten var tallet enda lavere, hvor bare 12 prosent av kildene var kvinner. Hvis man ikke regner med sporten, er kildefordelingen 75 prosent menn og 25 prosent kvinner.³⁴² På lik linje med tidligere undersøkelser av programmene til NRK, hadde kvinner og menn fremdeles ulike roller, hvor menn hadde den aktive rollen mens kvinnene var passive, altså mennene opptrer i form av aktører, mens kvinnene oftere opptrer som privatpersoner.³⁴³

NRK – pådriver eller haleheng?

Elisabeth Eide og hennes studenter ved Journalistutdanninga ved Høgskolen i Oslo, har laget en undersøkelse hvor de har vurdert om kvinneandelen har økt gjennom årenes løp. På bakgrunn av Elisabeth Eides forskning omkring tematikken, vil jeg til slutt sammenlikne NRK med andre mediebedrifter i Norge. Jeg vil diskutere om NRK var en pådriver eller et haleheng i forhold til likestillingsarbeidet og kjønnsrepresentasjon ellers i pressa.

Eides forskning er basert på innholdsanalyse av en ukes utgaver av seks dagsaviser i Norge, hvor Eide sammenlikner resultater basert på like opptellinger som ble gjennomført i 1979, 1989 og 1999, vist i tabell 6. Resultatet av undersøkelsen viser at det er en økning i antall kvinner i den første perioden. I neste periode holder dette antallet seg mer eller mindre konstant. Dette kommenterer Eide med at: ”Det ser ut som om nyhetsmediene har en ”tålegrense” på rundt 20-25 prosent kvinner. Ikke som ansatte - der kan de ha både færre og flere - men som åpne kilder, med mening og betydning.” Videre konstaterer Eide at undersøkelsen viser stagnasjon, og dette kommer noe overrasket på henne fordi: ”En skulle tro at tjuefem år med kvinnebevegelse og en rekke framskritt for kvinnekjønnen i arbeidsliv, politikk og utdanning, ville gi andre utslag i mediebildet - i form av økt representasjon”.³⁴⁴

³⁴¹ Ibid.

³⁴² Ibid.

³⁴³ Ibid.

³⁴⁴ <http://home.hio.no/~elisabe/tjue.htm>. Dato: 12.4.2008. Elisabeth Eides hjemmeside, artikkelen: *De tjue prosentene*.

Tabell 7: Oppslag i dagsaviser våren 1979, 1989 og 1999 i prosent.

	Mannlige oppslag	Kvinnelige oppslag	Nøytral I (begge kjønn)	Nøytral II
1979	62	9	8	20
1989	63	14	8	15
1999	62	13	15	9

Kilde: Tabellen er hentet fra artikkelen: ”Å lese medier med kjønnsbriller”.³⁴⁵ Nøytral I er oppslag hvor både menn og kvinner har medvirket forholdsvis likt. Nøytral II er umulig å kjønnsbestemme.

Det ser ut til at kvinnerepresentasjonen i NRK var høyere enn i dagspressen i perioden jeg har studert. Fordi *Hvem snakker i NRK*-undersøkelsene baserer seg på hvem som snakker, er også programlederne inkludert. Eide mener at kvinneandelen ville vært lavere dersom de kvinnelige medarbeiderne ikke hadde blitt registrert.³⁴⁶ Samtidig er det flere kvinner som kommer fram i NRK enn i de andre toneangivende mediene. Ifølge Eide var det flere kvinner som jobbet i NRK enn ellers i dagspressa, og Eide understreker videre at NRK var den første medieinstitusjonen som fikk sitt eget lovverk for likestilling og eget program for rekruttering av kvinner til institusjonen.³⁴⁷

Kvinner var ifølge Eide mer synlige i kringkastingen enn hva de var i avisspaltene, og i likhet med Eide, vil jeg, som jeg har vist i denne oppgava, understreke at NRK jobbet tidlig for likestilling gjennom særavtaler og handlingsplaner. På bakgrunn av dette vil jeg påstå at NRK var en pådriver for likestillingsarbeid i perioden 1973 til 1994 i større grad enn andre medieinstitusjonene. NRK var en allmennkringkaster, noe som innebar at institusjonen hadde et samfunnsansvar langt utover det programmessige. Dette ble gjenspeilet i NRKs likestillingspolitikk gjennom at NRK vedtok målsetting om at det skulle være en jevnere kjønnsfordeling i programmene i handlingsplanen. Det var et krav at kringkastingens programmer skulle ha en representativ fremstilling av virkeligheten, og at kvinneandelen skulle være på minst 40 prosent.

³⁴⁵ Medier, politikk og samfunn (red.) Berit von der Lippe. Cappelen Akademiske Forlag, 2006, side 279.

³⁴⁶ Medier, politikk og samfunn (red.) Berit von der Lippe. Cappelen Akademiske Forlag, 1999, side 54.

³⁴⁷ Ibid.

Tabell 8: Kvinneandelen i prosent over hvem som snakket i NRK perioden 1973 til 1994.

Divisjon	1973	1983	1988	1991	1994
Radio P1	22	25	30	32	32
Radio P2	-	26	30	32	33
NRK1	25	27	28	30	33
Distriktssendinger radio	-	23	31	28	31
NRK totalt	22	25	30	30	31,5

Kilde: Tallene er hentet fra NRKs egne undersøkelser "Hvem snakker i NRK?"

Oppsummering

Med handlingsplaner og særavtaler ble det en klar målsetting fra NRK-ledelsen at kringkastingen i kraft av å være et påvirkningsmedium som skulle fremme likestilling.

I dette kapittelet har jeg sammenliknet NRKs mål for likestilling og resultatene av de ønskede målsettingene. Jeg har undersøkt om, og i hvilken grad NRK fra slutten av 1980-tallet og til midten av 1990-tallet bar preg av en økt kvinnerepresentasjon. Det var i denne perioden både et uttalt mål å øke kvinneandelen innad i NRK og å øke kvinneandelen i radio- og fjernsynsprogrammene.

I NRKs handlingsplan for likestilling var det et mål at det skulle bli 45 prosent kvinnelige programsekretærer (journalister). I 1983 var kvinneandelen blant programsekretærene i NRK 27 prosent, og den økte til 35 prosent i 1988, og i 1991 hadde den økt til 38,5 prosent, mens i 1994 hadde den gått tilbake til 37 prosent. Med handlingsplaner og målsettinger om økt kvinneandel i radioen og fjernsynet, med likestilling som uttalt mål for ledere og andre medarbeidere, er resultatene nokså annerledes enn hva siktemålet skulle tilsi. På tross av institusjonaliseringen av likestilling i NRK, som i samfunnet for øvrig, var det få endringer i utjevningen av kvinner og menn foran mikrofonen i NRKs radio- og fjernsynsprogram.

NRK var tidlig ute med en offisiell likestillingspolitikk, og det var særlig to områder som sto i fokus: Rekruttering av kvinner til stillingsgrupper der menn var i flertall, og å øke kvinners deltakelse i NRKs programmer. Målsettingen var at det skulle være en jevnere representasjon av kvinner og menn i programtilbudet, og gjennom NRKs radio- og fjernsynsprogram skulle begge kjønn og alle samfunnslag gjenspeiles. Det kommer fram av *Hvem snakker undersøkelsen* av 1991 og 1994 at Handlingsplanens ønske om å øke kvinneandelen til 40 prosent, ikke hadde blitt nådd. I 1994 var kvinners totale taletid på 29,7

prosent. Samtidig var det stadig en større søkning av kvinner til journalistyrket i NRK (jfr. Tabell 2). På tross av denne økningen i antall kvinnelige journalister hadde ikke den totale taletiden for kvinner økt. Koblingen mellom økt antall kvinnelige medarbeidere og økt fokus på likestilling i programtilbudet til NRK, ga så absolutt ingen automatisk utjevning i kvinnerepresentasjonen, verken i radioen eller fjernsynet. Tvert i mot: Kvinner snakket ikke bare sjeldnere i NRK, de snakket mindre i 1994 enn det de hadde gjort i 1988. Målsettingen var ikke oppnådd, og resultatene viste at denne siden ved likestillingsarbeidet i kringkastingen hadde stagnert.

På tross av at ikke alle målsettinger ble nådd, vil jeg likevel påstå at NRK ikke var en sinke i forhold til resten av pressen, særlig med tanke på rekruttering til bedriften. I forhold til avisene hadde NRK en høyere kvinnerepresentasjon i programmene sine. I følge Elisabeth Eide hadde NRK større andel kvinnelige reportere og kvinnelige ledere enn dagspressen. Samtidig skjedde det en stagnasjon i forhold til likestillingsarbeidet i selve programvirksomheten. Selv om det var utarbeidet handlingsplaner som skulle fremme likestilling og øke kvinneandelen i programmene - så stoppet veksten nærmest helt opp på dette området.

5. Konklusjon

Kvinne- og kjønnsperspektivet har ikke vært en integrert del av den tidligere skrevne kringkastingshistorien. Kvinneres bidrag og posisjon i utviklingen av likestilling i NRK har vært et felt som har vært fortløst av de som har skrevet NRKs historie.

Derfor syntes jeg det var spennende å undersøke utviklingen av likestillingspolitikken i NRK i denne perioden, fra likestilling først ble satt på den politiske agendaen til det ble en institusjonalisering av likestillingspolitikk i kringkastingen. Denne oppgava er et historisk nybrottsarbeid på dette feltet.

Jeg har brukt Gerd Inger Poldens private arkivmateriale svært aktivt for å få et helhetlig bilde av likestillingsutviklingen som foregikk i NRK i perioden 1973 til 1994. Dette arkivet mener jeg har lagt grunnlaget for oppgava, fordi det har gitt meg tilgang til materiale jeg ellers ikke ville fått innsyn i. Jeg har sammenfattet fem undersøkelser om hvem som snakket i NRK som hadde sitt opphav i kvinneengasjement i NRK tidlig på 1970-tallet. I tillegg har jeg intervjuet fem kvinnelige journalister som var aktive i kampen for likestilling i kringkastingen. Videre har jeg sett på ulike formelle tiltak som ble vedtatt i NRK gjennom Særavtalen i 1985 og Handlingsplanen i 1986.

Som allmennkringkaster var NRK forpliktet til å ivareta ulike befolkningsgruppers behov for informasjon og underholdning. NRKs målsetting om å øke kvinneandelen i programmene var i tråd med vedtatte prinsipper om likestilling i Norge, og begrunnet i hensynet til rettferdighet og demokrati, hvor kvinner og menn burde ha samme muligheten til å komme til orde i den offentlige debatten. Gjennom likestillingsloven av 1978 ble NRK pålagt å jobbe med likestilling innad i bedriften, og gjennom egne avtaler og handlingsplaner som kom på midten av 1980-tallet, var målsettingen å øke kvinneandelen både foran og bak mikrofonen i radio- og fjernsynsprogrammene. Med særavtalen og handlingsplanen hadde NRK fått et regelverk som skulle være med å fremme likestilling i institusjonen. I lys av den generelle samfunnsutviklingen har jeg drøftet resultater i forhold til målsettingene som NRK satte seg i henhold til likestillingsarbeidet.

Aktørene i kampen for likestilling i NRK

Mange kvinner i kringkastingen gikk sammen for å kjempe felles sak: Nemlig kampen for likestilling i NRK. I 1973 samlet kvinner i NRK seg om å kartlegge hvem som snakket i etermediene. Dette resulterte i undersøkelsen *Hvem snakker i NRK*. Tallene var slående, det var menn som kom i størst grad til orde. Resultatene av undersøkelsen ble presentert i pressen, og det var slik NRK-ledelsen ble orientert om kvinnes telling.

Kvinnene bak undersøkelsen stilte krav om likelønn og de stilte krav om økt kvinnerepresentasjon i programmene til NRK. De møtte velvilje hos sine ledere, og det ble blant annet holdt et seminar med kjønnsproblematikk på agendaen. Det ble også opprettet et eget kvinnearkiv hvor potensielle kvinnelige intervjuobjekter ble samlet, og intensjonen var at det skulle bli lettere å finne kvinnelige kilder. Dette var et av leddene i strategien for å øke den kvinnelige representasjonen i programmene. Med andre ord: Med opprettelsen av Kvinnearkivet ble ønsket om å øke kvinneandelen i kringkastingen understreket, og behovet for å øke kvinneandelen ble tydeliggjort. Men kvinnearkivet ble ikke brukt slik det var tenkt, og det ble etter hvert stuet vekk. På tross av en tilsynelatende god dialog mellom NRK-kvinnene som engasjerte seg i likestillingsarbeidet og NRK-ledelsen, skjedde det få endringer av kvinnerepresentasjonen i NRKs radio- og fjernsynsprogrammer.

NRK-ledelsen lovet at kjønnsstatistikk skulle inngå i den ordinære statistikken, men dette skjedde ikke. Så i 1983 samlet igjen kvinner i NRK seg for å undersøke hvem som snakket i radioen og i fjernsynet. Det hadde skjedd få endringer siden forrige undersøkelse, og nå ble det stilt krav fra kvinnene i NRK om at det skulle dannes formelle likestillingsorgan i NRK. Det ble dannet et sentralt likestillingsutvalg hvor ledelsen og fagforeningene var med, og utvalget arbeidet med hovedmålsettinger for likestilling som resulterte i Særavtalen av 1985 og Handlingsplanen av 1986. Fra 1988 var det likestillingsutvalget som overtok arbeidet med undersøkelsene om hvem som snakket i NRK.

Med et eget likestillingslovverk i kringkastingen var det et uttalt mål om å oppnå likestilling mellom kjønnene. Men kartleggingen av kjønnsrepresentasjonen i kringkastingen viste at likestilling var lettere sagt enn gjort. Det skjedde få endringer fra 1986 til 1994, til tross for et regelverk med retningslinjer som skulle tilsi noe annet. Kvinner var fremdeles underrepresentert foran mikrofonen i 1994.

Derimot hadde antall kvinnelige journalister økt betraktelig. Dette viser at det ikke er en opplagt sammenheng mellom rekruttering og virksomhet, og at kjønnsblindhet ser ut til å være et forbausende stabilt fenomen når det gjelder mediens speiling av

samfunnsvirkeligheten. Var det bare de journalistene som tenkte likestilling selv av egen drift som fikk gjort noe med taleprosenten?

Det tar tid å endre kultur og holdninger

Samtidig som det var skjedd endringer i kjønnsrepresentasjonen i NRK siden 1970-tallet, var det altså skjedd få eller ingen endringer i forhold til handlingsplanenes intensjoner om likestilling i kringkastingen på det programpolitiske planet. På tross av handlingsplanens målsetting om å øke kvinners deltakelse foran mikrofonen med minst 40 prosent innen 1994, var målet langt fra nådd med en kvinneandel på 31,5 prosent.

Heller ikke på det personalpolitiske området var målene nådd. Likevel ser det ut til at likestillingsarbeidet gikk raskere på dette området enn når det gjaldt det programmessige, med tanke på kjønnsrepresentasjonen i radio- og fjernsynsprogrammene. Fra 1983 til 1994 hadde kvinnelige journalister i kringkastingen økt fra 27 til 37 prosent.

Det har vært mer eller mindre stabilitet i kvinneandelen når det gjelder de medvirkende i NRKs program fra 1970 til 1994, til tross for at likestilling har blitt tatt alvorlig og at det har vært et økt fokus på problematikken. Derimot har det vært en økning i den kvinnelige rekrutteringen til NRK med en klar økning i andel kvinnelige journalister. Det betyr at det i påfallende liten grad ikke var noen sammenheng mellom økt kvinneandelen blant de kvinnelige medarbeiderne og kvinnelige medvirkende til programmene. Med andre ord, det er ingenting som tyder på at de kvinnelige journalistene automatisk valgte kvinnelige intervjuobjekt.

Et annet interessant funn er at mens andelen kvinner som snakket hadde økt på 1970- og 1980-tallet så hadde deres taletid gått tilbake fra 1988 til 1994. Selv om forskjellene er små, kan vi snakke om en utflating i taletiden. Med andre ord: Flere kvinner snakket kortere enn hva de hadde gjort tidligere. Dette betyr at likestilling både på et institusjonelt og programmessig plan ikke ble til i en håndvending.

For di jeg ikke har analysert programmene som de kvinnelige journalistene i NRK har laget, har jeg heller ikke undersøkt hvilken betydning den økte satsingen på likestillingen i NRK fikk for journalistikkens prioriteringer og innholdet i radio- og fjernsynsprogrammene.

De kvantitative funnene jeg har arbeidet med i denne oppgava sier ikke noe om kvaliteten på programmene. Dermed kan ikke de målbare funnene si noe om tematikken i programmene, og de kan ikke si noe om betydningen av bevisstheten rundt likestilling til programmedarbeiderne i de enkelte programmene.

Det ville vært interessant å undersøke hvor stor frihet programlederne hadde, og i hvor stor grad var de pålagt å tenke likestilling. Med utgangspunkt i hva mine informanter har fortalt, vil jeg påpeke betydningen av deres likestillingsengasjement. Med sine programproduksjoner satt de kvinnelige journalistene som jeg har intervjuet, likestillingsspørsmål på agendaen. Temaer som før 1970-tallet ikke hadde fått plass i NRKs programflate laget de program om, og disse programmene ble etter hvert presentert i kringkastingens beste sendetid.

Helt til slutt..

Min masteroppgave slutter i 1994, men det kan likevel nevnes at det ble gjennomført rapporter om kjønnsrepresentasjon i etterkant av mitt sluttpunkt, hvor taletiden og kjønn til de medvirkende i NRKs programmer ble kartlagt og analysert. Blant annet ble det i 2003 gjennomført en undersøkelse i regi av NRKs egen forskningsavdeling. Her kom det fram at 75 prosent av alle kildene i NRKs nyhetssendinger i fjernsynet var menn, og i sportsinnslagene kom kjønns skillet klartest frem: 88 prosent av alle kildene menn.³⁴⁸

Av den samme undersøkelsen kom det fram at det fremdeles var et tradisjonelt bilde av kvinner og menn når det gjaldt saksområdene. Kvinner ble oftere intervjuet i forbindelse med helse og sosialstoff, mens menn dominerte som kilder i saker som omhandlet økonomi og næringsliv.³⁴⁹ Videre understreker medieforsker i NRK, Hilde Thoresen, som stod bak analysen at det på et felt var blitt oppnådd likestilling i nyhetssendingene: ”Kvinner er like ofte eksperter som mennene. Både blant menn og kvinner er det ti prosent av kildene som blir intervjuet i kraft av å være ekspert på et saksområde”.³⁵⁰

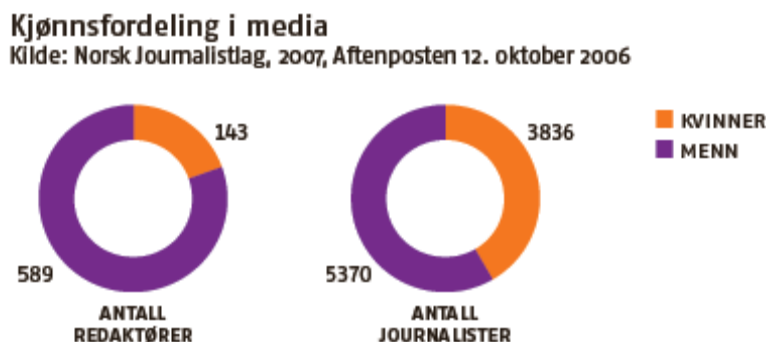
Kjønnsfordelingen mellom kvinner og menn både i journalistyrket og i redaktørrollen for hele medie-Norge er skjematisk vist i figur 10. Her kommer det tydelig fram at det fremdeles var skjeve fordelinger både i redaktør- og journalistrollen i norske medier i 2006. Mediene kan ut i fra denne figuren sies å være mannsdominerte.

³⁴⁸ NRKs interne nettside, onsdag 13. september 2006. ”75 prosent menn på NRK1”, skrevet av medieforsker Hilde Thoresen.

³⁴⁹ Ibid.

³⁵⁰ Ibid.

Figur 10: *Kjønnsfordeling i media.*

På tross av de store forskjellene mellom kvinner og menn i redaktørrollen, har kvinneandelen økt betraktelig de senere årene. Fra en hovedoppgave gjort ved Universitetet i Bergen i 1993 med hovedtema *kvinnelige sjefsredaktører*, ble tematikken grundig kartlagt.³⁵¹ Ifølge denne undersøkelsen var bare 6,5 prosent av medlemmene i Norsk Redaktørforening kvinner. Men fra 1993 til 2006 ble det en tredobling av antall kvinnelige medlemmer i Norsk Redaktørforening der antallet var kommet opp i 19,6 prosent i 2006.³⁵²

I et innlegg på NRKs interne nettsider, sa daværende leder av likestillingsutvalget i NRK, Einar Li, at det ikke er planlagt noen ny undersøkelse. Likevel utelukket han ikke at det kunne bli aktuelt fordi: ”Jeg tror nok at det ville være behov, men det har med prioritering å gjøre. Det betyr ikke at jeg mener at det ikke er viktig å følge med når det gjelder kjønnsfordelingen, og det gjør vi jevnlig”.³⁵³

I mai 2007 skrev Kvinnesaksforeningen sammen med IAWRT Norge (*International association of Women in Media*) et brev til kringkastingssjef Hans Tore Bjerkaas hvor de oppfordret NRK til å lage en ny undersøkelse om hvem som snakker i NRK.³⁵⁴ Begrunnelsen for henvendelsen var ønsket om å kartlegge kjønnsfordelingen i NRKs radio- og fjernsynsprogrammer. Foreningene fikk svar fra kringkastingssjefen 5. november samme år:

³⁵¹ <http://www.nored.no/mainDesign.asp?aid=14695&gid=6770>. Dato: 23.11.2007. Artikkelen *En tredje vei til ledelse* hentet fra Norsk Redaktørforenings hjemmeside, skrevet av Eika Jahr.

³⁵² <http://www.journalisten.no/story/41948>. Dato: 23.11.2007. Artikkel *Mannemakt* hentet fra Journalisten, skrevet av Trygve Aas Olsen 20.10.2006.

³⁵³ NRKs interne nettside, fredag 24. oktober 2003. ”Menn på hugget”.

³⁵⁴ http://kvinnesak.no/kvinnesak-static/media/pdf/30BAEDE834BDF171858AC3BC07029EF4up8aa87d.2007_2_KN.pdf. Dato: 7.5.2008. Sitat hentet fra Norsk Kvinnesaksforenings hjemmeside fra en notis om undersøkelse om kjønnsrepresentasjon i NRK i 2007, skrevet av Torild Skard.

Jeg har ingen innvendinger mot den situasjonsbeskrivelsen som ligger til grunn for henvendelsen: også jeg tror at kjønnsfordelingen fortsatt er skeiv. Når jeg likevel er negativ til en undersøkelse nå, er det kun av praktiske omsyn. NRK har en voldsom aktivitet for tida, med en rekke prosesser i gang, og jeg er redd nye analyser og oppgaver blir mer enn vi klarer. Det gjelder også NRK Forskningen. Jeg ønsker meg en fornyet forespørsel fra dere neste høst. Da skal vi vurdere saken på ny. Vennlig hilsen Hans-Tore Bjerkaas.³⁵⁵

Kvinnene bak henvendelsen til kringkastningssjefen fikk ikke et rent avslag på forespørselen om en ny undersøkelse over hvem som snakker i NRK. Det vil vel heller være riktig å si at kringkastningssjefen har satt forespørselen på vent.

Fordi mediene har en dagsordenfunksjon som både signaliserer *hva* og *hvem som er viktige i samfunnet*, er det ut i fra et rettferdighetsperspektiv viktig å ha oppmerksomheten på mediene i et kjønnsperspektiv – både for å kartlegge hvor mange kvinner og menn som kommer til orde i mediene, og for å analysere hvilken virkelighet mediene konstruerer med sin speiling av samfunnet.

NRK og andre medier er viktige for demokratiet, og mangel på kjønnsbalanse i det som blir presentert kan få konsekvenser i retning av at mediene speiler verden skjevt. Mediene setter agenda i samfunnsutviklingen i stadig større grad, og det kan tenkes at mediene kan fungere som et lokk på likestillingsutviklingen hvis de lar være å trekke ”likestillingstoget”. Skal NRK speile samfunnet skjevt, eller skal NRK gå foran og fronte likestilling ved å øke kvinneandelen i programmene? NRK må trolig ta en programpolitisk debatt rundt dette spørsmålet for å kunne oppnå en jevnere kjønnsbalanse i radio- og fjernsynsprogrammene.

Det kan synes som om mannsdominerte nettverk fortsatt har en konserverende betydning både for rekruttering og produksjon i mediene. Det er likevel endringer på gang, både med flere kvinnelige redaktører og produsenter, og med økt fokus på stoff om det som tidligere ble kalt ”kvinnestoff” og forvist til myke hjørner. Det bør være et tankekors at kvinner i stor grad har vært lite synlig i norske medier – for så videre å ha blitt glemte av mediehistorikere siden. Kanskje blir de etablerte mediehistorikermenn de siste som oppdager at det private er blitt politisk?

³⁵⁵ Ibid.

6. Litteratur

Allern, Sigurd: *Kildenes makt. Ytringsfrihetens politiske økonomi*. Pax Forlag AS, Oslo 1996.

Arnórsdóttir, Agnes S. og Jens A Krasilnikoff: *Køn i historien*. Aarhus Universitetsforlag, 2004.

Barth, Erling og Harald Dale-Olsen: "Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn i et 30-års perspektiv" i *Søkelys på arbeidsmarkedet* 1/2004. Institutt for samfunnsforskning, Oslo 2004.

Blom, Ida, Ingeborg Fløystad, Kaya Irgens, Anne-Hilde Nagel, Kari Hop Skiftesvik og Elisabeth Assen: *Vi var med... Kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet*. Bodoni Forlag, Bergen kvinnesaksforening, Bergen 2007.

Blom, Ida og Sølvi Sogner (red.): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000- årsskiftet*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1999.

Carlsson, Ulla (red): *Nordisk forskning om kvinner och medier*. Nordicom, Göteborg 1993.

Dahl, Hans Fredrik: *Mediehistorie. Historisk metode i mediefaget*. Damm, Oslo 2004.

Dahl, Hans Fredrik: *Utskjelt og utsolgt - Dagbladet gjennom 125 år. Oslo, 1994*. Aschehoug, Oslo 1993.

Dahl, Hans Fredrik og Henrik G. Bastiansen: *Norsk mediehistorie*. Universitetsforlaget, Oslo 2003.

Dahl, Hans Fredrik og Henrik G. Bastiansen: *Over til Oslo. NRK som monopol 1945 – 1981*. NRKs historie, Bind 3. Cappelen, Gjøvik 1999.

Eide, Elisabeth (red.): *Narrespeil. Kjønn, sex og medier*. Høyskoleforlaget AS, Kristiansand 2000.

Eide, Elisabeth: *Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-årene*. Forskningsrapport nr. 6. Norsk journalisthøgskole 1991.

Eide, Elisabeth: *Kvinneunderskudd i mediene. Er det noe å bråke for da?* I Berit von der Lippe og Odd Nordhaug (red.) "Medier, påvirkning og samfunn". Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1999.

Eide, Martin: *Blod, svette og gledestårer. Verdens Gang 1945-95*. Schibsted Forlag, 1995.

Eide, Martin: *Popularisering, modernisering, strukturering: en populæravis tar form: Verdens Gang i forvandling 1945-81*". (Popularization, modernization, structuring: a popular newspaper finds its form: the changes of VG 1945-81).
Bergen, Institutt for medievitenskap, 1998.

Eie, Birgit: *Who speaks in Television? An international comparative study on female participation in television programmes*.
NRK, Oslo 1998.

Faludi, Susan: *Det store tilbakeslaget*.
Aschehoug Oslo 1993.

Grønsvund, Stein Ove: *Diagnose: Journalist*.
NJ - biblioteket Institutt for Journalistikk, Oslo 1981.

Halse, Ketil Jarl og Helge Østbye: *Norsk Kringkastningshistorie*.
Det Norske Samlaget, Oslo 2003.

Haavind, Hanne (red.): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*.
Gyldendal akademiske, 2000.

Himle, Åse og Berit Kvam: *Hvorfor slutter jenter i journalistyrket?*
Norsk journalsthøgskoles skriftserie, Oslo 1981.

Hodne, Bjarne, Knut Kjeldstadli og Göran Rosander: *Muntlige kilder. Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*.
Universitetsforlaget Oslo – Bergen – Tromsø, 1981.

Holter, Harriet (Red.): *Hun og Han. Kjønn i forskning og politikk*.
Pax Forlag A/S, Oslo 1996.

Kvaale, Reidun: *Et yrke å bli gammel i?*
NJ - biblioteket Institutt for Journalistikk, Fredrikstad 1984.

Kvaale, Reidun: *Kvinner i norsk presse gjennom 150 år*.
Gyldendal Norske Forlag, Oslo 1986.

Li, Linda og Frøy Kannert Istad: *Kvinner i norsk presse*.
Hovedoppgave ved Norsk Journalistiskole, Oslo 1975.

Lippe, Berit von der (red.): *Medier, politikk og samfunn*.
Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1999.

Lippe, Berit von der (red.): *Medier, politikk og samfunn*.
Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 2006.

Ottosen, Rune: *Fra Fjærpenn til Internet. Journalister i organisasjon og samfunn*.
Aschehoug forlag, Oslo 1996.

Ottosen, Rune: Konferanse om utviklingen i mediene i et kjønnsperspektiv. *Kvinner i norsk journalistikk- fra paria til likeverd?* Kjønn i media, rapport Likestillingsrådets publikasjonsserie nr. 6, Sekretariatet for kvinneforskning, Arbeidsnotat nr. 2/96, Oslo 1996.

Ottosen, Rune, Lars Arve Røsland & Helge Østbye: *Norsk pressehistorie*. Det Norske Samlaget, Oslo 2002.

Scott, Joan W: "Gender: A Useful Category of Historical Analysis". *American Historical Review* 91 (5), 1986.

Skard, Torild: *Det koster å være kar – særlig når man er kvinne. Kvinnelige journalister i distriktene*.

Arbeidspsykologisk Institutt og Institutt for Journalistikk.
NJ – biblioteket, Fredrikstad 1984.

Slapgard, Sigrun: *Krigens penn. Ein biografi om Lise Lindbæk*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2002.

Thagaard, Tove: *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 2004.

Vaage, Odd Frank: *Kritikk av journalistikk*.
Forskningsrapport ved Norsk journalisthøgskole, Oslo, 1985.

Østbye, Helge, Karl Knapskog, Knut Helland & Leif Ove Larsen: *Metodefag for mediefag*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 2002.

Liesbet van Zoonen: One of the girls? Or the changing gender of journalism, i *Kjønn i media*, rapport Likestillingsrådets publikasjonsserie nr.6, Sekretariatet for kvinneforskning, Arbeidsnotat nr. 2/96, Oslo 1996

7. Kilder

Arkivmateriale fra Gerd Inger Polden

Brev til tellekorpset, ”Hvem snakker i NRK i 1983”, underskrevet Astrid Brekken, Anne Torsvik, Gudrun Simonsen og Hanne Løchster, 5.10.83.

Brev adressert til kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, 2.3.1984, signert Hanne Løchstøer, Guro Rustad, Gerd Inger Polden og Inger Fjeldstad.

Brev fra personaltjenesten i NRK datert 22.8.84, signert Else Holthe Møll, adressert til de tre fagforeningene Kringkastingens Landsforening, Kringkastningsforeningen og Norsk Rikskringkastnings Funksjonærslag.

Brev undertegnet kringkastingssjef Bjartmar Gjerde datert 26.11.86.

Brev til Styret i Norsk rikskringkastning 21.5.90, referatsak nr.11. Fra Likestillingsutvalget.

Handlingsplan for likestilling i NRK 1987-1991.

Handlingsplan for likestilling i NRK for perioden 1.1.90-31.12.94, utgitt av likestillingsutvalget i NRK, mars 1991.

Handlingsplan og Særavtale, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, september 1993.

Hvem snakker i NRK? 1988. Likestillingsutvalgets rapport til kringkastingssjefen om kvinner og menns deltakelse i radio- og fjernsynsprogrammer i 1988, Utarbeidet av Likestillingsutvalget, mars 1989.

Hvem snakker i NRK? 1991. Likestillingsutvalgets rapport til kringkastingssjefen om kvinner og menns deltakelse i radio- og fjernsynsprogrammer i 1988, Utarbeidet av Likestillingsutvalget, 1991.

Hvem snakker i NRK? 1994. Likestillingsutvalgets rapport til kringkastingssjefen om kvinner og menns deltakelse i radio- og fjernsynsprogrammer i 1988, Utarbeidet av Likestillingsutvalget, 1994.

Kvinnearkivet. Rapport ved kvinnekonsulent Brita Westergaard, 12.4.1977.

Likestilling i NRK, utgitt av Likestillingsutvalget i NRK, mars 1991.

Et notat vedlagt loven, datert 3. mars 1981.

Møtereferat fra møte hos Elster, datert 19.2.1974. Undertegnet Liv Haavik, Mette Janson og Ellen Aanesen.

Møtereferat, signert Inger Fjelstad, datert 1.2.1984.

Møtereferatet fra det konstituerende møte i likestillingsutvalget 3. juni 1985.

Møtereftrat fra likestillingsutvalget 20.11.85, nr. 6/85.

Møtereftrat fra likestillingsutvalget 5.3.86, nr. 2/86.

Rapport om ajourføring av Kvinnearkivet, datert 13.10.1981.

Rapport fra Seminar for kvinnelige ledere i NRK, høsten 1983.

Rapport om opplæring som ledd i likestillingsarbeid i NRK, 1983.

Rapporten *Kvinner i media*. Utgitt av Likestillingsrådet i 1985.

Referat fra seminaret om kvinner og programvirksomheten i fjernsyn og radio, Sjusjøen Høyfjellshotell, 8.-11.1.75.

Særavtalen om likestilling i Norsk rikskringkastning Hovedavtalens punkt 4.2.2 merknader for Norsk rikskringkastning, 1985.

Undersøkelsen: *Hvem snakker i NRK?* 1973.

Undersøkelsen: *Hvem snakker i NRK?* 1983. Datert: 12.12.83.

Utkast til brev til *UkeOmkring*, med NRK ledelsen i kopifeltet, datert 1.3.1984, signert kvinnene bak *Hvem snakker i NRK?* 1983.

Utkast til stillingsbeskrivelse for likestillingskonsulent i NRK. Signert Likestillingsutvalget, 10.11.89.

”Utvalg for likestilling i NRK”. Usignert og udatert notat i Gerd Inger Poldens privatarkiv.

Arkivmateriale fra NRKs Sentralarkiv

Særavtale om likestilling i NRK.

Brev fra Likestillingsrådet til kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, datert 22.06.81.

Brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet undertegnet kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, datert 31.1.83.

Kultur- og vitenskapsdepartementet, uttalelse til NOU 1983:3, *Massemedier og mediepolitikk*. Datert 24.5.1983.

Brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet undertegnet Else Holthe Møll, datert 27.8.84.

Brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet undertegnet kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, datert 11.3.85.

Brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet undertegnet kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, datert 31.1.83.

Brev fra Likestillingsrådet ved Åse Klundelien til NRKs ledelse, datert 20.5.1992.

Brev til kvinneorganisasjonene fra likestillingskonsulent Hege Herø, datert 1992.

Brev til Likestillingsrådet fra kringkastingssjef Einar Førde, datert 12.8.92.

Brev fra Likestillingsrådet til kringkastingssjef Einar Førde, datert 26.10.92.

Avis og publikasjoner

Arbeiderbladet 4. juni 1976.

Aftenposten 14. desember 1983.

Interne NRK-tidsskriftet: *Omkring* NRK. Årgang 6. 1975.

Interne NRK-tidsskriftet: *Omkring* NRK 1985.

Journalisten oktobernummeret fra 1974.

Kvinner i media ble gitt ut av Likestillingsrådet i 1985.

Milepæler i norske kvinners historie gjennom 150 år. Utgitt av Likestillingsrådet i 1989.

Nationen 25. juni 1992.

Statistisk sentralbyrå (1994): Historisk statistikk.

Pressehistoriske skrifter nr.8.2007: ”*Har de ikke journalister i Aftenbladet lenger når de sender et kvinnfolk?*”. Kjønnsperspektiv på pressehistorien.

Trykte beretninger

Lov om likestilling mellom kjønnene. 9.juni 1978 nr.45.

Lov om likestilling mellom kjønnene, veiledning og fullstendig lovtekst. Utgitt august 1983 av Likestillingsombudet. Nytt opptrykk mars 1984.

NRK Årbok fra 1975.

NRK Årbok fra 1978.

NRK Årbok fra 1988-1990.

Programregler for Norsk Rikskringkastning 3.11.1975. Revidert utgave oktober 1982.

Stortingsforhandlinger 1980-1981. 2b. St.prp.nr.102 – 176.

St.prp. nr. 122. *Handlingsplan for likestilling, med særlig vekt på å bedre kvinnenes stilling i utdanning og næringsliv.*

St.meld.nr. 69 1984-85. Stortingsmelding om likestillingspolitikken som inneholdt en ny handlingsplan for 1986 til 1990.

St.prp. nr.1.for 1985-86. *Handlingsplan for likestilling 1986-1991.*

8. Internettsider

5.9.2007:

<http://www.iawrt.org/>

17.9.2007:

<http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=46258>

19.9.2007:

<http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=46373>

25.10.2007:

http://www.ldo.no/upload/SALDO%202007%201_kapittel.doc

26.10.2007:

http://www.kampdager.no/arkiv/politikk/artikkel_nagel_raaum.html

26.10.2007:

<http://www.lovdatab.no/all/tl-19780609-045-0.html>

23.11.2007:

<http://www.nored.no/mainDesign.asp?aid=14695&gid=6770>

23.11.2007:

<http://www.journalisten.no/story/41948>.

28.11.2007:

http://www.absentia.no/artikkel.asp?action=display_artikkel&kategori_id=3&subkategori_id=9&id=1251

13.1.2008:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dep/org/historikk.html?id=367>

19.1.2008:

<http://politiskidehistorie.cappelen.no/1/11/>

19.1.2008:

<http://www.kampdager.no/arkiv/organisering/brodogroser/>

19.1.2008:

<http://www.norgeslexi.com/paxlex/alfabetet/b/b17.html>

27.1.2008:

<http://www.kampdager.no/arkiv/organisering/kvinnefronten/index.html>

27.1.2008:

<http://home.hio.no/~elisabe/systemat.htm>

11.2.2008:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dep/Fornyings-og_administrasjonsminister/taler_artikler/2006/Kvinner-og-arbeidsliv.html?id=113752

5.3.2008:

<http://www.snl.no/article.html?id=698628&search=nrk%20>. Dato: 05.03.08

17.3.2008:

<http://www.kvinnehistorie.no/tidslinje/1975.html>

17.3.2008:

http://kilden.forskningsradet.no/c17220/artikkel/vis.html?tid=17649&within_tid=17646

31.3.2008:

<http://www.kvinnebasen.no/om.html>

12.4.2008:

<http://home.hio.no/~elisabe/systemat.htm>

12.4.2008:

<http://home.hio.no/~elisabe/tjue.htm>

1.5.2008:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/1997/NOU-1997-10/5/2/2.html?id=344578>

1.5.2008:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/2008/nou-2008-6/5/2.html?id=501113>

2.5.2008:

<http://www.arbark.no/Nyhetsarkiv.htm#Topp>

7.5.2008:

<http://kvinnesak.no/kvinnesak->

static/media/pdf/30BAEDE834BDF171858AC3BC07029EF4up8aa87d.2007_2_KN.pdf

7.5.2008:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/1997/NOU-1997-10/5/4.html?id=344586>

13.5.2008:

<http://www.regjeringen.no/nn/dep/bld/Dokument/Rapportar-og-planar/Rapportar/2001/Jakten-pa-kjonnspektivet/2.html?id=277439>

Intranett NRK

NRKs interne nettside: Fredag 24. oktober 2003. "Menn på hugget".

NRKs interne nettside, onsdag 13. september 2006. "75 prosent menn på NRK1".

9. Intervju

Per Egil Hovind, Oslo, 23.8.07.

Gerd Inger Polden, Oslo, 5.9.07.

Astrid Brekken, Oslo 17.1.07.

Gerd Inger Polden, Oslo 11.1.08.

Else Myklebust, Oslo 23.1.08.

Ellen Aanesen, Oslo 28.1.08.

Per Egil Hovind, Oslo 14.2.08.

10. Korrespondanse via mail

Mottok mail fra Astrid Brekken 14.1.08.

Mottok mail fra Astrid Brekken 21.1.08.

Mottok mail fra Gerd Inger Polden 25.1.08.

Mottok mail fra NRKs Sentralarkiv ved Heidi Grinde Rinding 20.11.07.

Mottok mail fra NRKs Sentralarkiv ved Heidi Grinde Rinding 13.2.08.

Mottok mail fra Gerd Inger Polden 9.3.08.

Mottok mail fra Gerd Inger Polden 16.3.08.

Mottok mail fra Astrid Brekken 18.3.08.

Mottok mail fra Ellen Aanesen 5.5.08.

Mottok mail fra Ellen Aanesen 7.5.08.

Mottok mail fra Astrid Brekken 11.5.08.

11. Vedlegg

Avgjørelsen i forhold til innsyn i arkivmateriale om likestilling i NRK, som jeg mottok per mail fra Sentralarkivet ved Heidi Grinde Rinding 20.11.2007:

Hei,

Jeg beklager at det har tatt tid før du har fått svar på din forespørsel om innsyn i diverse arkivmateriale ang. likestilling i NRK. Årsaken er enkel: Vi har i Sentralarkivet ikke hatt noen rutiner for hvordan vi skal ta i mot slike innsynsbegjæringer og heller ikke retningslinjer for hva slags materiale som det kan innvilges innsyn i. Dette er en oppgave som ofte tilfaller arkivansatte fordi det er de som mottar begjæringene, men som helt klart må ansvarsfordeles til andre høyere opp i systemet, nemlig arkivmaterialets skaper, i dette tilfelle NRK. Fordi vi er et AS, anses Sentralarkivet som et privatarkiv, altså ikke et offentlig arkiv. Vi har derfor anledning til å lage egne retningslinjer for innsyn.

Vi tok derfor kontakt med Camilla Steenbuch som er advokat i Personalavdelingen (APSE) for å få en gjennomgang av denne problemstillingen og helst utarbeidet en policy på dette for NRK. Sentralarkivet hadde først et møte med Camilla Steenbuch der vi forklarte situasjonen og illustrerte med de to eksemplene vi for tiden har inne til "vurdering". Camilla Steenbuch orienterte oss i etterkant om at dette kom til å bli tema på et møte i Sentral personal mandag 12. november 2007, altså i går.

Sentral personal har vedtatt at vi kun skal innvilge innsyn i de dokumentene som er sendt fra/til offentlige organer.

Jeg har kun blitt orientert muntlig om denne nye policyen derfor har jeg ikke noe formelt avslag å sende deg. Dersom det er ønskelig kan jeg neste uke ta en ny gjennomgang av det aktuelle materiale med tanke på å sile ut de dokumentene som er sendt fra/til offentlige organer?

Jeg ønsker deg lykke til videre med arbeidet ditt og beklager de uheldige konsekvensene dette sene avslaget vil ha på ditt arbeid med oppgaven.

Mvh
Heidi

NRK Sentralarkivet www.nrk.no <<http://www.nrk.no/>>
Heidi Grinde Rinding, Arkivar.
Tel. direkte: 23049806 Mobil: 93431922
Post: RBM3, 0340 Oslo

Intervjuguiden

Curriculum Vitae - En kort beskrivelse av informantens livsløp

1. Navn, alder, bosted
2. Utdannelse
3. Arbeidserfaring

Ansettelse

1. Hvordan skjedde ansettelsen? Ved søknad?
2. Mange søknader før ansettelse?
3. Hvilke medieinstitusjoner har du vært ansatt i, og hvor lenge?
4. Rekruttering til yrket.

Opplevelse av egen yrkeshverdag

1. Opplevelse av sin egen mediehverdag
2. Erfaringer
3. Arbeidsfelt
4. Usynlige, eller umyndige kvinner?

Journalistisk stoff og virke

1. Har du som kvinnelig journalist kjempet for likeverd og anerkjennelse?
2. Kunne du velge fritt arbeidsfelt og stoffområde?
3. Hvordan var det å være journalist i perioden?

Nettverk

1. Engebretbevegelsen
2. Andre bevegelser?
3. Politisk engasjement
4. Nettverk som sosial ressurs
5. Nettverk som base for bred mobilisering
6. Bruken av uformelle nettverk
7. "Hvem snakker i NRK- undersøkelsene"

Likestilling

1. Hvordan påvirket kvinnelige journalister likestillingsloven av 1978?
2. Hvordan påvirket likestillingsarbeidet de kvinnelige journalistene?
3. NRK og likestilling
4. Deltok du i likestillingsarbeidet på din arbeidsplass?
5. Hvordan satt de kvinnelige journalistene preg på samfunnsutviklingen og likestillingsarbeidet?
6. Ble de beskyttet på noen måte, og hvordan reagerte de evt. på det?
7. Utfordre mannskulturen?
8. Media som påvirkningsarea
9. Media som 4. statsmakt
10. Press fra kvinner – motstand fra menn?

Tidslinje for likestillingsutvikingen i NRK – 1973 til 1994

ÅR	Hendelser og vedtak
1973	Kvinner i NRK samles for å kartlegge kjønnsrepresentasjonen i NRK. Resultater i undersøkelsen: "Hvem snakker i NRK".
1973	Kvinner i NRK stiller krav om likestilling i kringkastingen.
1974	Møte mellom kvinnene bak undersøkelsen og Kringkastingssjef Torolf Elster: Det blir vedtatt at statistikk over kjønnsrepresentasjon skulle inngå i den offisielle statistikken. Det blir også vedtatt å danne kontaktgrupper som skulle jobbe for likestilling i radio og fjernsynet. Videre blir det vedtatt å lage et kvinnearkiv.
1974	Kvinnelige journalister, særlig fra hovedstadspressen, samles i Engebretbevegelsen.
1975	NRK holder seminar om kvinner og programvirksomhet i radio- og fjernsynet, hvor likestilling står på agendaen. Det blir bestemt å sette i gang med arbeidet om et kvinnearkiv med mulige kvinnelige kilder.
1976	Brita Westergaard blir engasjert som konsulent for å lage kvinnearkivet.
1977	Kvinnearkivet inneholder 1400 navn.
1977	Brita Westergaards engasjement går ut. Kvinnearkivet blir ikke lenger oppdatert.
1978	Lov om likestilling blir vedtatt. Gjennom Likestillingsloven blir NRK pålagt å jobbe med likestilling.
1981	Stortinget vedtar Handlingsplan for likestilling i St. pr. nr 122: "Handlingsplan for likestilling, med særlig vekt på å bedre kvinnes stilling i utdanning og arbeidsliv". I denne handlingsplanen foreslås det at Kvinnearkivet i NRK skulle ajourføres.

1981	Arbeidsgruppe i NRK blir opprettet for å vurdere arkivets ajourføring.
1983	Kvinnelige ledere i NRK holder seminar om likestillingsarbeid i kringkastingen. Resultater i en rapport hvor både tanker om eget likestillingsutvalg og egen likestillingsavtale blir lansert.
1983	Hvem snakker i NRK? Kvinner i NRK samles igjen om å kartlegge kjønnsrepresentasjonen i NRK, fordi dette ikke hadde blitt inkorporert i NRKs offisielle statistikk som kringkastingssjef hadde lovet ti år tidligere.
1983	Kvinner i NRK fremmer på ny krav om at NRK-ledelsen skal ta initiativ til å opprette et likestillingsutvalg.
1985	Særavtalen om likestilling i NRK. Særavtalen skulle inngå som en del av Hovedavtalen Del 4 som omhandler personalpolitiske retningslinjer
1985	Likestillingsutvalget ble opprettet.
1986	Handlingsplan for 1987 til 1991 forelå, om hvordan målene i Særavtalen for likestilling i NRK skal nåes.
1986	Forbruker- og Administrasjonsdepartementet legger fram ny handlingsplan for likestilling av
1988	Hvem snakker i NRK? Ny undersøkelse om kjønnsrepresentasjonen i NRK. Denne undersøkelsen var langt mer offisiell enn de foregående, fordi den er laget i regi av Likestillingsutvalget til NRK.
1988	Ulla Werner ble ansatt i som likestillingskonsulent.
1989	Revidert handlingsplan for likestilling for perioden 1990 til 1994.
1991	Hvem snakker i NRK? Ny undersøkelse om kjønnsrepresentasjonen i NRK.
1991	Hege Herø ansatt som likestillingskonsulent.
1994	Hvem snakker i NRK? Ny undersøkelse om kjønnsrepresentasjonen i NRK.